kadınlara mahsus gazete

PAZARTESİ

ISSN 1300-8536

SAYI: 31 EKİM 1997

200.000 TL. (KDV DAHİL)

mahsun kırmızıgül, alpay...

EN 'DELİKANLI' SEDA SAYAN

* * * * * * *

kadınlar ve mastürbasyon

madonna ölesiye özgür diana ölünce özgür

* * * * * * *

behice boran'ın gölgesinde kalan

ÖTEKİ BEHİCE BORAN

"her şeyim yarım kalmış"

Merhaba,

Behice Boran ın 10. ölüm yıldönümü. 10 Ekim 1987'de sürgündeyken ölmüştü. Türkiye'nin ilk kadın parti başkanı, parti başkanı olmaktan da öte bir liderdi o. Donanımlı bir aydın, inanmış bir sosyalistti. "Sosyalist doğulmaz, sosyalist yaşanır" diyordu. Tanıyanların anlatımıyla böyle de yaşamıştı. Cezaevleri, sürgün, yokluk... O dönemde böylesine sivrilebilmiş, olaylara damgasını vurabilmiş ve bütün bunları evli ve çocuklu bir kadın olarak yapabilmiş bir kadındı Behice Boran. Bu yükü nasıl taşımıştı, pişmanlıkları, "keşke" dediği şeyler var mıydı? Behice Boran'ı bir kadın olarak da tanımaya ve aktarmaya çalıştık kapak sayfalarımızda.

Nuran Akşit de, Behice Boranlı yıllardan bir kadın. Onu da geçtiğimiz ay kaybettik. Aynı kuşaktan iki kadının portresi ilginizi çekecek sanıyoruz.

Tabii başka kadınlar da yer alıyor *Pazatesi*'de. Diana, Madonna ve Seda Sayan...

Bu ay haber sayfalarımız çok dolu olduğu için, sağlık, beslenme, ayıp köşe, tarih gibi hemen hemen her ay görmeye alıştığınız konulara yer veremedik. Özellikle İstanbul dışından gelen haberler bizi çok mutlu etti. Mersin'deki arkadaşlarımız, Mersin Posta İşletmesi Eğitim Merkezi Müdürü Ali Sallı'nın tacizine maruz kalan beş kadının mücadelesini yazdılar. Adana'dan gelen yazı ise, bir 8 Mart sonrası yaşanan işkence tanıklığı. Antalya'dan da iki toplantı haberi var.

Orta sayfamızla ilgili bazı eleştiriler alıyoruz. Geçen ay değinmiştik, yine hatırlatmak istiyoruz. Orta sayfamızda yer alan yazılara değişik yaş ve meslek gruplarından kadınların çeşitli konulardaki deneyimlerini. düşüncelerini aktarmak için yer veriyoruz. Orta sayfada yazılan her söze katılmak zorunda değiliz ama farklı görüşlerle tanışmayı da önemli buluyoruz.

Bu ay dergimizi zamlı satın aldınız, belki de yüzde yüz zam olur mu diye biraz bozuldunuz. Ama biliyorsunuz, aylardır aynı fiyatta direniyorduk. Direnemez hale gelince zam yapmak zorunda kaldık. Bizi anlayacağınızı umuyoruz.

Kasım'da yeni haberlerle buluşmak üzere.

11 Ekim'de Antalya'dayız...

• Yaz bitti, okur toplantılarımız yine başladı. *Pazartesi*'yi, taciz ve aile içi şiddeti tartışmak üzere 11 Ekim'de saat 14.00'de Antalya'da, Ansan'dayız.

• *Pazartesi* Lokali'nde artık yemek de var. Ev yemekleri tercih edenleri öğle ve akşam saatlerinde beklivoruz.

kadınlara mahsus gazete

PAZARTESİ

Seçtiği yoldan bedelini yakınmadan ödemiş, kararlı, dirençli, mücadeleci Behice Boran... Yarım bıraktığı kariyeri, ihmal ettiğini düşündüğü oğlu ve eşi için üzüntü duyan, sorumlulukları ve görevleri arasında kendisini ihmal eden Behice Boran... İkisi de gerçek... hiçbir zaman pişmanlık duymamış;

Behice Boran

"her şeyim yarım kalmış"

Türkiye'nin ilk kadın parti başkanı, yalnızca parti başkanı değil tam bir lider; inancı uğruna yaşamını hapishanelerde geçirip sürgünde noktalayan adanmış bir sosyalist; donanımlı bir aydın, siyasi hasımlarının bile saygısını kazanmış bir ideolog; bildiğini hazla, büyük bir yetenekle paylaşan bir hoca; anfileri, salonları, alanları dolduran , dinleyenleri büyüleyen bir konuşmacı. Behice Boran'ı böyle tanıdık, düşüncelerine katılsak da katılmasak da, ona bu nitelikleriyle hak ettiği saygıyı duyduk hep. Behice Boran'ın mücadele dolu siyasi yaşamı, düşünceleri, siyasi kimliği pek çok yazıya, tartışmaya konu oldu, bundan sonra da olacak. Çünkü Behice Boran, kişisel erdemlerinin ötesinde, Türkiye, hatta dünya solunun bir dönemini temsil eden bir kadın. İnsanların siyasi kimlikleriyle kişiliklerini, insani özelliklerini birbirinden ayrı düşünmek kuşkusuz zor. Biz yine de Behice Boran'ı bilinen yönlerinin ötesine geçip tanımak istedik. Kadın olarak, eş olarak, anne olarak, arkadaş hatta gelin olarak Behice Boran... Acıları, çelişkileri, sevinçleri, kaygılarıyla Behice Boran. Anahtar deliğinden gözetleme merakı değildi bizi yönlendiren; yine de onun en yakınlarıyla konuşurken, yaşamının mahrem yanlarına değinirken öyle algılanabilir olmanın tedirginliğini yaşadık, istemeden yaşattık. O dönemde böylesine sivrilebilmiş, olaylara damgasını vurabilmiş, o hayatı yaşayabilmiş ve bütün bunları evli ve çocuklu bir kadın olarak yapabilmiş bir kadındı Behice Boran. Bu yükü nasıl taşımıştı, nasıl bir bedel ödemişti, pişmanlıkları, "keşke" dediği şeyler var mıydı? Behice Boran'a bir mesafeden saygı duyarak başladık; onu tanıyanların, arkadaşlarının, oğlunun anlattıklarıyla yavaş yavaş yaklaştık ona ve Behice Boran'ı severek bitirdik, içimizden biri, bir kadın olarak benimseyerek.

öteki behice

Başka bir dönemin adabı

Behice Boran'a yaklaşmak kolay olmadı. Çoğu eski TİP'li onu bilinen yanlarının ötesinde pek az tanıyordu. Onunla partililiğin yanı sıra arkadaşlık da kurabilmiş olan insanlara ise meramımızı anlatmak her zaman kolay olmadı. "Eşiyle ilişkisi nasıldı?" gibi bir sorunun yanıtı, "Bunun konuyla ne ilgisi var?" olabiliyordu. Haklıydılar, o günün basınını ve bugünün medyasını tanıyordu bu insanlar. Ve bunun da ötesinde, yavaş yavaş bir başka kuşakla tanıştığımızı anlıyorduk. Özel yaşamlarını titiz bir biçimde kendilerine saklamış, belki en yakınlarıyla bile çok az paylaşmış, kamusal yaşamlarına yansıtmamaya özen göstermiş bir kuşak. İlçe başkanlığı yapmış eski TİP'li bir kadının dediği gibi: "Beni ilk kez evine çağırdığında neye uğradığımı şaşırdım; bir ev kadını. Kendi açtığı börekleri ikram ediyor, karıkoca birlikteler. Şaşırdığımı da belli ettim, hatta güldü Behice Hanım bana, kelimeler aynı olmayabilir ama, 'Ben politikayla ev hayatımı hiç karıştırmam' gibi bir şeyler söyledi."

Bir parça Kemalizm

Behice Boran, tıpkı dava arkadaşları, dostları olan Mina Urgan, Sıdıka Su, Necla Fertan ya da Fatma Hikmet İşmen gibi Cumhuriyet sonrası ilk kadın kuşağının bir parçası. Kadınlara seçme seçilme hakkının tanındığı, okumalarının, kamusal yaşama atılmalarının teşvik edildiği, kendini erkeklerle eşit hissetmiş, özgüven kazanmış bir kuşak bu. Cumhuriyet'i kurma, sürdürme misyonuyla yetiştirilen aydın kadrolar kuşağı.

Behice Boran'ın tek çocuğu Dursun Hatko şöyle açıklıyor: "İyi eğitim görmüş, Cumhuriyet'in ilk kuşağı, o dönem için aykırı bir işin içine girmişler; o dönemde Türkiye'de komünist olmak gibi. Sonradan tercüme kitaplarla entelektüel kesilenlere benzemez onlar, Mihri Belli'si, Aybar'ı, Reşat Fuat'ı, bunlar kaliteli aydınlardı. Bu insanlar düzenle barışık olsalardı bakan olurlardı, genel müdür olurlardı, müsteşar olurlardı. Cumhuriyet'in yetiştirdiği aydınlar, annem ve diğer kadınlar da öyleydi. Hatta bir çeşit pozitif ayrımcılık var. Mesela benim teyzemi kontenjandan belediye meclisine sokmuşlar. Kemalizm de çok tuhaf bir şey aslında, Mina Hanım'ın bir sözü vardır, Murat Belge kendisine "Kemalist" demiş, bana geldi yakmıyor, alınmış, konuşalım istiyor, 'Bizim kuşakta olup da bir parça Kemalist olmamak mümkün değil ki' diyor."

Dursun Hatko'nun sözlerini, Mina Urgan'a aktarıyoruz. Behice Boran'dan "Behice" diye söz ettiğine tanık olduğumuz tek kişi Mina Hanım. Onu Arnavutköy Kız Koleji yıllarından, kendisi on, Behice Boran on beş yaşında olduğu zamanlardan tanıyor. Kendi kuşağına ilişkin düşüncelerini şöyle dile getiriyor Mina Hanım: "Bizim kuşak! Bana bir tane seksen yaşında feminist gösterin. O dönem kadınlara haklar verildi. Üstelik benim ailem rezil bir şekilde matriarkal; erkekler eziliyor. Yani ben hâlâ kafamla biliyorum kadınlar eziliyor. Ama ben yaşamadım. En küçük sıkıntı çekmedim kız çocuğu olarak. Üniversitede profesör olacağım vakit, beş kişi oy vermedi yirmi altı kişilik kuruldan; kadınım diye değil, solcuyum diye. Behice'nin de feminizm diye bir sorunu yoktu. Sorunlar 50'den sonra, sözde demokrasiden sonra başladı, kadınlara baskılar falan. Ama tabii, kasabalarda, köylerde durumu bilemem. Ben hatırlıyorum, 40'lı yıllarda bizden çıkan öğrenci kızlar Anadolu'da öğretmenlik yaparlar, şortla, bisikletle okula giderler, kimse itiraz etmiyor Anadolu köyünde. Şimdi yapamazsınız. Siz şimdi çok haklısınız."

Eski TİP'li bir başka kadının tespiti de o kuşağın yaşadığı ortamı ve ruh halini aydınlatıyor:

"Behice Hanım için mesele sosyalizm, eşit hak, kadınların politikaya girmesi. Kadınlara ilişkin özel bir gözlemi yoktu. Kadınlar dayak yermiş filan, hiç gündeme gelmezdi, ben hatırlamıyorum partide böyle bir şey olduğunu. Partide çok kadın vardı ve hiç ayrım olmazdı. O dönemde kadınların bir şeyin içinde olması o kadar müthişti ki, erkeklerle birlikte politika yapmak öyle bir ayrıcalıktı ki, bunu yapabilen kadınlar özel hayatlarındaki sorunları, evdeki rollerini hiç yansıtmamaya özen gösterirlerdi."

Muasır medeniyete yetişmek

Behice Boran, Uğur Mumcu'nun kendisiyle yap-

boran

77 yıl

1 Mayıs 1910'da Bursa'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini İstanbul'da yapan Boran, yüksek öğrenimini Amerika'da tamamladı.1939'da Michigan Üniversitesinin sosyoloji bölümünü bitirdikten sonra Türkiye'ye döndü. Kısa bir süre lise öğretmenliği yaptıktan sonra Ankara Üniversitesi DTCF'de sosyoloji bölümüne doçent olarak atandı.1946'da çevirmen Nevzat Hatko ile evlendi. 1948 yılında siyasi görüşleri nedeniyle Pertev Naili Boratav ve Niyazi Berkes ile birlikte kadroları kaldırılarak üniversiteyle ilişkisi kesildi. Boran 1950 yılında Türk Barışseverler Cemiyeti'nin kurucu üyeleri arasında yer aldı

ve cemiyetin başkanı oldu. Kore'ye asker gönderilmesine karşı çıkan bir telgrafı Meclise göndermesi ve aynı konuda bildiri dağıtması nedeniyle bir grup arkadaşı ile birlikte tutuklandı ve on beş ay hapis cezasına çarptırıldı. 1951'de başlatılan Komünist Parti soruşturmasının sonucunda 1953'te tekrar tutuklandı. 1954'te tahliye oldu.1962 yılında TİP'e giren Boran, 1964'te merkez yürütme kuruluna seçildi. 1965 genel seçimlerinde TİP Urfa Milletvekili olarak TBMM'ye girdi. 1970 yılında TİP'in 4'üncü büyük kongresinde genel başkan seçildi. 12 Mart sonrası Sıkıyönetim Mahkemesince tutuklanarak 15 yıla mahkûm edildi.1971 askeri müdahalesiyle kapatılan TİP'i 1975'te 50 kişilik bir kurucular kadrosuyla yeniden kurarak genel başkan oldu. 12 Eylül 1980 askeri müdahalesiyle öteki partiler ile birlikte TİP de kapatıldı. Parti yöneticileri hakkında dava açıldı. Kısa bir süre gözaltında kalan Boran daha sonra yurtdışına çıktı. Haziran 1981'de yurda dön çağrısına uymadığı gerekçesiyle Türk vatandaşlığından çıkarıldı. Boran öldüğünde yetmiş yedi yaşındaydı ve 1980 yılından beri siyasi mülteci olarak Belçika'da bulunuyordu.

tığı ve 1986 yılında *Cumhuriyet* gazetesinde yayınlanan söyleşide, Bursa'da doğduğunu, anne ve baba tarafının farklı yıllarda Çarlık Busyası'ndan, Kazan'dan göç ettiklerini, babasının Bursa'da zahire ticareti yaptığım anlatıyor. "Tatarlar arasında kızlara da okuma yazma, hatta biraz Arapça öğretilirmiş. Bu nedenle her ikisi de okuryazardılar. Oturduğumuz sokakta başka okuryazar yoktu. Şimdi geriye bakıp düşündüğümde, babam o zamana göre, tabii şimdiki anlam ve ölçüde değil, 'ilerici' denebilecek bir adammış, diyorum... Annem de akıllı ve okumaya çok meraklı bir kadındı."

O dönemde iki gazete giren, politika konuşulan bir evde büyüyor Behice Boran; hem ailenin, hem dönemin teşvik edici olduğu bir ortamda başlıyor öğrenim yaşamına. Ve çok genç yaşta politize olarak, dönemin tüm gençlerden talep ettiği misyonu benimsiyor: "Daha ilkokula başlamadan ilk öğrendiğim şiir veya manzume, Anadolu köylüsünün perişanlığını ve yakınmalarını anlatan, Mehmet Emin'in manzumesiydi. Bazı dizeler hâlâ aklımda kalmış. "Yürüyordum ekilmişti tarlalar/Yürüyordum sararmıştı tarlalar/Bir ses duydum, bir kadın/Ne o bacı?/Ne olacak ot yiyoruz/Neden bize karşı İstanbul acımasız insafsız" ve sonundaki, Yazık sana uzanmayan ellere/Yazık seni kurtarmayan ellere..." diye biten manzume...Yirmi yaşıma geldiğimde, kolejden mezun olmadan önce, Avrupa ülkeleri düzeyinde olmak, aradaki geriliği kapatmak, o zamanki deyişiyle muasır medeniyete yetişmek gereğini tabii bir şey olarak kabul etmiş ve yine farkına varmadan bu konuda benim de çalışmam gerektiği gibi bir sonuca varmıştım."

"Muasır medeniyet"ten sosyalizme

Söz konusu misyon, Behice Boran'ın eğitimiyle ilgili tercihlerini kolej sıralarında belirlemeye başlıyor. Amerika'da üniversitede sosyoloji okuyor. Tam toplumu anlamak ve değiştirmek konusunda sosyoloji okumanın yanlış bir seçim olduğunu düşündüğü bir sırada Marx'ın yapıtlarıyla tanışıyor. Uğur Mumcu'ya söylediğine göre, kendisine ne "Marksist" diyor ne de kendisine böyle bir soru soruyor o yılların Behice Boran'ı. Marksizm toplumu anlamanın bilimsel yolu onun için. Ama Türkiye'ye dönene kadar geçen süreçte, toplumsal misyonların birey olarak gerçekleştirilemeyeceği ve partileşme fikri kafasında oluşuyor. 1939'da, Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'ne sosyoloji doçenti olarak atanan Behice Boran, 40'lı yıllarda, çevresindeki siyasi oluşumlara ilgi gösteren, Şefik Hüsnü'nün partisini tutmakla birlikte üye olmayan, *Yurt ve Dünya, Adımlar* dergilerinde yazan ve üniversitedeki başarısıyla tanınan bir aydın olarak yaşıyor.

Görüşler dergisine yazdığı bir yazıdan dolayı,1948 yılında üniversitedeki kadrosunun kaldırılması Behice Boran için bir dönüm noktası oluyor. Üniversiteyle ilişkisinin de kesin olarak kopmasına neden olan ve on beş ay ceza aldığı Türk Barışseverler Cemiyeti Davası, Behice Boran'ı bekleyen amansız siyasi mücadelenin, hapishane ve sürgün yıllarının ilk adımı. 1951-54 yılları arası soruşturmalar, mahkemeler, gözaltı ve tutuklulukla geçiyor. Bütün bunlar olurken, Behice Boran başka bir şey daha yaşıyor. Doğumundan hemen sonra ölen kızı Elif ve arada yaşadığı düşüklerin kaygısıyla adını Dursun koyduğu oğlunu getiriyor dünyaya. Melih Cevdet Anday'ın şiirinden, Ruhi Su'nun türküsünden bildiğimiz Dursun Bebek.

Behice Boran'ın TİP öncesi yıllarını Dursun Hatko şöyle anlatıyor: "60'a kadar annemin fazla bir siyasi faaliyeti yoktu. O zaman bir tercüme büroları vardı. Evde çeviri yapar, okur yazardı. Gelen gi-

Fotoğraflar: Mustafa Aslan'ın arşivinden

den olurdu tabii. Evde hem anneanne hem babaanne vardı. Normal bir anneden farksızdı. Benim anneye ihtiyacım olduğu dönemde bir anneydi o. Evdeydi hep. Fark 60'tan sonra, TİP'in kurulması, her gün toplantıya gitmesiyle başladı."

Ölene dek görev ve sorumluluk

Çocuk yaşta üstlendiği toplumu değiştirme misyonunun sonuçlarından kaçmayı bir an bile düşünmeyen Behice Boran için artık dur durak yoktur. 1962 yılında TİP'e üye olan Behice Boran, 65'de Meclis'e giren on beş TİP'li milletvekilinin arasındadır. Tanıklık eden herkesin üzerinde anlaştığı bir nokta Behice Boran'ın görev ve sorumluluk duygusu, sosyalist ilkelerini her şeyin önünde tutması. Hiçbir koşulda görevden kaçmadığını, üzerine aldığı her şeyi, ne pahasına olursa olsun, hiç şikâyet etmeden en iyi biçimde yerine getirmeye çalıştığını anlatıyor onu yakından tanıyanlar. Ne milletvekilliği ne parti başkanlığı kariyerizmin ya da kör bir hırsın değil, görev bilincinin sonucuydu diyorlar. Ölüm tehlikesinin bile geriletemediği bir görev bilinci. Osman ve Zerrin Sakalsız, TKP-TİP birleşmesinden önce Behice Hanım'ın çok hasta olduğunu, basın toplantısına katılmasına doktorun kesinlikle izin vermediğini söylüyorlar. Ama Behice Boran, "Katılmam gerektiğini söylüyorlar, yoksa yanlış anlaşılabilirmiş" diyerek, Osman ve Zerrin Sakalsız'ın, Necla Fertan'ın, diğer yakınlarının karşı çıkmalarına rağmen katılıyor toplantıya. Akşam yemeğinde çok neşeli olduğu, "Artık ölsem de önemli değil" dediği söyleniyor. Ertesi gün ölüyor Behice Boran. Belli ki görevini yapmanın huzuru her şeyin önünde , ama yaşananların bundan ibaret olduğu söylenebilir mi?

Ya ödenen bedeller?

Dursun Hatko, annesinin milletvekilliği dönemini şöyle anlatıyor: "Annemle Ankara'da iki yıllık bir bekâr hayatımız oldu. Babam İstanbul'da kalmıştı. Liseye gidiyordum. Ben eve geliyorum, o yok, ben yatıyorum, o gece geç geliyor, ben sabah erken çıkıyorum filan. Böyle buzdolabının kapısına notlar bırakarak, bazen üç gün görüşmeden yaşadığımız bir dönem. O seçim bölgelerine, toplantılara gider, ben okuldan gelirim evde yemek yok. Ama kötü anne değildi. Zaten artık lisedeyim, öyle şeyler beklemiyorum."

Eski öğrencisi ve yakın arkadaşı Sıdıka Su, Behice Hanım'ın sürgüne gitmeyi hiç istemediğini ama sağlığı hapishane koşullarına uygun olmadığı için partinin bu kararı aldığını, Behice Hanım'ın da buna uyduğunu söylüyor ve o sıralar Bulgaristan'da tedavi görmekte olan eşiyle ilgili söylediklerini aktarıyor: "11 Eylül sabahı, darbeden bir gün önce telefonda bana dedi ki, 'Bu sefer Nevzat çok kötüydü, ellerimi bırakmak istemedi, sanki gitme der gibiydi. İşlerimi bitirir bitirmez tekrar döneceğim." Ama bu son görüşmeleri oluyor. Behice Boran sürgüne gitmek zorunda kalıyor ve Nevzat Hatko kısa bir süre sonra ölüyor.

Heba olmuş bir hayat!

Dursun Hatko'nun söyleşimize başlarken söylediği ilk cümleye şaşırmamak olanaksız: "Ben size son söyleyeceğimi baştan söyleyeyim. Behice Boran'ın hayatı heba olmuş bir hayattır. Bunu şu anlamda söylüyorum. Behice Boran'ın genel başkan olarak seçtiği yol en zor yol. Genel başkanlık örgütçülük gerektiriyor. Behice Boran entelektüel bir insandı. Belli bir hırsı olabilir ama bence o hırsım realize edebileceği alan genel başkanlık değildi. Yaptığı işi öyle çok isteyerek yapmadı zaten. Hep koşullarını zorlayarak çalıştı. Genel başkanlık için aday yoktu, kadrolar yetersizdi. Adaylık bile üstüne kaldı." Dursun Hatko, annesinin bir ideolog olarak çok daha başarılı ve yararlı olacağını, parti başkanı olmanın, Behice Hanım'ın sonraki yıllardaki düşüncelerini de olumsuz etkilediğini, örneğin, Afganistan, Polonya gibi olaylarda SSCB'ye verdiği koşulsuz, eleştirel olmayan desteğin de bunun sonucu olabileceğini düşünüyor.

Dursun Hatko'nun söylediklerini Mina Urgan'a aktardığımızda şu yanıtı alıyoruz: "Bunun çok doğru bir yanı var. Mebus seçildiği gün bana dedi ki, 'Bak insan hayatta ne istiyor, ne geliyor başına! Biliyorsun, benim istediğim üniversitede kalmak, hoca olmak, okumak, yazmak, öğrenci yetiştirmek. Behice belki üniversiteden atılmasaydı bu durumlar olmayacaktı. Behice kalırdı üniversitede. 60'dan sonra partilere girebiliyorduk artık. TİP'e yine girerdi ama bambaşka olurdu hayatı".

12 Eylül sonrası sürgün yıllarında Düsseldorf'da evlerinde kaldığı Osman ve Zerrin Sakalsız, Behice Hanım'm son yıllarında, "Beni artık emekli edin. Ben sosyolojiyle ilgilenmek istiyorum. Herşeyden emekli olunuyor, politikadan emekli olunmuyor," dediğini söylüyorlar. Zerrin Sakalsız, Behice Boran'dan bunun dışında hiçbir yakınma duymadığını ekliyor.

25-30 yıllık evlilikler nasıl olursa...

Nevzat Hatko'yla Behice Boran Ankara'da, o zamanın muhalif çevreleri içinde tanışıyorlar. Behice Boran üniversitede ders veriyor, Nevzat Bey ise radyoda Yunanca spikerlik yapıyor. 1946 yılında, Behice Boran otuz altı yaşındayken evleniyorlar. Behi-

Anılar

• Yaşamından dolayı kendisinden hesap sorulduğunda, "Ama niye?" demedi. Onu hep kelepçeli getirirlerdi mahkemeye ve ben itiraz ederdim. Bir defasında, Yıldırım Bölge'de, bana el sallamak için kelepçeli iki elini kaldırdı. Ben pek ağlayan bir tip değilimdir. O gün ağlamıştım, o kadar zoruma gitti. Benim yine mahkemede kelepçelere itiraz ettiğim bir gün bana, "Canım sen de amma uzattın bu konuyu" dedi, "Tabn kelepçe takacaklar, saçımı okşayacak değiller ya." Şikâyet bilmeyen ama hakkını çok ivi arayan, bunu görev bilen bir insandı.

Necla Fertan

• Kocasını doğrayan bir köylü kadm var, hapiste bir kız bebeği oldu. Behice onu kucağından indirmiyor. 74 affında normal mahpuslar önce çıkıyor ya, Behice bebeği ve annesini öptü sonra anneye en öğretmen haliyle dedi ki, "Seni bir daha buralarda görmeyeyim". Bana bır sınır gulmesi geldi. Çünkü Behice hep orada. Sonra kendi de gülmeve başladı.

• Nevzat'la evliliğinden önce bir rivayet çıktı, "Behice Muzaffer'e aşık" diye. Parlak bir kafa ama insan olarak zengin değil, sürekli numerolar yapar, çapkın erkek pozunda, ovunur. Çok sonra Behice ye sordum. Gülerek, "Canım" dedi, "İnsan böyle hatalar yapar." Yani inkâr etmedi ama açıklama da yapmadı.

Mina Urgan

• Bir gün Behice Hanım'ın duruşmasından sonra, Nevzat, "Gel birşeyler yiyelim"dedi. Bana bir bira, kendisine bir rakı söyledi. O mezeleri söyledikçe ben içerledim. 'Yahu o kadm hapishanede, biz burada keyfe mi geldik, bu erkekler ne hissiz" diye düşünüyorum. Sonunda patladım. "Peki Nevzat anlamıyorum yani, Behice Hanım'ı orada bıraktık. O kadın bir şey yiyecek mi, o kadar üzgün, ne bu mezeler, mezeler...Bir şey atıştırıp gidelim şurdan" Nevzat birden ağlamaya başladı. Ama şakır şakır ağhyor. "Sen ne zannediyorsun?" dedi. "Benim için kolay mı, ne yaptığımın farkında mıyım?"

Necla Fertan

• Bir gün Behice Hanım'a hapishanede en çok neden etkilendiğini sordular. Şunu anlattı: "En yaşlı bendim, tutuklu kadınların çocukları bana 'anneanne' derlerdi. Bir gün havalandırmada güneşlenirken, küçük bir çocuk yanıma geldi, 'Anneanne gel, sana bir şey göstereceğim' dedi. Duvarın dibinde küçücük bir ot bitmiş. 'Anneanne, ağaç bu mu?' dedi."

Neşe Erdilek

ce Hanım seyahate gittiğinde, zaman zaman felçli eşi Nevzat Bey'in yanında kalan eski partili Sevinç Erdilek Nevzat Hatko'yu, "uçarı, tatlı bir İstanbul efendisi" olarak tanımlıyor ve ekliyor: "Çapkındı ama karısını severdi, karısı hep ön plandaydı." Oğlu Dursun Hatko babasını şöyle anlatıyor: "Babam çok farklı ilginç bir kişilikti. O da komünistti. hatta bir ara partinin Şişli ilçe başkanıydı annem genel başkanken ama ön planda olmadı. Gönül adamı derler ya, öyle biriydi. Yazın dalardı, kışın oltayla balık tutardı. Türkiye'de olmayan aletleri vardı babamın. Dışarıda yürürdük, herkes bakardı. Orhan Veli'nin arkadaşı, Yunancadan çeviriler yapar. Yani derler ya, karizması olan bir kadın ve kişiliksiz bir koca, öyle değildi. Görünüş olarak öyleydi. Bu kaçınılmazdı. Fakat babam kendini başka alanlarda gerçekleştirebiliyordu."

Necla Fertan, Behice Boran'la Nevzat Hatko'nun ilişkilerinin çok medeni olduğunu, birbirlerini çok desteklediklerini, Behice Hanım'm, zaman zaman kızsa da Nevzat Bey'e çok düşkün olduğunu anlatıyor. Aşk evliliği olup olmadığını bilmediğini ve bu ilişki hakkında daha fazla bir şey anlatmaya kendisini yetkili hissetmediğini söylüyor. Sıdıka Su birbirlerini beğenerek evlendiklerini ama bir aşk evliliği olduğunu sanmadığını anlatıyor.

Dursun Hatko, içerden yaşadığı bu ilişkiyi açık yüreklilikle anlatmaktan kaçınmıyor: "Annemle babamın ilişkisi 25-30 yıllık evlilikler nasıl olursa öyleydi. Babamın başka ilişkileri de oldu. Annem bilirdi bunu. Ne yaşadılar, çok ayrıntısını bilmiyorum ama demek ki bir ortalamasını bulmuşlar. Annemin çok problem ettiğini sanmıyorum. Ama teyzem bilirdi ve çok kızardı babama. Annemden hiç duymadım, teyzemden çok duydum. Babam bu konuyu konuştu benimle. 'İşte, oğlum annenin de bir sürü arkadaşı var, onlarla gidiyor, geziyor' filan dedi ama ben yemedim o yaşta bile. Bir tane sürekli bir ilişkisi oldu. Kadın bir avukattı, ölmüş olabilir çünkü babamın yaşlarındaydı.

Mina Urgan da, kendine has açık sözlülüğü ve belki de Behice Boran'a çok yakın olmanın getirdiği rahatlıkla konuşuyor bu evlilik üzerine: "Mutlu bir evlilik değildi. Nevzat'ın ilişkileri filan olurdu. Ama asıl kumar, belki Dursun bilmez bunu. Ancak bunlar hayatının merkezinde değildi. Canım şimdi, entelektüel hiçbir kadın böyle bir sorunu hayatının merkezine koymaz. Bunun pespaye bir problem olduğunu bilir. Üstünde durmamayı. kendine karşı bile tercih eder. Öfke duyuyordu, üzülüyordu tabii. Boşanmayı hiç düşünmedi. bana böyle bir şey demedi. Ama Nevzat da çok iyi huyluydu. Güler yüzlü. cesur. Hep destekledi Behice'yi. Hiç şikâyet etmedi." Belli ki Dursun Hatko'nun da ifade ettiği gibi bir ortalama bulunmuştu. Nevzat Beyin. Behice Hanım'ı üzen davranışlarını dengeleyen özellikleri olduğunu ifade ediyordu Mina Hanım: "Nevzat Behice'nin politik hayatını hiçbir zaman baltalamadı. 'Senin yüzünden başımıza şu geldi, bu geldi' demedi. Evlilikleri çevrede konuşulmazdı çünkü ortada bir çirkinlik de yoktu. Çatışma, kavga yoktu. Behice'nin olgunluğu, Nevzat'ın tutumu sayesinde. Nevzat herkesin önünde Behice'yi incitecek hiçbir şey yapmazdı. Behice'yi esas üzen kumardı."

"İyi anne olamadım"

TİP içinde çatışmaların ve ayrışmaların henüz başgöstermediği yükseliş yılları için, "Avbar başkanımız, Aren hocamız, Boran anamız denirdi" diye anlatıyor Uğur Mumcu. Belki oğlundan çok bir harekete analık, sonra da başkanlık etmiş olan Behice Boran'ın anneliğini sorduğumuzda, hemen herkes söz birliği etmişcesine, Dursun'un ev yapımı reçelleri ne kadar sevdiğinden ve Behice Boran ın bu konudaki hassasiyetinden söz ediyor. Behice Boran ın milletvekili olduğu dönemde TİP ten senatör seçilen Fatma Hikmet İşmen, Boran'ın oğlu Ankara'ya geleceği zamanlar. nasıl onca işin arasında kavanoz kavanoz reçel kaynattığını anlatıyor. 12 Eylül sonrası sürgün yıllarına ilişkin bir anıyı da Necla Fertan'dan dinliyoruz:"Avrupa'da bana dedi ki, hiç kimse herhalde Dursun'a reçel yapmıyor. Dönünce ben başladım yapmaya. Kavanozlarını üstüne 'afiyet olsun' diye yazar evinin dış kapısına bırakırdım . Behice Hanım'a da hemen yazardım, 'Uzülme, vişne reçelini götürdüm' diye."

Ya reçellerin ötesinde?

Altmış yaşlarında bir eski partili, Behice Hanım'ın özel yaşamına çok yakın olmadığını belirterek anlatıyor: "Oğluna karşı bazı konularda pek anlayışlı davranmazdı. Mesela saç uzatmasına kızardı.

İki Behice Boran

Seçtiği yoldan hiçbir zaman pişmanlık duymamış, bedelini yakınmadan ödemiş, kararlı, dirençli, mücadeleci Behice Boran. Herkesin tanıdığı Behice Boran. Yarım bıraktığı sosyoloji kariyeri, ihmal ettiğini düşündüğü oğlu ve eşi için üzüntü ve suçluluk duyan, sorumlulukları, görevleri arasında yeterince tadını çıkaramadığı doğayı, belki de kısaca kendisini ihmal eden Behice Boran. 12 Mart sonrası tutukluluk döneminde Adapazarı cezaevinden avukatı ve arkadaşı Necla Fertan'a yazdığı bu iki mektupta iki Behice Boran var. İkisi de gerçek, ikisi de güzel.

10 Şubat 1971

("Onun tarzı olmayan bir konuşma biçimi, neden o gün öyle yazmış bilmiyorum". diye açıklama yapıyor Necla Fertan. Mektup af öncesi, Behice Boran'ın bir ay içinde çıkma olasılığını düşündüğü bir zamanda yazılmış.)

Şimdiden dışarısının sorunlarını düşünüyorum. Üzülmekten çok şaşırıyorum, bunca sorunun biraraya gelmesine. Bir romanda okusam, bu kadar da olmaz derim, melodrama kaçmışlar biraz derim. 64 yaşından sonra yine kolları sıvayacağım demek. Ama düşünüyorum da, ömrüm boyu kolları sıvamaktan öteye gidemedim gibi geliyor. Başlanıp geliştirilip, tamamlanmış bitirilmiş bir şey yok. Yarım kalmış hep. Meslek hayatım öyle, politik hayatım öyle, aile hayatım öyle. Hep bir yerde darbe yemiş yarım kalmış. Bunun farkında değildim, hiç düşünmemiştim. Şimdi yazarken yaptım bu tesbiti...

27 Nisan 1973

Dün akşam hep sizleri düşündüm. Evler gözümün önüne geldi sıra sıra, bizimki, ablamınki, sizinki, dostlarınki. Çeşitli ölçülerde suskun, üzüntülü. Valide (Nevzat Hatko'nun annesi) bitik, Nevzat sinirli, Dursun serinkanlı olma çabasında. Biz ise türküler söylüyorduk. Gençlerde halay, zeybek ve daha başka Anadolu oyunları, taklitler, skeçler, on beş yıl üzerine espriler. Sağolsunlar, beni bir umut çemberine sardılar, sevecenlikle dolu. Koğuşa geldiğim zaman, söylediğim ilk sözlerden biri, "Dayanacağım" oldu. Buradan sağ çıkıncaya kadar dayanacağım (tabii kalp krizi filan gibi olağanüstü bir hastalık çıkmazsa). Dayanmak, şimdi hedef bu. Sizler için de öyle. Dursun için acı ama yararlı bir yaşam deneyimi olacak. İnsan yaşamın dalgaları içinde çalkalana çalkalana, yoğrula yoğrula kişiliğini buluyor, geliştiriyor. Nevzat'ı uzun boylu etkileyeceğini sanmıyorum. Hastalık durumu müsait değil bu konu üzerinde fazla durmaya. Valideyi bizim eski kuşak kadınlarımızın sonsuz sabrı ve itikatı korur sanıyorum. O da kendi gailesi içinde oyalanır. Sonunda alışır, neye alışılmıyor ki? Sizin dayanıklılığınızdan hiç kuşkum yok. Ama sağlık durumunuza, yorulmanıza, hiç değilse çok fazla yorulmamanıza ne olur dikkat edin. Şimdi bir aileniz daha oldu, hem de ne aile; biri hasta, biri çok yaşlı, biri çok genç, biri hapiste, kolay değil. Sıdıka'yı da çok düşünüyorum. İnsan sevdiklerini ne denli çok sevdiğini hapiste daha iyi anlıyor.

"Arkadaşım Behice Boran"

Dava arkadaşı ve sırdaşı Mina Urgan, Behice Boran'ın ölüm haberini aldığında, kendisini üzüntüye kaptırmamaya çalışarak, o sıralar üzerinde çalıştığı bir yazıyla uğraşmaya giriştiğini anlatıyor. "Garip bir bilinçaltı olay" diye anlatıyor, "kendimi aşağıdaki satırları karalarken buldum". Sonradan bu yazı *Cumhuriyet* Gazetesi'nde yayınlanmış.

Arkadaşım Behice Boran

Barışsever, insan hakları savunucusu ve sosyalist olarak Behice Boran'm kişiliğinden ölümünden sonra, övgüyle söz edildi; ilerde de her zaman söz edilecek. Bense, onun "resmi" diyebileceğimiz kişiliğini değil; arkadaşım Behice Boran olarak özel kişiliğini anlatmak istiyorum. Bunu da içtenlikle, duygulanarak yapmaktan çekinmeyeceğim.

Benden beş yaş büyük olan Behice Boran ile Arnavutköy Amerikan Kız Koleji'nde öğrenciliğimin ilk yılında, on yaşındayken karşılaştım. O sırada başlayıp yıllar yılı süren dostluğumuz boyunca Behice Boran'ı yakından tanımayanların, onu bir hayli katı ve hırslı olmakla suçladıklarını duydum. Oysa Behice Boran ne katıydı ne de hırslı. Katı olsaydı çevresindekilerin güçsüz yanlarım kolayca bağışlayamazdı; beni de bağışlayamazdı. Çünkü, 1950'de Barış Severler Derneği'ne girmemi önerdiği zaman aile geçindirdiğimi, maaşımdan başka gelirim olmadığım, hapse düşersem, işimden atılırsam, yakınlarımın aç kalacağından korktuğumu söyledim. Bunu söylerken de çok, ama çok ezildim. Ne var ki, Behice beni ayıplamadı, dostluğunu da esirgemedi benden. Bunun nedenini de yıllarca sonra açıkladı. Tutumuma bir özür bulmak için bahaneler uydurmamıştım. Açıkça söylemiştim korktuğumu, Behice ise ancak ikiyüzlülük edenlere katı davranırdı.

Ancak öylelerini bağışlayamazdı kolayca.

Behice Boran haris değildi. Eğer faşist eğilimlerin egemen olduğu bir üniversitede çalışmış olmasaydı, çevresinde uygarca bir hoşgörüyle karşılaşsaydı, işinden atılmasaydı, Behice Boran Marksist bir öğretim üyesi olarak sosyoloji dalında parlak bir akademik kariyer yapardı. İstediği de buydu zaten. 1965'te milletvekili seçildiği sırada "Şu işe bak" demişti bana; "Ben kürsümde kalıp okuyup yazmak, ders vermek, öğrencilerimle uğraşmak, sadece küçük bir dost çevresiyle ilişki kurmak istedim öteden beri. Oysa şimdi siyasal savaşm tam ortasına atılmak zorunda kaldım. Kimbilir bu işin altından nasıl kalkacağım."

1948'de Behice Boran, Niyazi Berkes ve Pertev Naili Boratav ile birlikte mahkemeye verilmişti. Mahkemede aklanınca, üçünün de kadrosu lağvedilmiş açıkta kalmışlardı. Böylece ülkesinin koşulları bu inançlı sosyalisti öğretim üyeliğinden koparmış, eyleme itmişti. Behice Boran bu eylemi sonuna değin, büyük özverilerde bulunarak, büyük acılara katlanarak, başarılı bir dirençle sürdürdü.

Behice Boran, öteki iki arkadaşı gibi, yabancı üniversitelerden iş önerileri aldı. Ama ülkesinde kalmayı yeğ tuttu. Bunun başlıca nedeni, Behice Boran'ın tutkulu yurtseverliğiydi. Memleketini sadece soyut bir kavram olarak değil elle tutulur bir gerçek olarak severdi. Azgelişmişliğiyle yoksulluğuyla, eşitsizlikleriyle, haksızlıklarıyla, buruk acılarıyla severdi. İşte bu yüzdendir ki, ömrünün son yedi yılım sürgünde, memleketinin taşmdan toprağından uzak, sevdiği her şeyden uzak geçirdiğini düşünmek, dayanılmaz bir hüzün verir onu yakından tanıyanlara.

Ben ortaokuldayken Behice Boran'ın bir ara bizlere ders verdiğini; o konuşurken, sanki kafamın içini devinen güçlü projektörler tarıyormuş da, bu ışıklar tüm karanlık köşeleri aydınlatıyormuş gibi öğrettiklerini hemen kavramamı unutamıyorum.

Dünyanın en vefalı dostu olan Behice Boran'ın siyasal nedenlerden ötürü bazı gençlik arkadaşlarını yitirince duyduğu kederi; "Herkesin aşk acıları vardır, benim de arkadaşlık acılarım var" demesini unutamıyorum.

Doğa sevgisini; soğuk bir kış akşamı karanlık basmak üzereyken evimin balkonuna çıkıp lodos fırtınasını bir saat seyretmesini unutamıyorum.

Kadınlığına özgü becerilerini, evinin tertemiz düzenini, herkese açık sofrasının güzelliğini, yemeklerinin tadını, coştuğu zamanlarda duyarlı sesiyle türküler söylemesini unutamıyorum.

Cerrahpaşa Hastanesi'nde felçli yatan Nevzat Hatko'yu görevini yapan bir eş gibi değil de, gülümseyerek, şakalaşarak, iki aylık bir bebeğe bakar gibi temizlemesini, unutamıyorum.

Yirmi yedi yıl önce 147'lik olup üniversiteden atıldığım zaman, beni ve iki çocuğumu, Armutlu'da kumsalda bir kaç kuruşa kiraladığı, elektriksiz, susuz, kırık dökük eve götürüp, sanki lüks bir oteldeymişçesine haftalarca rahat ettirmesini. üzüntümü gidermesini unutamıyorum.

Altı günlükken yitirdiği ilk çocuğu Elif'in ölümü yüzünden yıllar boyu çektiği acıyı; daha sonraları çok güç koşullar altında dünyaya gelen oğlu Dursun'a sevgisini; ikide bir hapse girdiği için bir anne olarak görevlerini yerine getiremediğini düşünerek duyduğu kaygıyı unutamıyorum.

Tüm küçük çocuklara, bu arada Sakarya Hapishanesi'nde kocasını baltayla kesen bir köylü kadının çocuğuna gösterdiği ilgiyi; o dokuz aylık bebeği bana demir parmaklıkların arkadmdan hayranlıkla göstermesini unutamıyorum.

Brüksel'in yağmurlu, soğuk parklarında yürürken, İstanbul'un şu ya da bu köşesi üzerine benden ayrıntılı bilgiler istemesini unutamıyorum.

Deniz sevgisini; Gökova'da bir tekneyle gezerken duyduğu keyfi; onu son görüşümde Ostend'de denize girişimizi; koskocaman dalgalar bizi devirdikçe çocuksu sevincini unutamıyorum.

Arkadaşım Behice Boran ile dostluğumuzun yarım yüzyıldan fazla sürmesi bir mutluluk kaynağı oldu benim için. Ölüm haberini alınca duyduğum acı bu mutluluğu hiç gölgeleyemez.

"Benim oğlum" diye bir kaygısı vardı. Bir yanıyla çok şefkatliydi ama katı kuralları olabiliyordu. O içerdeyken, ziyarete Dursun'u da götürelim dedik, 'Saçım kesmezse gelmesin' diye haber gönderdi."

Dursun Hatko, muhasebesini yapmış 40 yaşlarındaki bir insanın rahatlığı ve sadeliğiyle, sitemsiz anlatıyor annesiyle ilişkisini: "Annemle çatışmamız pek olmadı. Arada tartışmışızdır tabii. Benim o zaman partiyle ilişkim yoktu, hippiydim açıkçası. Arkadaş çevrem filan partiye tersti tabii. Ama bana hiçbir zaman, 'Şöyle ol, böyle ol, gel partiye gir' falan demedi. "Saçını kes de gel" dedi mi, onu hatırlamıyorum ama saçımı uzatmama karşı çıktıysa o kadarı da artık onun hakkıdır. Yapmak benim hakkımdı, bana alternatif sunmaya çalışmak da onun. O zaman saç uzatmak pek de tolerans gösterilen bir şey değildi. "İbne" diye laf atarlar filan. Böyle kaygılar, ya da burjuva basmı yakalarsa diye kaygı duymuş olabilir. Hiç ummazsınız, babamla daha çok çatışma oldu. Beyoğlu'nda bana, "Sen git arkadan yürü, yammda yürüme" dediğini hatırlıyorum. Annemin katı yanları, prensipleri vardı ama bunları daha çok kendine uygulardı. Amerika'da komünist olmuş annem, hoşgörülü biriydi. Hep derler ya taşralı solculuk diye bir şey var, öyle değildi annem. Çok sevecen filan, öyle de değildi. Olması gerektiği kadar sevecendi. Alaturka bir annelik vardır ya, öyle değil, bana, 'Yatağım kendin yap, işini kendin gör' derdi. Zaten vakti de yoktu yapacak. Yani saçım süpürge etmedi. İyi ki de etmedi, çok donanımlı bir kadındı çünkü."

Necla Fertan'ın gözlemleri biraz daha farklı: "Annesi, 'Kendisi gülmeden gözleri güler' derdi Dursun için. Yumuşak bir çocuktur. Ama annesinin anma törenlerinde filan görmüyorum. Herkes, 'Vah işte gelmiyor' filan diyor, onun da kendine göre izahları var tabii. Son bir senedir görmedim, görsem çok sevinirim tabii. Babasına çok vefalı davranmıştır. Babasıyla ilişkisi akıl almayacak kadar iyiydi, annesinden çok babasıyla haşır neşirdi... Sürgün yıllarında, ben Brüksel'e gittiğim zaman hiç başka bir şey konuşamıyorduk, sadece oğlunu sorardı, sadece... Ne anlatırsam mutlu olacağım bildiğim için, olmayan bir çok şeyi bile söyledim ona, tek mutlu olsun diye. Her dakika, oğluna karşı doğru mu yanlış mı yaptı, onu düşünürdü. 'İhmal mi ettim' duygusu değil, 'Okuması için daha fazla baskı yapsa mıydım?' gibi şeyler. O ihmal ettiği kanısında değildi çocuğunu. Hiçbir şey politikanın önünde değildi ki. Hayatta en çok üzüldüğüm şeylerden biridir; o kadar çok görmek istedi ki oğlunu, anlatamam. Görüşemedi. O sıkıntılar içinde, sığınmacılara verilen parayı biriktirmeye çalışıyordu, oğluna bir ceket, bir yağmurluk almak için."

Dursun Hatko bir ara partiye girmiş, annesinin altı ay sonra haberi olmuş. Annesi Sevinç Erdilek'le aynı sıralarda TİP'te çalışmış olan Neşe Erdilek, Dursun Hatko'nun onurlu bir insan olduğuna dikkat çekerek anlatıyor bunu. Anma törenleri. "Anıtkabire döndü" diyor Dursun Hatko, yıldönümlerinde olması gerekmez, arada bir bir çiçek götürmek daha anlamlı geliyor bana". Anlamak zor değil, başkaları için hareketin anası, onun kendi annesi.

Kadınlar Koğuşu

12 Mart sonrası aynı koğuşu paylaştığı Sevgi Soysal'ın *Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu* adlı kitabından.

Yıldırım Olgunlaşma Enstitüsünün bir yeteneksiz öğrencisi daha var: Behice Boran. Ne var ki, o son derece gayretli ve istekli. Evden getirttiği dokuma bir yatak örtüsüyle, öteki ranzalardan titiz bir görünümle ayrılan yatağının üstünde oturmuş , alfabeyi yeni sökmeye başlayan çalışkan bir öğrenci sabrıyla cebelleşiyor şişleriyle. Sonra arada sırada üst ranzasından iniyor. Oya'nın (Baydar) ranzasının yanına gidip örgüsünü danışıyor ona.

Oya, "Beceremiyorsun anne," diye takılıyor.

Oya'nın Behice Hanıma 'anne' diye takılışı, kendi annesinin adının da Behice oluşundan.

TİP davası henüz başlamamış. Behice Hamm genellikle sessiz ve yorgun. Sık sık uyuyor. Midesi hasta. Oya, Behice Hanımın bu durumuna takılıyor.

"Parti kapatıldı diye nerdeyse rahatladınız.."

Aslında bu konuda Oya haksız çıkacak. Çünkü Behice Hamm TİP davasının başlamasıyla, üstündeki o yorgun ve bezgin havayı atıverecek. İçi ve dışıyla yenileniverecek. Dirençli, dipdiri gidip gelecek mahkemeye. "Erkek Behice" olacak çoğumuzun gözünde.

Ama o günlerdeki sessiz, durgun ve içe kapanık görünümü, Oya'nın takılmalarını nerdeyse haklı çıkarıyor.

Sonradan, Behice Hanımın, bütün gücünü en gerekli yere saklamak akıllığını gösteren sağlıksız kişilerden olduğunu anlıyorum. Hiç boşa harcamıyor kendini. Gücünü hep kendi seçtiği ve gerekli bulduğu biçimde harcayanlardan; boş yorgunluklardan titizlikle sakınanlardan.

O ilk tutukluluk yazında, gölgeye çektiği iskemlesinde oturuşu geliyor gözümün önüne. Dizlerinin altından lastikle tutturduğu çorapları, terlikleri, durgun ve donuk bakışlarıyla, hayatla nasıl başa çıkacağım düşünen bezgin bir ev kadmua benziyordu daha çok.

Ama mahkeme başlayınca değişiverdi. Bir gün öncesinden sardığı gümüş renkli saçlarını, eli bu işlere yatkın olan Sevim Onursal'a taratıp hani nerdeyse sevgilisiyle buluşacak bir genç kız titizliğiyle giyinirdi. İyi görünmeliydi mahkemede, dirençli bir resimdi istediği. Başardı da bunu.

Behice Hanımın mahkeme sırasında çekilmiş fotoğraflarıyla, benim aklımda kalan bezgin ve yorgun kadın görünüşü bir fotoğrafa çevrilip kıyaslansa, aradaki fark çok şaşırtıcı olur.

Kırgınlık? "Hayır" diyor. Direnç? Onu parti başkanından çok annesi olarak hatırlamak için... Kim bilebilir?

Sürgün yıllarına ilişkin şunları söylüyor Dursun Hatko:"O dönemde annemle görüşemedik, olmadı, gidemedim. Mektup sorunu oldu. Ben hiç mektup yazamam. Annem ısrar ederdi, 'Önemli bir şey yazman gerekmez, günlük şeyleri, ayrıntıları yaz' derdi. O bana uzun uzun yazardı. Hapis ve sürgün dönemlerinde çok mektup aldım annemden."

Mina Urgan'ın söyledikleri ise, belki daha çok, kırk altı yaşındaki Dursun Hatko'yu değil, yara almış çocuk Dursun'u anlatıyor: "Çocuğu ihmal ediyorum kaygısı çok yoğundu. Ve tabii çocuğu damgaladı bu. Güç oldu Dursun için. Felçli bir baba, yaşlı bir babaanne ve anne yok. Dursun için çok endişe ederdi ve kendini çok suçlardı Behice. Ve Dursun tepkiler gösterdi. Annesini gidip görmedi sürgün yıllarında. Gidebilirdi, bir şey yoktu onu burada tutan, babası, babaannesi ölmüştü. Gitmedi. Dursun'un annesine tepkileri oldu. Ayıplamıyorum, ama oldu. Uzun zaman benden kaçmasını da buna bağladım. Çünkü beni sever ama artık hiç gelmiyor." "İyi anne olamadım derdi," diyor Neşe Erdilek.

"Sosyalist doğulmaz, sosyalist yaşanır"

Kadın olarak Behice Boran dediğimizde, herkes ağız birliği etmişcesine, onun elleriyle açtığı hamurları, konuklarına ikram ettiği güzel yemekleri, evinin temizliğini, onca maddi sıkıntı içinde, sofraya koyduğu tabakların takım olmasına nasıl dikkat ettiğini, kılığına kıyafetine nasıl özendiğini, titizliğini anlatıyor. Fatma Hikmet İşmen'e bir gün, "Biz niye Meclis'e hep böyle döpiyes giyip geliyoruz, elbise giyip gelelim." deyişi; Necla Fertan'ın, basın toplantısından sonra hastahaneye yatmaya söz verdiği için, kendisinin ona gerekli olur diye Honk Kong'dan aldığı gecelik ve sabahlığa çok sevinmesi. Paketi açılmadan kalan bir gecelik ve sabahlık...

İnsan olarak Behice Boran dediğimiz zaman, herkes vefakârlığını, nasıl yaşlı ve hasta kayınvalidesini hastalıaneye göndermeye içinin razı olmadığını, felçli eşine nasıl baktığını, arkadaşlarına gösterdiği yakınlığı anlatıyor. Sıdıka Su, Ruhi Su hapisteyken, kendi durumu iyi olmadığı halde Buhi Bey'e nasıl maddi destek verdiğinden söz ediyor. Sevinç Erdilek, felç geçiren kayınvalidesinin külotlarını, bezlerini kimseye yıkatmadığını unutamıyor; "Çok iyi bir sosyalistti, özel yaşamında da sosyalizmi uyguladı. Hiçbir şeyden şikâyet etmedi. Utangaçlığa varan bir tevazu, kendine ve başkalarına saygı" diye anlatıyor Behice Boran'ı.

Behice Boran şöyle diyor: "Kişiler hakkında nasıl mı karar vereceksin? Hayatlarına bakarak. Bir insan yaşadığı hayatın insanıdır. Doğru bulduğumuz fikirleri öyle benimsemiş, öyle içimize sindirmiş olmalıyız ki, bunlar davranışlarımızı biz farkında olmadan dahi etkilemeli, tayin etmeli, yönetmelidir. İnsan nihayet ne kadar sosyalist olmaya devam etse de, bir gün bedeni bu fani dünyaya veda eder, ama işçi sınıfı parti-leri, işçi sınıfı var oldukça devam eder gider. Sosyalist doğulmaz, sosyalist yaşanır."

Aynı Behice Boran, Adapazarı cezaevinde, hayatının yarım kalmış parçalarının, ödediği bedellerin acısını duyuyor. İkisi de gerçek, İkisi de Behice Boran.

Nesrin Tura, Filiz Koçali

RAMİZE ERER

TÜPÇÜ

tam istediği gibi ölmek!

nuran bozer akşit eski komünist, psikyatr, seyyah. yetmiş yaşında iran a giderken trafik kazasında can verdi. tam istediği gibi öldü nuran abla. yolda. tam bizim içimizi rahatlatacak gibi öldü, hiç uyanmamış, canı acımamış. ama yetmiş yaşında, çakı gibiyken, o kadar badire atlatmışken, gidecek o kadar yol varken trafik kazasında ölmesi insanın içine sinmiyor.

1960 öncesi solcuların hayatı hakkında bir fikriniz var mı? şimdi de azınlıkta solcular ve toplum içinde belli bir yalnızlık çekiyorlar. polis baskısı hele de darbe dönemlerinde çok yoğun oluyor. yine de mitinglerle binlerce kişiyle biraraya gelip o yalıtılmışlık duygusunu aşmak mümkün. ama o zamanlar öyle değil, bir avuç insan "komünistler". örgütsel durumları böyle tanımlanmakla birlikte çoğunun ideolojik aidiyetlerinin tam olarak böyle açıklanıp açıklanamayacağı tartışmaya açık bir konu. bir avuçlar, birbirlerine yakın durmak zorundalar ve polis kadrolarının sayısı çok fazla. attila ilhan'ın şiirlerini hatırlayın. işte bu farklı insanların arasında kadınlar da vardı. nuran bozer bunlardan bir tanesi.

1927'de adana'da doğuyor. babası, kızların özellikle okutulmasından yana. vani, yurtmanın ilk şartlarından olan "okumak" lüksüne erişmiş nuran bozer. 1947'de tıp okumaya istanbul'a geliyor. bir arkadaşı var, sevinç. o da dişçilik okuyacak. elele istanbul sokaklarında. "artık özgürüz," diye koşuyorlar. sevinç, yani sevinç özgüner, 1980 yılında faşistler tarafından evinde öldürülüyor. sevinç'in ağır yaralanan kocası vecdi'nin başında yine nuran. aynı yıl yine ağır yaralanan mihri belli'nin başında ise sevim belli'yle münavebeli olarak kalıyorlar. o yıl *demokrat* gazetesinde çalışıyordum. kapıdaki jandarmaları atlatıp ikisinin de resmini çekmemi sağladı. "bir genç kızın ne zararı olabilir ki yaralılara?" diyordu askerlere. dönelim onun genç kızlığına.

özgürlük diye tanımladıkları şeyle tanıştıkları üniversitede, bir özgürlük projesiyle de tanışıyor nuran, sosyalizm. nazım hikmet'i kurtarma kampanyalarına katılıyor. çiçek palas'ta nazım hikmet'i anma toplantısında tutuklanıp beraat ediyor. sonra 1951 tevkifatı. sansaryan hanı, falaka, işkence ve ilk defa kadınlara! iki genç kız da alınlarının akıyla çıkıyorlar sansaryan'dan. bilgi vermiyorlar. sevinç'ten bir hatıra: falakaya yatırıldığında eteklerini şöyle bir örtüyor, bir tarafı görünmesin diye. sonra bayılıyor falakada. ayıldığında bakıyor, külotu yok. Yirmi dört yaşında genç kızları neyin yaralayacağını bilen memurlar hep bulunur böyle yerlerde. nuran iki buçuk yıl tutuklu kalıyor bu tevkifatta. çıktıktan sonra, o sıralar halen hapiste olan sevgilisi şevki akşit'le evleniyor. cezaevinde. bu arada tıp fakültesi'nden atılmıştır, hayatını muhasebecilik yaparak kazanıyor. ve üç çocuk doğuruyor. 1958'de dürnaz'ı. 1959'da mehmet ve 1962'de ahmet'i. 1967'te af çıkıyor. tıp fakültesine geri dönüyor. kırk yaşında! 1970'te okulu bitiriyor ama devlet memuru olamadığı için ihtisas yapamıyor. halbuki patoloji hocası ünlü sıfırcı taliye çok istiyor kendisinden en yüksek notu alan nuran akşit'i, olmuyor. o yıllar türkiye işçi partisi yılları. akşit'lerin evine ileriki yıllarda canlarından olacak gençler girip çıkar. toplantı yaparlar: deniz gezmiş, cihan alptekin, sinan cemgil... nuran abla, pratisyen hekimdir. muayenehanesi vardır. 12 mart olur, şevki aranmaktadır, nuran birkaç kere gözaltına alınsa da şevki bir türlü yakalanmaz. tuzla'nın aydınlar köyünde buluşurlar, nuran gizlilik konusunda çok iyidir, gözetepe'den trene biner, kızıltoprak'ta iner, bir apartmana girip köylü kıyafetinde dışarı çıkar. böylece arkasındaki polisleri atlatıp tekrar trene biner ve tuzla'ya gider. 1974'te af çıkar, biraz rahatlarlar, ama şevki kanserdir, 1975 şubat'ında ölür.

insanın başına başka ne gelebilir değil mi? o yaz, bir aile ortamında gördüm onu ilk defa. her şeyle, en çok da kendisiyle alay eder bir acılıktaydı. üzerinde oyalı bir gömlek var. "çok şıksın, "diyorlar. "ah, evet," diyor. "bir dahaki sefere oyalı değil boncuklu giyeceğim, sonra da zilli." nuran abla, dört beş ay sonra çocukları dahil herşeyi geride bırakarak ingiltere'ye gider, iki yıl kalır orada. döndüğünde hükümet tabibi olur, af çıkmıştır artık, devlet memuru olabiliyordur. o sırada uzmanlık sınavına girer, psikiyatri okur. yaşı elli civarındadır, çocukları dalga geçerler, "anne, büyüyünce ne olacaksın?" o da altta kalmaz, "doktor olacağım." 12 eylül geldiğinde, yunanistan'dadır. birkaç gün sonra giriş yapar, türkiye emekçi partisi yöneticisi olduğu için aranmaktadır. onu ararken, lise öğrencisi ahmet'i alırlar. daha sonra kızı, damadı ve büyük oğlu alınır. oğlanla damat içeride kalır. tep davasından ceza beklenmektedir. süresiz izin alıp tekrar ingiltere'ye gider. tam iki yıl sonra döner, mardin'de mecburi hizmete gider. orada bir araştırma yapar. mardin'le ilgili gözlemlerini *şizofrengi* dergisine şöyle aktarıyor:

"kadın çocuğunu almış gelmiş. çocuk ishal. soarım çocuğun boku ne renk. mor der. köylerde renk yok ki. diyelim kadına ona kadar saymayı öğrettin. neyi sayacak? on tane hiçbir şeyi yok."

ve seyyahlık...

seyyahlıkla seyahat etmek arasında önemli bir fark vardır. nuran akşit, daha önce de seyahat etmiştir ama seyyahlık etmesi 1989'da küba'ya gitmesiyle başlar. iki ay boyunca küba'nın hastanelerini özellikle de akıl hastanelerini gezer. oranın sağlık sisteminden çok etkilenir. sonra başka yerler gelir; kuzey amerika, hindistan, mısır, çin, güney afrika...

çin'e gidişiyle ilgili bir şeyler anlatmak istiyorum. daha önce hep uçakla seyahat etmiştir ama bu sefer kendi kullandığı bir arabayla çin'e kadar yolculuk etmek ister. ufak bir engel vardır. ehliyeti yoktur! nuran abla'nın kararlılığı karşısında bu engel kâğıttan bir kaplandan farksızdır tabii. ehliyet alınır, içinde ocağı falan olacak şekilde tadil ettirilen bir minibüs temin edilir. oğlu ahmet, "yapma anne," der. "başına bir iş gelir," nuran abla'nın cevabı çok kesindir, "burada kalıp kanser olmayı mı bekleyeyim?" hiç bir şeye boyun eğmemiştir, yaşlılığa boyun eğecek hali yoktur ya. çin'e gitmeden önce, (daha önce gitmiş bulunduğumuz için) semra ve benimle konuştu. minibüsle gitme konusunda o kadar kararlıydı ki bir şey diyemedik. (neyse ki sonra vazgeçmiş) bize daha sonra birlikte iran'a gitmeyi teklif etti. bizim aklımız yatar gibi oldu. ama araba sürmeyi bilmememiz bir dezavantajdı tabii. döndükten sonra yine gördüm, doktor kemal'in cenazesinde. bizi o minibüsle mezarlığa götürdü. ölümünün müsebbibi o minibüs. çin'den memnun kalmamıştı. iran'da kararlıydı. araya bir de güney afrika sıkıştırdı. sonra aylarca görmedim. yaz geçti. iran seyahatini ayarlamış. iki kişi daha bulmuş. biriyle japonca kursunda tanışmışmış. hiç ölmeyecekmiş gibi yaşamak buna denmez mi? yetmiş yaşında insan neden japonca kursuna gider yoksa? ve onlarla iran'a doğru yola koyulmuşlar.

son yolculuk

tam gerede'deler, iki kişi önde. nuran abla minibüsün arkasında uyuyor. bir kamyon arkadan bindiriyor. kemer bağlı olsaydı... tam istediği gibi ölüyor nuran abla. yolda. tam bizim içimizi rahatlatacak gibi ölüyor, hiç uyanmamış, canı acımamış. ama yetmiş yaşında, çakı gibiyken, o kadar badire atlatmışken, gidecek o kadar yol varken, iran yolunda trafikten can vermesi yine de insanın içine sinmiyor.

cenazesine gidiyoruz. arkadaşları, eski yoldaşları. sevim belli'nin konuşmasında gözlerimiz doluyor. "çok üzülüyorum ama şimdi nuran olsaydı, 'amaan sevim, boşver. nasıl olsa hepimiz bir gün öleceğiz,' derdi" diyor. nuran abla'nın kararlı bir komünist olduğu yazıldı. söylendi. onun kararlılıkla yapmadığı bir şey yoktu ki hayatta. neye elini attıysa üstesinden gelmiş. sağlam, sağlıklı gövdesini o işten o işe, o ülkeden o ülkeye taşırken neşesini kaybetmemiş. sade, sağlam bir bakış açısı, cinsellikten çocuk bakımına hiç bir şevi fazla kurcalamadan kabul eden. halleden bir tutum. yeni doğum yaptığım günlerde karşılaşmıştık. "zaman geçince iyice kolaylaşır. mama saati filan da azalıyor. büyütür gidersin." demişti. üç çocuğu büyütüvermiş olmanın rahatlığıyla. müşfik bir eş ve anne olduğundan da söz edildi. çocuklarına. kocasına. yedi kat ellere en olmadık zamanlarda el uzatmış. ama bu şefkatten mi, yoksa geçmiş yılların içine tohumunu attığı dayanışma duygusundan mı kaynaklanıyordu?

nuran bozer akşit öldü. keşke dönüş yolunda ölseydi. iran'ı da gördükten sonra, "çin'de bana çok iyi davrandılar. yaşlıyım ya ondan herhalde," deyip bir kahkaha atıyordu. hayatı hepimiz için ne çok örnek taşıyor. o öyle yapabildiyse, onları becerebildiyse, belki biz de yapabiliriz. biz de becerebiliriz... belki.

ayşe düzkan

seda sayan, mahsun kırmızıgül ve alpay reha muhtar'ın haberler'inde konuştular

en delikanlı seda ydı!

ey sevgili okurlar, yazıya başlamadan önce dergide yaşadığım bir şeyi aktarmak istiyorum. gerçi bizim iç meselelerimiz sizi ilgilendirmez. bunca zaman böyle düşünerek bir şey demedim ancak bu sefer derdimi sizlerle paylaşmak istiyorum. bu sayı için "modernleşme mi, özgürleşme mi?" başlıklı bir yazı yazmayı planlıyordum. konuyla ilgili *metis*, *ayrıntı* ve de onları dengelemek için *sarmal* yayınlarından kitaplar alıp okudum. türlü çalışmalara girdim. tam yazıyı yazacağım, mesai arkadaşlarım, "dergi çok ağır oldu, boşver sen o konuyu, şu seda yla mahsun'u yaz." dediler. şimdi nereden baksanız, durum büyük haksızlık. bir kere kendileri behice boran yazarken, bize seda sayan kakalamalarının imajım üzerindeki etkisini tahmin edersiniz. sonra, ben de doğru bir yola girmek istemişim. artık magazin işlerini bırakınaya karar verip entelektüel olaylara meyletmişim. bundan sonra sadece *hafta sonu* değil, ne bileyim *toplum ve bilim* de okumaya karar vermişim. insan ne olsa destekler değil mi? ne gezer. yine önümüze *hafta sonu* kupürleri dayandı. isyan ettim. "ben artık bu yolları bırakmak istiyorum," dedim. ve son derece de kararlıydım. diyeceksiniz ki yazının başlığı ve fotoğraflar ne kadar kararlı olduğunu gösteriyor. hemen cevap vereyim. beni ikna eden semra oldu. dedi ki. "tamam işte, esas modernleşme bu. sen yine istediğin konuda vazacaksın." düşündüm ki doğru. cumhuriyet balolarından, cahide sonku ve ajda pekkan yoluyla seda savan-mahsun kırınızıgül durumuna varınış bulunuyoruz. bu işlerin nasıl işlediği sonraya kaldı. şimdilik buyurun son magazin gelişmelerine. şunu da söyleyeyim, önümüzdeki sayılarda yapısalcılığın ve yapıbozumculuğun (deconstruction) kadın açısından eleştirisini yapmayan adinin bayağısıdır.

biliyorsunuz, seda ile mahsun ayrıldılar. bu durumla ilgili en ve ilk tuhaf şey şu ki. zaten beraber olduklarını hiç bir zaman kabul etmemişlerdi. sorulduğunda, "aynı sahneyi, aynı firmayı" paylaştıklarını söylüyorlardı. zaten benim anladığım bu aynı firmayı paylaşmak magazin basınında böyle bir anlama geliyor. misal olarak, seren serengil'e kenan doğulu'yla ilgili soru sorduklarında, çapkın çapkın gülümseyip, "biz aynı firmanın sanatçısıyız," diyor. herhalde aşkın insanları bir kuruma, giderek bir şirkete sokmasını eleştirmek açısından böyle deniyor. neyse, işte mahsun'la seda da aynı firmanın sanatçısıydılar. allah için birbirlerine de yakışıyorlardı. firmaya da. bu firma meselesi ileride gündeme gelecek aklımızda tutun. mahsun da düzgün davranıyordu. hakkında, "mahsun'a çıplak tehlike... rol arkadaşları arasında iki seksi manken var. bakalım bu iki güzelle önümüzdeki günlerde neler olacak?" şeklinde haberler çıkmıyordu. âşıktılar yani, şüphesiz. firmalarda pek rastlanmayan bir durum. sonradan ne olduysa oldu, ayrıldılar. mahsun barışma girişimlerinde bulundu, araya bülent ersoy'u filan soktu. ama seda "özür dilesin, barışalım," dedi. ben şahsen seda sayan'ı daha uyanık sanırdım. bir erkek, hele de mahsun'un yaşında bir erkek, kendisinden yaşça büyük, daha önce başarılı olmuş bir kadından özür diler mi? neyse, seda müdanası olmayan bir kadın belli. nuh dedi, peygamber demedi. o zamana kadar, "ayrıldılar ama iş ilişkileri sürüyor," falan gibi haberler çıkıyordu. mahsun inat olsun diye seda'nın kasetine verdiği iki şarkıyı geri çekti. seda, buna karşılık, "niye benim ekmeğimle oynuyor?" dedi. çünkü o aslında kadırgalı aysel'dir ve bu işlerin ekmek parası için yapıldığını hiç unutmaz. o sıralar, beşiktaş'ın eski yöneticilerinden erdal acar'la adı çıktı seda nın. bu erdal acar, bütün fotoğraflarda arsız arsız sırıtan bir adam. mahsun da konuyla ilgili olarak, "seda sayan'ın öyle bir cahillik yapacağını sanmanı," diyordu. ancak işler bundan sonra karışıyor. denildiğine göre, seda sayan'ı kayıt yaptığı prestij müziğe ait stüdyodan erdal acar ın "adamları" konvoy halinde arabalarla alıyorlar ve eğlenmeye gidiliyor. bu dünya "adamları" olan erkeklerin dünyası. mahsun da buna bozuluyor. ve seda'yı tokatlıyor. şimdi sorsanız, mevzunun kendisiyle alakası yok. yalnız firmasının ortakları, karadeniz'li oldukları için böyle şeylere bozuluyorlar. televizyonda bu konuda açıklama yaparken seda sayan'dan "bir solist" diye söz ediyordu. olaylar bu mecraya gelmeden işin içine alpay bulaşmıştı. kendisi cansel tarafından terk edildiğinden beri, dellenmiş ve ne yapacağını şaşırıp oraya buraya saldırır durumda. şahsen televizyonda seyrettikten sonra ne kahır çekse müstahaktır diye düşündüm. neyse işte alpay, zaten daha önce cansel'le ilişkisi olduğu için mahsun'a gıcıkmış: biliyorsunuzdur son zamanlarda ebru gündeş'le iyi bir ilişki içinde olduklarını iddia ediyor ama ebru gündeş böyle bir durunu son derece inandırıcı bir biçimde inkâr ediyor. bu alpay cansel'le ilgili olarak da böyle bir yalan söyleme konusunda vukuatlı olduğu için dediğine pek de inanan yok. alpay mahsun'u dövdüğünü iddia ediyor. ona ne oluyor diyeceksiniz, erdal acar ın haklarını korumak açısından .. bu erdal acar'la en az onun kadar arsız bakan alpay'ın aralarında ilişki bok yiyenle kaşık getiren arasındaki ilişkiyi andırıyor belli ki. o da uzun zamandır küs olduğu cansel'in evine erdal acar ın arabasıyla gidiyor. neyse, isterse ayran içmeye tahtıravanla gitsin. alpay, seda sayan ve mahsun kırmızıgül'ü reha muhtar'ın sunduğu haber programında seyrettim. mahsun. kendisinin altmış gün önce seda sayan'dan ayrıldığını, kalbinin boş olduğunu, seda sayan'a gösterdiği ilginin (yolunu kesmek şeklinde) tamamen prestij yapım ın sanatçısı olmasından kaynaklandığını söylüyordu. çünkü karadeniz'li ortakları "böyle şeylere" gelemeyecek, namuslarına düşkün adamlardı. (ortakların müzik yapımcılığı değil de manifaturacılık filan yaptığını sanırsınız bu konuşmadan) alpay'la ilgili olarak ise, "gitsin topunu oynasın, reklam için yapıyor bunları herhalde," dedi. alpay, sanki her *televole*'de görünen kendisi değilmiş, sanki futbolun şarkıcılıktan farkı varmış gibi, "benim ne ihtiyacım var reklama, kaset mi yapıyorum, şarkı mı söylüyorum?" dive başladı sözlerine. ve esas soru, yani mahsun'u dövüp dövmediği sorulduğunda, "ben o konuda konuşmuyorum artık," diye yan çizdi.

basından okuduğumuz. mahsun divarbakırlı olduğu için delikanlı, alpay ise izmirli olduğu için... prestij müziğin diğer ortakları ise karadeniz'li. yani kativen modern bir durum olmayan delikanlılık her yöremizden taşan bir haslet. ama bu soz düellosunda en harbi olan seda sayan'dı. "mahsun madem maço anadolu erkeği, açıkça söylesin, 'evet biz altmış gün önce ayrıldık ama ben kıskançlık krizine kapıldım,' desin," dedi. "ben onu çok sevdim. üzerine titredim, o kadar sevdim ki bazı şeyleri göremeyişim," dedi. "peki o sizi sevdi mi?" sorusuna ise, "sanmıyorum," dedi. "seven böyle yapmaz. seven incitmez." seven incitmez mi? seven erkekse incitmez mi hiç? mahsun seda yı sevmese boyle incitir miydi?

seda sayan, "ben mahsun'u çok sevdim, üzerine titredim, o kadar sevdim ki bazı şeyleri göremeyişim," dedi. "peki o sizi sevdi mi?" sorusuna ise, "sanmıyorum," dedi. "seven böyle yapmaz. seven incitmez." seven incitmez mi? seven erkekse incitmez mi hiç? mahsun seda yı sevmese böyle incitir miydi?

ben bunları yazarken, yine reha muhtar'ı seyrettim. cansel, küçük oğlu alpay'ın ve ailesinin mutluluğu için yuvasını yıkmak istemediğini anlatıyordu. parada anlaşamadılar herhalde. modern durumlar yani.

ayşe düzkan

"İşkenceye sessiz kalmayacağım"

Adana'daki 8 Mart Mitingi'nde tertip komitesinde yer alan Songül Yıldız, mitingten sonra gözaltına alındı ve işkenceye uğradı. İşkenceciler ilk duruşmaya gelmediler, ikinci duruşma 20 Ekim'de. Yıldız yaşadıklarını anlatıyor.

Geçen yıl 8 Mart "Dünya Kadınlar Günü" yaklaşırken çeşitli parti ve demokratik kitle örgütlerinin kadın temsilcileri ile (daha sonra çekilen) bağımsız feministler biraraya gelerek "Hergün 8 Mart Kadın Platformu"nu oluşturmuş, çeşitli etkinliklerin yanısıra bir yürüyüş ve miting tertiplemiştik.

Ben de, yöneticisi bulunduğum Demokrasi ve Barış Partisi adına tertip komitesinde yer alıyordum. Başarılı ve olaysız biten etkinliklerimizden sonra Adana Emniyeti, Cumhuriyet Savcılığı'na suç duyurusunda bulundu. Tertip komitesinin diğer üyeleri gibi ben de mahalle karakoluna ifade vermek üzere götürüldüm. Ancak diğer arkadaşlarımdan farklı olarak daha sonra Adana Emniyeti'nden Terörle Mücadele Şubesi'ne sevkedildim.

Oradaki polisler tarafından gözlerim bağlandıktan sonra zorla iç çamaşırlarım kalıncaya dek soyuldum, askıya alındım, tazyikli su tutularak dövüldüm, küfür ve hakarete maruz kaldım.

Bütün bu insanlık dışı uygulamaların nedeni "Kadınlar günü kutlamasını tertiplemekti." Kutlamada boluculuk yaptığımızı iddia ediyorlardı. Attığımız sloganlarda ve taşıdığımız pankartlarda; Bedenimiz bizimdir-satılamaz, Cins ayrımcılığına son; Eşit eğitim-Eşit iş-Eşit ücret; Dayağa hayır, Barış istiyoruz gibi taleplerin yer aldığını ve bunların hiçbirinden de bölücülük yaptığımızın çıkarılamayacağını söylememe rağmen erkeklerden oluşan işkenceci grup ısrarla bundan iyi bölücülük yapılamayacağını belirtip tecavüzle tehdit ediyordu. Sabaha kadar süren bu uygulama nihayet alınışının ertesi günü yani 15 Aralık 1997 tarihinde sona erdi ve ben savcılık kanalıyla serbest bırakıldım.

Gözaltından çıkışta beni Adana Numune Hastanesi'ne götüren polislerin eline, benim hakkımda sağlam raporunu veren doktora (erkek) hipokrat yeminini hatırlattığımda sadece "kızlık muayenesi" isteyip istemediğimi sormuştu. Tecavüze uğramamıştım. Bu bana yeterdi herhalde doktora göre. Çünkü kol altımda ve vücudumun çeşitli yerlerinde olan çürükler en fazla üç hafta sonra geçer, acısını unuturdum. Ya kızlık zarıma bir zarar gelseydi -maazallah- kazara ne olurdu? Hayatım boyunca acısını çekerdim.

Serbest bırakıldıktan sonra gittiğim Adli Tıp tan aldığım beş günlük iş göremez raporuyla savcılığa işkenceciler hakkında suç duyurusunda bulundum. Aradan yaklaşık on ay gibi bir süre geçtikten sonra 22 Eylül 1997 tarihinde Adana 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde 243/1. maddesinden "Suçunu ikrar ettirmek için kötü muamele"den dava açıldı. Duruşmaya sanık polisler Ahmet Seçkin ile Nezih Karakuş "duruşma günü görevde oldukları" gerekçesi ile katılmadılar. Bundan sonraki duruşma 20 Ekim'de. İlk duruşmayı DBP, ÖDP ve İHD'den kadın temsilciler izlediler. İşkence yapmak kadar işkenceye karşı sessiz kalmanın da onur kırıcı birşey olduğunun bilinciyle bu yolda verdiğim hukuki mücadeleye devam edeceğim. Gelecek duruşmada sizleri de yanımda görmek istiyorum.

Songül Yıldız

Jandarma Karakolu'nda tecavüz;

TC ceza aldı

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Şükran Avdın'ın, 1993 yılında üç gün gözaltına alındığı süre içinde Türk jandarmalar tarafından dövüldüğüne ve tecavüze maruz bırakıldığına hükmederek Ankara'nın Şükran Avdın'a tazminat ödemesi gerektiğine karar verdi. *Pazartesi*'nin 1996 Ocak sayısında kapaktan verdiğimiz haberde, 16 yaşındayken, PKK'yla ilişkisi olduğu gerekçesiyle gözaltına alınan ve Jandarma karakolunda işkence ve tecavüze maruz kalan Şükran Aydın'ın Bölge savcılığına yaptığı başvuruya bir karşılık alamadığı ve Diyarbakır İHD gönüllülerinin yardımıyla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurduğu belirtilmişti. Türk hükümeti Aydın'ın gözaltına alındığı iddiasını reddetti. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Aydın'ın maruz bırakıldığı fiziksel ve manevi şiddetin ve özellikle de tecavüzün işkence anlamına geldiğine ve Avrupa İnsan Hakları Konvansiyonu'nun 3. Maddesi'nin ihlâl edildiğine karar verdi. Mahkeme kararına göre, TC. hükümetinin Aydın'a 25 bin sterlin ve mahkeme harcamalarını ödemesi gerekiyor. Bu da yaklaşık 37 bin 360 sterlin tutuyor.

Reuter

Beş kadın tacize karşı birlikte mücadele ediyor

"Birbirimizi cesaretlendirdik"

Beş kadınla bir erkeği tanıtmak istiyoruz sizlere. Erkek işyerinde sahip olduğu gücü ve yetkiyi kullanarak tüm kadınlar için kâbus haline dönüşen bir tacizci erkek ve tacizciye hayır diyebilen, yürekli ce mücadeleye girişen beş kadın. Erkek Ali Sallı, tacize uğrayanlar ise, Mergübe Oztürk, Gülsüm Paçacı, Vicdan Tezcan, Semra Yel ve Sevgi Yılmaz... Erkek Mersin Posta İşletmesi Eğitim Merkezi Müdürü, kadınlar ise kurumda memur, şef, hizmetli olarak çalışanlar... Erkek Bodrum'da kadınlar için tehdit olmayı sürdürürken, kadınlar Mersin'de hukuk mücadelesini sürdürüyorlar.

Kadınlar, birbirlerinden farklı zamanlarda çalışmaya başlamışlar aynı kurumda; ortak yanları ise müdürün önce sözle başlayan tacizinin giderek dayanılmaz boyuta ulaşması. "Minik tavşan" gibi tanımlamalar, "Tomurcuk bir gülsün, bir türlü açamadın seni, ama açılacaksın." "Sen bekârsın, hayatım yaşamalısın, mezara mı götüreceksin." dul bir kadına "Senin ihtiyacın vardır." türünden tacize dönüşmüş zamanla. Dışarı çıkma, birlikte yaşama teklifi, "Benim olursan istediğin herşeyi elde edersin, müdür yaparım" ve eşi işsiz olan kadının kocasına iş bulma gibi vaatlerle desteklenmiş. Ancak tepki görmüş kadınlardan, teklifleri kesinlikle reddedilmiş.

O zaman "iyilikle" ikna etme çabaları. "Alnınıza öyle bir leke sürerim ki çıkaramazsınız, sizi dağa kaldırırım," türünden tehditlere, "Zaten bir bok değilsiniz." türünden aşağılamalara, şef kadrosundaki bir kadını daktilo yazmakla görevlendirerek; bir başka kadını bir buçuk saat karşısında ayakta tutarak ya da içlerinden birine de çay içmeyi ve odasından çıkmayı yasaklayarak sindirme yöntemlerine bırakmış. Daha da sonra silahını da katmış "kuvvet gösterisine". Silahını göstererek "kendisinin olmamaları" ya da konuyu üçüncü bir kişiye açmaları halinde öldüreceğini bile söylemiş.

Bağırmayı düşünmüşler ya da ellerine geçirdikleri ilk nesneyi kafasına fırlatmayı. Ama karşılarındaki adamın çok büyük politik ve idari gücü karşısında kendilerini çaresiz hissetmişler. Sahte tutanak düzenleyerek suçlu durumuna bile düşürülebileceklerini düşünmüşler. Herbiri kendi başınaymış başlangıçta. Aslında başkalarının da tacize uğradığını hissediyorlarmış, ancak kime güvenecekleklerini kestirememişler. Kimin Ali Sallı ile bir ekip oluşturduğunu bilmemeleri, başka kadınlarla dayanışına aramalarını engellemiş.

Önceleri bireysel arayışlara girmişler. Herbiri kendi tanıdığı milletvekilini, bürokratı ya da müdürün arkadaş çevresinden ulaşabildiklerini devreye sokarak kendisi üzerindeki tacizi durdurmaya çalışmış. Bu müdahaleler bir süre durdurabiliyormuş tacizi, sonra yine başlıyormuş.

Kadınların birinin diğerine derdini anlatması ile iki kişi arasındaki ilk iletişim başlamış. Kendilerini tek başlarına son derece çaresiz ve güçsüz hissederken, iki kişi olduklarında mücadele edebilecek güçte olduklarını fark etmişler. Tacizin sadece kendileri ile sınırlı olmadığı, başka kadınların da tacize uğradığını duymaya başlamışlar. Ancak emin olamıyorlarmış başka kadınların konuşup konuşamayacağından.

İdari yollara başvurmuşlar ama defalarca gelen müfettişler gereğini yapmamış. Bunlardan biri Ulaştırma Bakanlığı'na ve Başbakanlık'a başvurmalarını önermiş. Genel Müdürlüğün müfettişlerinin raporlarında cinsel tacizin olmadığı, buna dair somut bir bilgi ve belge bulunmadığı ifade edilmiş. Başka bir konu için gelen müfettişin, Bakanlık tarafından kadınlardan gelen şikâyet üzerine görevlendirilmesi üzerine, Ali Sallı müfettişi "Cinsel tacizle ilgili birşey sormayacaksın," diyerek masaya yumruk vurup tehdit etmiş, bu durum da raporda belirtilmiş. Bir başka şikâyet dilekçesi üzerine Başbakanlık, Genel Müdür Veli Bettemir'den bilgi istemiş ve rapora rağmen Genel Müdür Veli Bettemir daha önce durumun araştırıldığını, somut bilgi ve belge olmadığını yeniden bir araştırmaya gerek olmadığını yazarak olayı örtbas etmiş.

Sonuçsuz kalan bu idari soruşturma(ma)ların kadın arkadaşlarımız açısından anlamı bir yandan sorunun kurum içinde çözülemeyeceği düşüncesinin gelişmesi iken, diğer yandan da tacizin bir kez daha tekrarlanması olmuş.

Son olarak Ulaştırma Bakanlığı tarafından gönderilen müfettiş, konunun üzerine gideceğine ilişkin güvence vermiş. Bu soruşturma sırasında tacize maruz kalan beş kadın birbirlerinden haberdar olmuşlar. Yalnız olmadıklarını hissetmek cesaretlendirmiş onları ve tüm detayları ile anlatmışlar yaşadıkları süreci. Yapılan soruşturmanın sonucu, Ali Sallı nın tacize dayanarak geçici olarak görevden uzaklaştırılması olmuş. Ancak bir ay sonra Genel Müdürlük tarafından Kayseri'ye müdür olarak alınmış.

Kadınlar Ali Sallı'nın görevden alınma sürecinde, Savcılığa suç duyurusunda bulunmuşlar. Başvuru sürecini sadece bu beş kadın paylaşmış. Mahkeme aracılığı ile hak arama çabasına giriştikleri çevrede duyulduğunda değişik tepkiler almışlar. Aileleri ve yakın çevreleri destek vermiş, cesaretlendirmiş. Ali Sallı'nın görevden alınması nedeniyle sorunun çözümlendiğini, dava açılmasının gereksiz olduğunu söyleyenler olmuş. Küçük bir grubun tepkisi ise kimine "genç kızsın, adını neden kötüye çıkaracaksın" şeklinde vazgeçirici nitelikteymiş.

Kadın arkadaşlarımız bu süreçteki duygularını şöyle özetliyorlar: "Özellikle ailelerimizden, yakın çevremizden büyük destek gördük ama asıl olarak birbirimizi cesaretlendirdik."

İlk duruşma izleyicilere kapalı olarak Ocak 1997'de yapılmış. Her ne kadar kendilerini sanık gibi hissetseler de tacizciyi sanık yerinde görmek sevindirici olmuş. Birinci ve ikinci duruşmada hakimin yanlı davrandığı gerekçesi ile reddi talebinde bulunulmuş ancak bu talepleri reddedilmiş. İkinci duruşmadan sonra taciz davası Arena nın konusu olmuş ve kadın arkadaşlar programa konuk olarak katılmışlar. TV'ye çıkmak mahkeme sürecinden daha zor gelmiş onlara. TV konunun tüm kamuoyu tarafından bilinmesine yol açacağı için tedirgin edici gelmiş. Ancak Ali Sallı'yı deşifre etmeyi, kendilerinin deşifre olmasından çok daha önemli bulmuşlar. TV programından sonra kitle örgütleri, partiler, sendikalar, bağımsız kadın derneği davadan haberdar olmuş ve desteklerini sunmuşlar. Bu kurumlar tarafından hukuki destek de sağlanmış. Dava şu sırada yirmi beş gönüllü avukat tarafından izleniyor. Mersin kamuoyunun bu yoğun desteğinin dava hâkimini rahatsız etmesi, son duruşmada izleyicileri "Hepiniz memursunuz; bu saatte burada nasıl bulunuyorsunuz, hepinizin kimlik yoklamasını yapıp, kurumlarınızdan sorarım" tehditi ile açığa çıktı. Mersin'deki demokrasi güçlerinin davayı izlemesinden sonra yaptıkları basın açıklaması, polisin müdahalesi ile karşılaştı ve içlerinde tacize uğradığı için davacı olan kadınlardan birinin de yer aldığı on iki kişi gözaltına alınarak bir gece emniyette tutuldu.

Yapılan beşinci duruşmanın sonunda hâlâ somut bir adımın atılmamış, tanıkların bile hâlâ dinlenmemiş olması kadınların cesaretini kırmadı ve kendi davalarının tacizin yok olması ve tacizcilerin cezalandırılmasına ilişkin umutlarını yok etmedi. Ancak cinsel taciz davalarının sonuca ulaştırılabilmesi için hukuk sisteminde köklü değişikliklerin gerekli olduğunu düşünüyorlar. "İki kişi arasında geçen konuşmanın, evrak götürmek için odasına gitmek zorunda kaldığımızdaki davranışlarının ispatı nasıl olur?" diye soruyorlar. Tüm olumsuz değerlendirmeleri gözönüne alarak beş kişinin aynı ifadeyi vermesinin iddiadan daha öte bir anlamı olması gerektiğini savunuyorlar.

Onlar hâlâ yaşadıklarının etkisinde; onlar için geçmiş bugünkü kadar gerçek; onlar "keşke yaşadıklarımız görmüş olduğumuz bir kâbus olsaydı, ama ne yazık ki gerçekti ve çok acıydı" diyorlar. Ali Sallı ise Bodrum'da, hâlâ serbest ve hâlâ kadınlar için bir tehdit oluşturuyor. Mergübe, Gülsüm, Vicdan, Semra ve Sevgi'ye destek olmak isteyenler 2 Ekim'de Mersin Adliyesi'ndeki duruşmaya katılabilirler.

Ayşegül, Ayşe, Eren

Antalya'da iki toplantı

Kadın örgütlenmesi ve aile içi şiddet tartışıldı

İlk toplantı, 13 Eylül'de düzenlenen Kadın Örgütlenmesi ve Önündeki Engeller konulu paneldi. Panel, Antalya'daki İşçi Partili kadınların çıkardığı *Çoban Yıldızı* dergisi tarafından düzenlendi. Panelde, Ka-der'den Necmiye Ertem, Çağdaş Kadın Derneği'nden Betül Mutlu, Antalya Kadın Paltformu'ndan Filiz Ersel ve İşçi Partisi MKK üyesi İlknur Kalan katıldılar.

Panelist kadınlar, daha çok üyesi oldukları kuruluşların yapılanmasından ve eylemlerinden bahsettiler. Bunun dışında bu tip yapılanmalarda hiyerarşinin kaçınılmaz ve hatta işlerin yürümesi açısından gerekli olduğundan söz edildi. Kadınların önündeki engeller ise özetle, kadın hareketinin Türkiye'deki elitist yapısı, kadınların finansman azlığı veya yokluğu, bazı gruplarda çıkan görüş ayrılıkları ve kadınların barışçıl, yumuşak başlı, uzlaşmacı, çocuklarına düşkün olduklarına dair yaratılan mitler olarak sıralandı. Son olarak, İlknur Kalan, kadınların önüne somut ve kısa vadeli hedefler konulursa, başarılan her işin kadınlara cesaret ve devam etmek için enerji verdiğini belirtti.

İkinci toplantı ise, 20 Eylül'de gerçekleştirilen *Pazartesi* okur toplantısıydı. Bu toplantıda konu Ailede Kadına Yönelik Şiddet ve Önlenmesi olarak belirlenmişti. Toplantıya konuşmacı olarak Akdeniz Üniversitesi'nden Öğretim Görevlisi Özen Gömbül ve Antalya Barosu avukatlarından Özden Saldıran katıldılar. Özen, aile içi şiddet konusuyla üniversitedeki tez çalışmalarıyla birlikte ilgilenmeye başladığını ve iyi ki başladığını söyledi. "Çünkü belki de hayatını boyunca yaşamımızda maruz kaldığımız şiddetin hiç farkına varamayacaktım" dedi. Özen, benzer içerikli bir dersi müfredat programında olmamasına rağmen çok gerekli olduğuna inandığı için birkaç yıldır, öğrencisi olan hemşirelere veriyor. Sunuşundan önce izleyicilere "Şiddet nedir?" sorusunu yönelten Özen, şiddetin tanımını yaptıktan sonra, hangi biçimlerde ortaya çıktığını, şiddet döngüsünü ve nasıl önlenebileceğini anlattı. Bu konular ve ardından izlenen video kasetindeki goruntu ve konuşmalar izleyicileri çok etkiledi. Ne kadar çok davranışın şiddet kapsamına girdiğini ve sonuç olarak günlük yaşamda ne kadar çok şiddete maruz kaldığımızı hayretle fark ettik. Özen'in sunuşunu birkaç yerde daha tekrarlaması için söz aldık. Video kaseti, Kadının İnsan Hakları Projesi Eylem ve Araştırma Merkezi'nden küçük bir ücret karşılığı elde edilebilir. Kaset şiddete uğramış ve Mor Çatı Kadın Sığınmaevi'ne sığınmış üç kadının cesur açıklamaları ve vakıf avukat ve psikologlarının verdikleri bilgilerden oluşuyor ve bizce çok yararlı bir kaynak.

Daha sonra konuşan Özden ise, mecliste geri çekilen Aile İçi Şiddeti Önlemeye Yönelik yasa tasarısının içeriğini açıkladıktan sonra kısa bir eleştirisini yaptı. Özden, tasarının aileyi değil, bireyi koruma anlayışıyla hazırlanması gerektiğini, adli makamların yanı sıra psikolog, sosyolog ve sosyal hizmet uzmanlarından oluşan bir ekibin oluşturulmasının işlerin daha sağlıklı ve kadının yararına yürütülebileceğini belirtti. Son olarak, bağımsız kadın örgütleri temsilcilerinden oluşan bir yapının uygulamaları denetleyebilmesinin ve söz-karar yetkisinin biz kadınlarda olması gerektiğini vurguladı.

Nilgün, Antalya

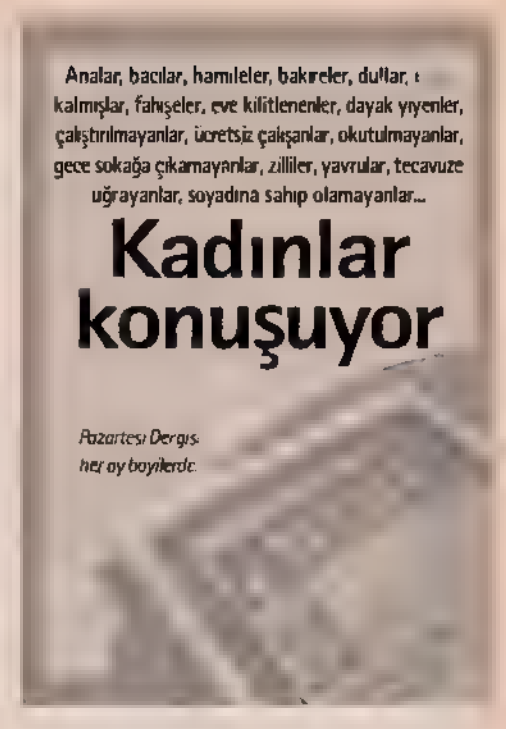

Pazartesi afişi Kadın Bakanlığı'nda şiddete maruz kaldı

31 Temmuz 1997 sabahı, Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı Sayın Işılay Saygın'ın Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Mudurlugü odalarını dolaşırken bir odadaki *Pazartesi* afişinin içindeki "fahişeler" sözcüğünün, "Bütün kadınların fahişe gibi algılanacağı" gerekçesiyle yırtılmasını emrettiğini öğrendik.

Pazartesi'yi okuyanlar adına bu konuda bir iki soru sormak istiyoruz:

Birincisi, konu ve gerekçe ne olursa olsun herhangi bir açıklama yapmadan bir resmin veya afişin "bakan emriyle" yırtılması ne kadar doğru? Bu davranışın içinde tartışmaya yer vermeyen ve karşı tarafı hiçe sayan bir şiddet saklı değil mi?

Sayın Işılay Saygın, Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı olarak fahişelere yönelik herhangi bir çalışma yapmaktan yana değil mi? Fahişe sözcüğünün bile onu bu denli kızdırmasının anlamı nedir? Yoksa Sayın Bakan fahişeleri kadın kategorisine kovmuyor mu?

Sayın Bakan bu afişin yırtılmasını isterken afişin kadınlar konusunda, sadece kadınlar için yayınlanan bir dergiye, *Pazartesi*'ye ait olduğunu biliyor muydu?

Sayın Bakanın böyle bir emri verirken *Pazartesi*'ye özel bir tepki içerisinde olmadığını umuyoruz. Aksi durumda bu *Pazartesi*'yi çıkaranlara, okuyanlara ve tüm kadınlara yönelik bir saygısızlık olarak algılanacaktır. Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı olarak bu davranışınızı hayretle ve tepkiyle karşıladığımızı bilmenizi isteriz.

Ankara'dan bir grup kadın

hocamın evleri

nur ertürk'ü bilirsiniz cilveli ve ziyadesiyle laiktir. işte onun hocamın evleri adındaki türkü klip çalışmasını sekiz senelik eğitim tartışmalarına bir müdahele olarak ele almaktan yanayım.

Iiliyorsunuz, yeni öğrenim yılına girmiş bulunuyoruz. etrafta refalı partisi'nin çeşitli teşkilatlarının astığı, sorunlu öğrenim yılında başarı ve iyiniyet dileyen siyah üzerine beyaz pankartlar. demek ki onlar da hıristiyanlar gibi siyahı bir yas rengi olarak kabul ediyorlar. yani, tahsil hayatının memleket gündeminde olduğu zamanlar. nur ertürk'ü bilirsiniz cilveli ve ziyadesiyle laiktir. işte onun hocamın evleri adındaki türkü klip çalışmasını bu ortama bir müdahele olarak ele almaktan yanayım.

parçada sözkonusu olan köy öğretmeni, insanı tamamen eğitim sisteminden soğutur. öğretmenlik kurumuna güvenin sarsar nitelikte. sırtında sarı bir ceket. bilmem hatırlar mısınız, bu harcı âlem ceketleri memleketimiz erkeklerinin sırtına. faruk saraç adında bir modacı musallat etmişti. bir zamanlar, ekranlar onun elinden çıkma gülkurusu, iğde yeşili, camgöbeği ceketler giyinmiş adamlarla doluydu. zaten bu modacı kısmına erkek şarkıcıların duyduğu güvene hep hayret ederim. otoriteye saygı bu kadar mı olur. mesela burhan çaçan hakan elyaban adındaki bir modacıya duyduğu güven ve teslimiyet sayesinde bir zamanlar yakası boncuk işlemeli pembe simokinlerle gezer olmuştu ki onun gibi bir delikanlıyı bozacak vaziyetlerdir bunlar. neyse, nur ertürk'ün hocası köy yerinde o sarı ceketi kendi iradesiyle seçmiş belli. güneş gözlükleri ve de alnında jöleyle sabitlenmiş zülüfü gözönüne alındığında, hayallerimizin köy enstitüleri geleneğinden gelme köy öğretmenlerinin çok uzağında kalıyor. nur ertürk'ün türküsünden ise on dört yaşında bir kıza göz koyduğu ortaya çıkıyor. yani sekiz senelik eğitim kapsamında bir yaş grubu. adamı gördükçe insanın kızının tahsil hayatına son veresi geliyor. işe bu açıdan bakınca da sayın ertürk'ün bu laik çalışmasının karşı tarafa yarayabileceği fikri güçleniyor bende. (yoksa genelde böyle mi oluyor?) neyse, klipten anladığımız kadarıyla köy halkı da modern düşünceleri yeterince benimseyememiş olduğundan öğretmenin bu faaliyetlerine pek sıcak bakmıyor. ellerinde tüfeklerle hocanın peşine düşüyorlar. hoca deseniz kadın kılığına girmiş, kızlardan pek yüz bulduğu yok. nitekim, dere boyunda çamaşır yıkayan kızları seyrederken gözüne yumruğu yiyor. ama nur ertürk. tam destekle hocanın arkasında. köy yerinin en erotik mekânı olarak zihinlerimize nakşedilmiş bulunan samanlıkta, yanında da tamamen köyü dönüştürmeyi hedeflediğini tahmin etiğim bir ekip! zenci bir zurnacı, uzun saçlı bir bağlamacı ve de kaniş bir köpek. evet, kaniş, hani adı fifi filan olan cinslerden. köyün yerlilerine daha yakın bir görüntü veren kemancı, hırsını başka yerden çıkaramadığından olacak arada bu kanişin kafasına kemanın yayıyla vuruyor. hocanın ise kafasına filan vuran yok. bilâkis arka çıkılıyor, "mevlam hovardalara versin ömürü." hadi hocanın ne mal olduğunu bilmiyor deseniz o da değil. çünkü şöyle de diyor parçanın bir yerinde, "çalgı çaldın, kız oynattın ama nafile." türkünün genel içeriğinden hocanın sözkonusu edilen evlerinin bildiğimiz içinde yaşanan evler değil de, hani birden fazla hanımla evli olanlar için kullanılan, iki evli, üç evli ifadesi var ya o anlama geldiği yönünde bir kurt düştü içime. hatta türkünün esas olarak mektep hocası değil cami hocası hakkında yakılmış olabileceği ihtimali de gözümde belirdi. ve anladım ki hocanın durumu o kadar da 5+3 dışında bir durum değil. fakat, köy halkı bu projeyi de pek benimseyememiş olacak ki (zaten bütün kabahat halkta, ne modern laik hayatı kavrayabiliyorlar, ne de müslümanlığın şartlarını) yine hocanın peşindeler. ve o anda bir de bakıyoruz ki her şey klipmiş. daha doğrusu, içimize fenalık getiren bir yabancılaştırma efekti olarak işin klip olduğunu gözümüze sokuyorlar. ve aslında keşke her şey bir klip olsa, şarkı bitiğinde bitiverse ve mevlam sadece bizlere uzun ömür verse. olmaz mı?

ayşe düzkan

AŞK HİKÂYESİ...

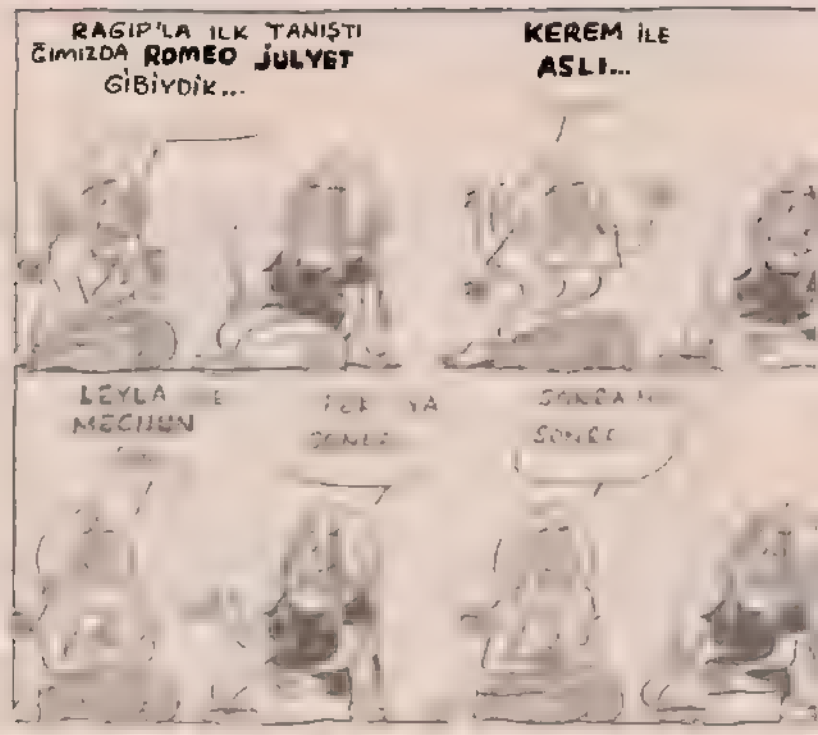

Bizim bakkal!

Ablamlar Ankara'da otururlar. Yılda on-onbeş gün ancak görüşebiliyoruz. Bizim yazlığa geliyorlar izne çıktıklarında. Aynı sıralarda doğurmuştuk. Beş yaşındaki kızlarımızın arası iyi. Geçen yıl yine bizim yazlıktayız, bahçeye rakı sofrasını kurduk. Beyler demlenirken biz de iki kardeş mutfakta bir yandan balık kızartıp bir yandan laflıyoruz. Kızlar girip çıkıyorlar arada. Ablam komşusunun yedi yaşındaki kızına bakkal çırağının nasıl tacizde bulunduğunu anlatıyor. Kızın babası da gidip oğlanı bir temiz dövmüş. Kızlar girip çıktıkça sesimizi alçaltıp kaş göz işaretleri filan yapıyoruz. Neyse, tam sofraya oturacağız, ekmek yok. Bakkal çok yakın. "Hadi" diyorum çocuklara. Benimki dünden hevesli, ama ablamınki kıpırdamıyor. "Paranın üstüyle gofret alın," filan nafile. Sonunda benimki "Zeynep hadi gidelim, bizim bakkal öyle değil valla, insanın donunu bile çıkartmıyor," diyor. Enişteminin çatalı havada kalmış, donuk donuk salataya bakıyor. Ben de sarmısaklı yoğurdu yanlışlıkla patlıcan kızartmasının yanındaki istavritlerin üstüne boşaltmışım. Ama Zeynep ikna olmuş, bizimkiler elele bakkala gidiyorlar. Tek problem enişteminiştahı.

Meltem

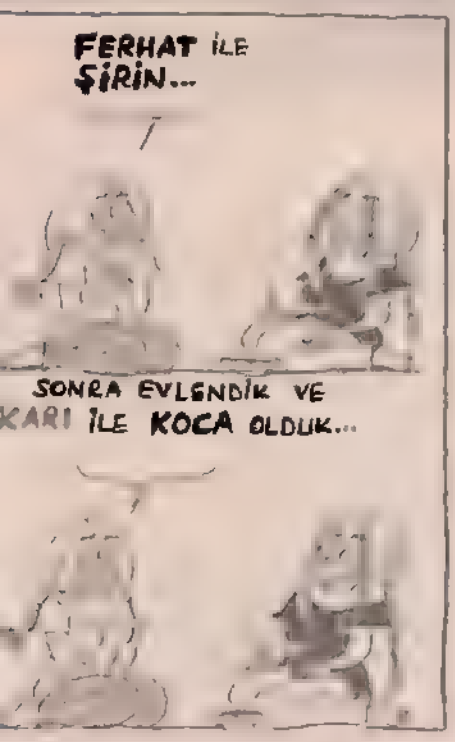

Kadınlar şeytan erkekler aptal mı?

Asla erkeklerin aptal olduğunu düşünmeyin. Onlar daha en başta sıkı bir yalan kurgulayarak bizi yüzlerce yıllık bir gerçek arayışına itmeyi başardılar ki hâlâ tam olarak çözebilmiş değiliz. Bu süreçte bizim solungaç çıkarır gibi sezgimizi, algımızı geliştirmemiz, hayal gücümüzü kullanmamız çok doğal. Onlar pratik yapamıyorlar. İhtiyaçları olmuyor.

Geçenlerde dört arkadaş şehirde bir yerden bir yere gitmeye çalışırken trafiğe takılıp kalmış ve oyalayıcı bir sohbete dalmıştık. İki erkek önde oturuyordu, biz de iki kız arkada. Önde oturan anlatmaya başladı:

Amerika'da bir şehirde yaşayan dört erkek arkadaşı varmış. Pazartesi sabahı sınavları olduğu halde pazar gecesi kanlarına giren eğlence (içki, müzik dans ve belki seks) virüsüne yenik düşmüşler. Yaklaşık İzmir Çeşme arası gibi alışık oldukları mesafelerden birini katedip o eğlencelerin sunulduğu bir sayfiye yerine ulaşmışlar. Pazartesi sabahı birden bire yaklaşmış, gelmiş, hatta tamamen geçip gitmek üzereymiş ki, bunlar okula ve sınav yerine yetişebilmişler. Dersi veren profesöre gidip yalvarmışlar, bizi de sınava alın diye, bahaneleri de yolda gelirken lastiklerinin patlayarak onlara çok zaman kaybettirmiş olması imiş. Çocukların ısrarlı yakarışlarına dayanamayan hoca onları ayrı bir yerde sınava almayı kabul etmiş nihayet. Büyükçe bir salonda, dördünü de birbirleriyle temas kuramayacak köşelere yerleştirdikten sonra şu soruyu yöneltmiş: Otomobilinizin hangi lastiği patlamıştı?

Öndeki hikâyesini bitirir bitirmez, tuhaf bir biçimde kız arkadaşımla ben aynı anda itiraz ettik: Söz konusu dört kişi kadın olsaydı hikâye asla böyle sonlanmaz, çünkü otomobilin dört lastiğinden hangisinin patladığının cevabı önceden hazırlanmış olurdu. Hatta sadece sağ arka lastiğin patladığını değil saat tam olarak 08.15'de yola çıktığımızı, 08.32 sularında okula beş mil mesafede durumu farkettiğimizi ama nasıl patladığını hiç bilemediğimizi ballandıra ballandıra "yazabilirdik" biz, eğer sorulsaydı. Sorulmadan da bütün ayrıntıları anlatmazdık ki, yalanımız bir gerçek gibi kendini gizlesin, yüzünü yavaş yavaş göstersin.

"Zaten siz şeytansınız!" dedi öndekiler.

Şeytan mıyız biz? Şeytanlık · iyi yalan söylemek midir; yoksa iyi yalan söyleme fikir ve girişiminde de var mıdır? *Gerçeği Arayış* ta yalanları bir bir ortaya çıkan Kim Basinger ın o güzelim yüzünün nasıl şeytani bir hırçınlığa büründüğünü büsbütün çirkinleştiğini hatırlayın. Hedefi (çok para yani maddi güç ve özgürlük) böylesine yakınken kilit adam sırra vakıf bir karşı yalanla gerçeği yakalar şeytanı alteder. *Casino*'da Sharon Stone böyle çirkinleşir. Ne çok paradan ne özgürlüğünden vazgeçemeyince yalanlar üzerine kurduğu hayatında ne elde ettiyse hepsini yitirdiği ölçüde çirkinleşerek, yani gerçek yüzünü göstere göstere yok olur. Aynı şey Nicole Kidman'ın, Madonna nın hemen hemen Holywood un bütün şeytani sarışmlarının başına gelir. Bu filmlerin aldatılan erkek kahramanları sonunda galip çıkar ve hayatta kalırlar. İyilik ve güzellikle.

Demek ki iyi yalan söylemek her zaman şeytanca olmayabilir. Bir de iyi yalan söyleyebilmek için bir başka yalanı ortaya çıkarmak gibi bir amaç sahibi olmak ön koşul gibi görünmektedir.

Kanımca kadınların yalan söyleme konusundaki ustalıkları daha iyi kurgulanmış bir yalanı, dört bir yanların çeviren düzeni çözme sürecinde gelişip budaklanmıştır. Bu yüzden biz bir otomobilin dort tane lastiği olduğunu hiç unutmayız. Her olasılığı hesap etmek her türlü aksiliğe gerekli kılıfı uydurmak kanıksadığımız bir şey, adeta reflekstir. Çünkü hesap sorulmaksızın cevap vermeye erkeklerden daha çok alışmışızdır. Bir kere mutlaka sütten ağzımız yanmıştır, yoğurdu üfleyerek yer, gardımızı alırız.

Geçenlerde Serdar Turgut ABD'de yapılan bir deneyden söz etmişti. Bir odaya kapatılan kadınlarla erkekler daha sonra odada yer alan nesnelerle ilgili sorulara yanıt verirken büyük farklılık göstermişlerdi. Kadınlar odanın dört bir köşesmdeki eşyaları nesneleri bir bir sayarken, erkekler hiç bir şey hatırlamıyordu. Sanırım bu da bağlantılı bir nedenden, odaya kapatılan kadınla erkekten yalnızca kadının kendini tehlike içinde hissetmesinden kaynaklanıyor. Yani şeytanın ayrıntıda, kadının da şeytan oluşunda değil.

Bütün bunlar bize asla erkeklerin aptal olduğunu düşündürmemelidir. Onlar daha en başta sıkı bir yalan kurgulayarak bizi yüzlerce yıllık bir gerçek arayışına itmeyi başardılar ki hâlâ tam olarak çözebilmiş değiliz. Bu süreçte bizim solungaç çıkarır gibi sezgimizi, algımızı geliştirmemiz, hayal gücümüzü kullanmamız çok doğal. Onlar pratik yapamıyorlar. İhtiyaçları olmuyor.

Yeşim

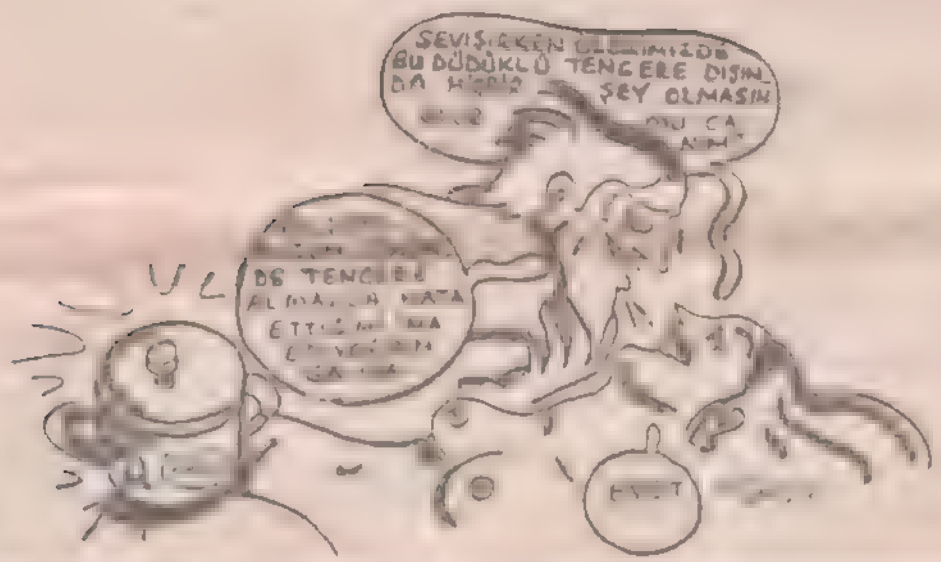

Erkek olsa da olmasa da önemli!

Kadınlar da mastürbasyon yapar

Bir çoğumuz kadınların mastürbasyon yapabildiğini bile bilmiyoruz. Ama onu keşfettikten sonra. erkekler olsa da olmasa da kendi kendimizle cinsellikten vazgeçmiyoruz.

Nazan: Küçüklüğümü bilmiyorum ama genç kızlığımda mastürbasyon yapmadım hiç. İlk sevişmemden üç-dört yıl sonraydı. Eşim benden uzaktaydı. Birkaç yıl görüşmem mümkün değildi. Bir gün, bana sevimsiz gelen bir merakla açık-saçık bir film bulup onun karşısında ilk kez bu işi yapabildim. Benim için şu çok çarpıcıydı: Çok kitap okuyan bir genç kızdım. Bu işlere pek meraklı değildim fakat bu konuda bu kadar cahil olmak bana inanılmaz gelmişti. Çünkü sevişmiştim ve kendi vücudumun farkındaydım. Bu kadar kolay orgazm olmam hoştu. Daha önce neden olmadı bilmiyorum, sevişmelerimin arasında belki biriki olmuşumdur ama sanıyorum aşk vardı o arada güme gitti. Çok güzel çok zevkli bir şeydi. Ve hâlâ da sürüyor. Benim için kendi vücudumu hayallerle besleyip, çok büyük zevk almanın bu kadar kolay olmasını öğrenmeme vesile olmuştu. Ve sonra da sadece seks hayatımda değil aşk hayatımda da aşkı daha güzel yaşamam için gerekli olduğunu duşunuyorum bu bilginin.

Nihal: Ben çok küçük yaşta on-on bir yaşlarında başladım. Ve uzun bir süre, erkeklerle ilişkim olana kadar cinsel hayatımı oluşturdu mastürbasyon. Bana çarpıcı gelen de o dönemde mastürbasyonun benim için taşıdığı anlamla, daha sonra erkeklerle cinselliğimi paylaşmaya başladıktan sonra taşıdığı anlam arasındaki fark. Tabii giderek değişti bu. Ben biraz da abimin desteğiyle başladım diyebilirim. Yani desteğiyle değilse bile kötü bir şey olmadığına ikna etti beni. O zaman bir tür eksiklik duygusu vardı, yani bir erkek yok. Eziklik verirdi. bir zavallılık duygusu verirdi. On altı-on yedi yaşına geldiğimde artık bir erkek isteği başladı ama onun yerine bu vardı; çok da sevdiğim bir şey olmasa da nerdeyse bağımlı hale gelmiştim. Daha sonraları bir erkeği arzulamakla elele gitmeye başladı. Çok âşık olduğum, hayatımda cinsel olarak arzuladığım bir erkek olduğu dönemde çok daha fazla mastürbasyon yaptım. Ve o erkeği özlediğim için bile değil, sadece bedenim cinsellik istediği içindi. Yani o yok şimdi onunla oluyorum gibi değildi. Ben arzumu yaşıyordum. Bu tarz benim için çok çarpıcı oldu; çünkü mastürbasyonun aslında gerçek bir cinsellik olduğunu, bir şeyin ikamesi ya da eksikliği değil bayağı gerçek bir cinsellik olduğunu yaşadım. Tabii sürekli kendi bedeninle temas halinde olmak da çok önemliydi. Yalnızca cinselliği değil aşkı da zenginleştiren bir şey oldu benim için. Mesela cinselliğimi yaşamadığım dönemlerde, sevgilimden ayrılma sürecinde ki o arada başka biriyle de cinsel ilişkim yoktu; kendi bedenime yabancılaşmış olduğum için, bedenimi sevemediğim için mastürbasyon da yapmadım. 1-1,5 yıl hiç bir erkekle ilişkim olmadı. Sonradan fark ettim ki o 1,5 yıl boyunca ben kendime dokunmamışım. Halbuki oldukça sık mastürbasyon yapan bir insandım. Yani bu kendi bedenimle ilişki boyutu daha sonra ve daha güzel bir biçimde ortaya çıkan bir şey oldu

Lale: Benim on yedi yaşında cinsel hayatım başladı. Ondan önce de bir flörtüm olmuştu ve katiyen kendime dokunmamıştım. Yani çocukken oldu mu hiç hatırlamıyorum. Bilinçli bir şekilde mastürbasyon yaptığımı hatırlamıyorum. Ondan sonra erkeklerle cinsel ilişki yaşadım ve yirmi-yirmi beş yaşımdan sonra mastürbasyon diye bir şeyin varolduğunu öğrendim. Kadınlar yapar diye bilmiyordum ben. Yani erkekler yapar, öyle bir şeydir gibi geliyordu. Kadınların yaptığını öğrendikten bir süre sonra feminist oldum. Bununla birlikte mastürbasyon diye bir şey var, ben yapmıyorum diye düşünmeye başladım. Kendimde bir eksiklik hissederek ve böyle teorik bir gerekçeyle mastürbasyon yapmaya çalıştım, çok canım sıkıldı. Ne kadar acayip, can sıkıcı bir şey, nasıl yapıyorlar bunu diye düşündüm, beceremedim katiyen. Otuz yaşında, çocuk da doğurduktan sonra üstelik mastürbasyon deneyimim olmadığı halde böyle hissediyordum. Tam da canlı bir cinsellik yaşadığım bir dönemde, üstelik adam ulaşılabilir bir durumdayken, akşamı onunla sevişip sabah gelip mastürbasyon yaparak garip bir şekilde kendi kendime keşfettim. Çok küçük yaşlardan beri fantezi kurup, cinsel heyecan hatta haz duyuyordum ama hiç kendimi

ellemek aklıma gelmemişti. Nihal'in hissettiği suçluluk duyguları var ya demek ki bu duygular bende o kadar yoğundu ki ben yapmıyordum bile. Şöyle düşündüm sonradan. Ben çok geç başladım bu işe o yüzden mi bunu daha sürekli bir şey olarak yaşamıyorum; hayatıma girmiyor bir türlü cinsellik olarak. O yüzden bir ikame gibi değil de kendimi erotik hissettiğim sıralarda zaten olan bir şey diye. Bu arada mastürbasyonun farkını anladım. Ben önce erkeklerle cinsellik yaşayan biri olarak mastürbasyon yapınca fiziksel olarak bunun bir erkekle birlikte olmaktan çok farklı olduğunu anladım. Mesela hiç bir zaman bir erkekle olmadığım kadar ıslanmak. Yani bir erkeğin yerini tutmasa bile mastürbasyonun hakikaten kendi bedenini tanımak, kendi hazzını yönlendirmek gibi bir boyutu var.

Şahnur: Hayatımda ilk defa bir erkekle orgazm oldum. Daha önce mastürbasyon filan bilmiyordum ve ilk orgazm olduğumda ben bu duyguyu bir yerden tanıyorum dedim ve hatırladım ki rüyamda böyle bir şey oluyordu. Yani mastürbasyon yapmıyordum ama rüyamda orgazm oluyordum. Zannediyorum yirmi beş yaşındayken yapmaya başladım mastürbasyonu. Erkeklerden öğrendim, onlar öğretti bak şöyle olur böyle olur diye. Ben de biraz rüyalarımdan tahrik oldum ve yapabilirim bunu kendime dedim. Ama şimdi bir erkekle beraber olup olmadığımdan tamamen bağımsız bir şekilde mastürbasyonun benim cinselliğimin bir parçası olduğunu düşünüyorum. Hem bir erkekle birlikte yaşadığını cinselliğin bir parçası olduğunu düşünuyorum hem de onun dışında bir erkekle sevişmekten daha farklı bir duygu. Kendi bedenimi tanıyayım diye değil. Mesela ben mastürbasyonda şunu yapabiliyorum kendimi denetleyerek uzatabiliyorum. Yoksa bir dakika filan sürer, kendi kendime çok daha kolay oluyor. Ama daha uzun sürsün istersen o daha farklı. Halbuki bir erkekle öyle değil; partnerim benden önce boşalırsa benimle ilgileneceğinin garantisi yok. Dolayısıyla kendi hazzım konusunda uzun zamandır en çok kendime güveniyorum ben. Böyle bir farklılığı var ve bir erkek olsa da olmasa da hayatımda önemli olduğunu düşünüyorum ama her durumda farklı bir biçimde. Bazen öyle bir partnerle oluyorsun ki mastürbasyonla yaşadığın cinsellik daha önemli oluyor. İki şey etkiliyor beni, bir partnerimin olup olmaması, bir de o partnerle olan ilişkimin doyuruculuğu ya da doyurucu olmaması. Bazen doyurucu oluyor.

) zaman mastürbasyonun da önemi zalıyor. Ama bazen cinsel anlamda ileşim az. ne bileyim fiziksel haz açısınan tatmin edici olmuyor o ilişki. O zaman mastürbasyonun çok önemli olduunu düşünüyorum. Diğer yönden fanezi ile tanıştırdı beni mastürbasyon. Yai cinsel hayalle tanıştırdı. Daha önce öyle bir şey bilmiyordum. Ayrıca erkeklerle yaşadığını cinselliğin de önemli ir parçası. Her erkek böyle bir şeye açık lmuyor ama benim tercihim mastürasyonu yani kendi kendime haz vermei bir erkekle yaşadığım cinselliğe de atmak. Ayrıca derler ya, en iyi uyku acı diye; buna da katılıyorum.

Nazan: Ben mastürbasyonu partnerlemle yaşadığım cinselliğe kattığım ölçüe hem mastürbasyonun anlamı ve değeartttı benim için, hem de başkalarıyla aşanan cinselliğin anlamı ve değeri art. Bir anlamda o kopukluk giderek aşıldı. Ben bunu birlikte yapamadığım bir rkekle artık doyum almaz oldum. Bir arafımı bastırılmış hissediyorum. Çünü bazı erkekler Şahnur un dediği gibi ma daha az müsait. Yani kendisi tatin etmek konusunda çok saplantılı olan rkeklerle zor oluyor böyle bir şey. Çünü "yapamadım mı, sen eksik mi hissediorsun?" gibi bir şey. Halbuki mastürasyonu sevişmenin bir parçası olarak aşayabilirsen o insanla cinsel hayatın aha doyumlu oluyor. Bu uyuma fash fian kesinlikle aynı; en iyi uyku ilacı beim için de. Bir de ben evde çok masabaşı çalışması yapan bir insan olduğum için. çalışırken bir rahatlama aracı olarak inanılmaz bir şey. Tuvalete gitmek. kalkıp çay almaya gitmek gibi bir şey benim için çalışırken. Çok rahatlatıyor. çok kafamı boşaltıyor ve dinlendiriyor

Nihal: Bazı durumlarda şu deyim kullanılır. "O yaptığını tamamen mastürbasyon yapmak" ve bu olumsuz bir anlamda kullanılır. Bunun birilerinin çarpıtması olduğunu düşünüyorum. Bence kendine bir şeyler vermeyi başarmak çok zor yapılan bir şey. Hayattaki bütün mekanizmalar kendinle şöyle aklın başında baş başa kalmama üzerine kurulu ve bir takım görevler, vazifeler söz konusu. Kadınlarda öbürünü memnun etmenin zevki o kadar önce gelmiş ki. Senin sayende onun başına güzel bir şey gelmiş olmasıyla yetinme ihtimali çok yüksek. Suçluluk duymadan yatağa yatıyorsan bir kadın olarak çok büyük bir mesafe katediyorsun. Bu açık dergiler ve erkeklerin kullandığı araçlar çok vahşi ve yabancılaştırıcı değilse çok büyük kolaylık sağlayan şeyler. Bir malzeme meselesi var bu konuyla ilgili dünyada ve dünyanın yarı halkı bir pornografi içinde sınırlanmış durumda. Biraz daha bu konu açılmış bir konu haline gelse, herkesin hayatını çok fazla kolaylaştıracak. Hayatın organik bir parçası olarak zevk alma araçları, hayalleri besleyen şeyler, biraz belki o eski Arap masalları, efsaneleri. binbir gece masalları üzerinde konuşulabilir, aktarılabilir. keşfedilir şeyler haline gelse insanlar daha fazla zevk alabilir diye düşünüyorum. Senin vücudunla ilgili edindiğin bilgi ve cinsel güven başkası tarafından sevilmeyi beklemeden. senin başkasını sevip. elleyip zevk alınanı çok kolaylaştırıyor. Onu hayallerinin bir parçası haline bu şekilde getirebiliyorsun.

Lale: Bana senin söylediğin o erkeklerin kullandığı pornografik malzeme acaip yabancılaştırıcı geliyor. Erotik bir film farklı bir etki yaratıyor ama öteki itici geliyor. Ama kendi bedenimi seyretmenin görsel bir boyutu var. Erkek pornosunun kadınları uzaklaştırıcı bir tarafı var. Belki belli bir bilinç seviyesinden sonra zaten ötekine geçip ondan da haz almayı bir biçimde ayrıştırmayı becerebiliyorsun ama doğal olarak kadınlar bunu böyle yaşamıyor. Ben böyle yaşamıyorum. Oysa kadınların cinselliğinin görsel boyutunu geliştirmek konusunda da herhalde mastürbasyonun senin dediğin bağlamda bir önemi olsa gerek.

Şahnur: Erkekler için üretilen pornografiden mutlak biçimde rahatsız olmuyorum. Evet, bazıları çok itici ama bazılarını tahrik edici buluyorum. Hani bir söz vardır, "Pornografi teori, tecavüz pratiktir," diye. Bu hem doğru hem değil bence. Tecavüz fantezisi pornografide çok kullanılıyor. Bu fantezi kadınlarda da var ama cinsellikte aktif olmayı kendilerine yediremediklerinden. Bu açıdan bu söz doğru. Ama diğer yandan erkekler böyle şeylerden tahrik olduğu için çünkü pornonun esas tüketicisi onlar, bunlar üretiliyor. Ama bir yandan da cinsellik konusunda pornodan çok şey öğreniyoruz. Yani karşılıklı, ikili bir şey oluşuyor. Kişisel olarak benim bazı cinsel kodlarım var; bana tahrik edici gelen şeyler. Onları arıyorum. Porno dergilerden edindiğim malzeme daha sonra işime yarıyor mastürbasyon yaparken. Aslında başka türde bir pornografik malzemeye ihtiyaç var.

Nihal: Gençlik yıllarımda erkeklerle sevişmeye başlamadan önce mastürbasyon yaparken fantezilerimde yattım. Sonradan ilk birlikte olduğum erkekle sevişirken, o fanteziler aklıma gelmeye başladı ve çok büyük suçluluk duydum. Çünkü anonim fantezilerdi onlar. Kişiliği belirgin olmayan erkekler vardı. Böyle bir fanteziyi çok da âşık olduğum. hayatımda ilk cinselliği paylaştığım erkekle sevişmeme soktuğumda çok zorlandım başlangıçta; ben de bir yalnışlık var duygusu yaşadım. Ama giderek bu sefer mastürbasyon fantezilerim de değişmeye başladı. Daha somut, birlikte olduğum erkeği konu alan fanteziler olmaya başladı. O zaman bu kopukluk da aşıldı. Yani şu noktayı eklemek istiyorum. Fantezilerin gelişmesi, mastürbasyonun hayatındaki yerinin gelişmesi ve cinselliğin gelişmesi, bir noktadan sonra bir bütünlük oluşturuyor. Doyuma ulaşıyorum duygusunu ancak o noktada yakaladım yani mastürbasyon ve fanteziler, sevişme hepsi bir bütün olmaya başladığında.

Lale: Ben sevişirken hiçbir zaman fantezi olmadı. Sevişirken fantezi kurmadım. Benim için mastürbasyon ve fantezi iki ayrı şey, ben mastürbasyon yaparken bile fantezi kurmadım.

Nazan: Ben mesela bir film izledim. Hikâyeli bir filmdi. Öyle garip giyimler, kırbaçlamalar filan yoktu. Havatta hepsi olabilecek enstantanelerdi. İki sevgilinin de rahatlıkla girebileceği pozisyonlardı. Tutku ve aşkla birbirinin kucağına atılmaktan daha önemli olan, birbirinin bedenine istek duymak ve zaman ayırmak bence. Tam oldum mu olucam mı diye sevişmenin ortasında. dur bari fantezi kurayım işi kurtarayım diye değil de zaten biraz onunla beslenen, nasıl kendi kendime yaparken hayallere dalıyorsam sevişirken de biraz o havanın esmesi önemli

Nihal: Fantezisiz mastürbasyonda ne fantezi oluyor ne kendimi seyretmek. İkisi birden olmuyor. Kendini seyrederken fantezi kurmak mümkün değil. Kendini seyrederken. kendimi birazcık porno figürü haline getirmek var. Senin üslubun çeşitli üsluplardan biri. Yani ikisi birden olmuyor. Aynaya bakarak partnerle birlikte sevişmek benim için her zaman kolay değil. Bu çok nadir olur. Ama kendi başıma aynaya bakarak da biraz kendimi hafif porno figürü haline getirerek olduğunda hiç fanteziye gerek yok.

Lale: Ben çok uzun yıllar fanteziyi mastürbasyonsuz kurduğum için her ikisini bağdaştırmakta zorlandım. Ve sevişirken hiç fantezi kurmadım, orda çok koptu olay. Mastürbasyon yaparken hiç fantezi olmuyor demiyeyim ama esas olarak kendimi bedenimi seyrediyorum.

Şahnur: Mastürbasyonu fark ettikten sonraydı galiba, evin içinde dolaşırken bir tesadüf oldu hani yaka açılır ya, kendimi aynada gördüğümde ayın o filmlerdeki kadınlar gibi hissettim. Tahrik edici buldum kendimi o zaman. Ama kendi fantezilerimde hiç kendim olmam, başka adamlar, kadınlar vardır. Film oynuyor gibidir. Ama çok arzuyla sevişiğim iki kişi oldu. Onları ayrıldıktan sonra da fantezi malzemesi yaptım. Onun dışında hep başka insanlar vardı fantezilerimde.

Lale: Benim fantezilerimde de başka insanlar olur ama ben hep varımdır.

Nihal: Şimdi birlikte olduğum insanla flörte başlamıştım. Ama birlikte olmadığım ilk gecenin sabahı kendimi onun adım çığlık çığlığa bağırırken ve bir yandan mastürbasyon yaparken buldum. Ama uykudan yeni uyanmıştım hiç planlanmış bir şey değildi. O farklı bir durumdu. Onun dışında ya fantezi ya seyretme.

Bir kez daha

"Aşk sözcüğü bile, yanık bir tat bırakır dudaklarımızda. Âşık olma halini mi, yoksa âşık olunan kişiyi mi daha çok seviyoruz?"

Bir kez daha yüreğim, tarihin oyununa geldin. Bulutun kanadım tutmaya çalışırken, yine aşkın gelenekselliğine takıldın. Yüzler değişti. Beklentiler, çıkarlar, alışkanlıklar aşk penceresini kafesledi. Bambaşka bir sevgili derken, bir kez daha oyuna gelindi. Erkek rolü kıskançlığa takıldı. Kadın rolüyse umutlarım başka bir bahara bıraktı. Neden aynı sonuca vardık? Bu güvensizlik, çürümüşlük niye? "Aslında aşk yok muydu?." Yaşamın dolambaçlı yollarını severken, biz de mi aynı kapıya vardık? Yaşam bizden ağır mı bastı?

Yorgun yüreğimi, hep aynı masalla uyuturum. Yüreğim, gönül yorgunu olma sakın. Bir yerlerde yüreğime kardeş, yalnızlığıma kardeş, ateş dudaklı bir sevgili yüreğini ateşlemek ister. Ah... Ah... Yine mi? Aşk üzerine felsefi sorular. Yeniden yapılan tanımlamalar. Her ilişkiden sonra yapılan, deneyim diye adlandırdığımız acılar yumağı... Tam da yüreğini sonuna kadar açmışken, tam da onda herşeyi bulduğuna inanmışken... Yüreğimizdeki fısıltı herşeyin tanıdık bir öykü olduğunu fısıldar. Aşk sözcüğü bile, yanık bir tat bırakır dudaklarımızda. Aşık olma halini mi, yoksa âşık olunan kişiyi mi daha çok seviyoruz? Ah biz kadınlar! Bir kez daha tavlanmanın garip burukluğu. Hep ilk ve özel kadın olmayı düşlerken, yine bildik numaralarla aynı tuzağa düştük. Hayatımız boyunca kendimizi, varlığımızı kabul ettirmeye çalışıyoruz. Önce aileye, sonra topluma ve sevgililere. Saygı, birazcık daha saygı bize derken, bizi anladığını düşündüğümüz biri çalıveriyor yüreğimizdeki düşleri. Başlangıçta herşey ne kadar farklı. Dünyada sadece bizim bunları yaşadığımıza inanıyoruz. Alışkanlıklar, karşımızdakini daha iyi tanımanın kozu ve gerçek dünya... Kıskançlıklar... Bir bakıveriyoruz o entelektüel, aydın erkek bizi kıçüstü oturtuyor. Bir kez daha... Bir kez daha aşkın yenilgisi... Sonra burası Türkiye muhabbeti... Bize güvenip, topluma güvenmeme yalanı. Sonra, işte bildiğiniz şeyler... Ben âşık olduğum zaman, ilişkiyi hareket etmeye başlayan bir tekerleğe benzetirim. Umudum, o tekerleğin hep dönmesinden yanadır. Tekerlek tam bir devir yapar ve ilişki biter. Yaşamı ve aşk hallerini seviyorum. Ama her ilişkinin sonunda, sanki insanlara güvenim daha da azalıyor. Aşka inancımı kaybetmek istemiyorum. Yine de aşk nedir sorusunu sormaktan kendimi alamıyorum. Aynı iç titreyişini bambaşka olduğunu düşünerek her defasında yaşamak. Ya siz içinizdeki yaramaz çocuğu sustırabiliyor musunuz? Sahi sizin için aşk nedir?

Suna, Ankara

Bedenimiz bizim

Bir ay önce bekâretimle vedalaştım. İşim var, iyi eğitim gördüm, akıllıyım, feministim ama yine de başıma bir sürü saçmalık geliyor. Jinekologumun kalkıp durumu anneme anlatması gibi saçmalıklar.

Üzmı süredir, yaklaşık doğduğum günlerden başlayarak, neredeyse yirmi yedi yıldır bu ülkede kadın olmanın ağırlığını hissediyorum. Ne yaparsam, nereye gidersem, ne düşünürsem ve ne giyersem. Ailemin açık görüşlü insanlar olması da değiştirmiyor bunu. Bir yer var, bir nokta, tam orada herşey tıkanıp kalıyor, sanki yalnız kadınların burunlarını tosladığı şeffaf bir kalkan. Bir ay önce en sonunda bekâretimi kaybettim. Öncesi uzun hikâye. Biz zavallı kadınların tosladığı kalkanın bir yüzü. Özgürüm, işim var, feministim, akıllıyım, kültürlüyüm, iyi eğitim gördüm ama bir türlü fobilerimden kurtulamadıydım bu konuda. Aklıma koyduğumu sonunda yaptım ama. Mutluyum. Kadınım. Vücuduma tamamen ben sahibim. Yine de bu konuda başıma bir sürü saçmalık gelmeye devam ediyor. Jinekoloğumun kalkıp durumu anneme anlatması gibi saçmalıklar. Bir aydır saçmalıklar sürüp duruyor. Umurumda değil. Kızdığım tek şey var; neden onlara ait olmayan bir şey için kendi kendilerine bir sürü sorun çıkartıyorlar?

Dün nereden estiyse Güzin Abla'nın köşesini okuyacağım tuttu. Sinirimden kudurdımı. Öğüt için başvuran kişi yirmi iki yaşında genç bir kadın. Bir erkekle ilişkisi oluyor ve bunun sonucu olarak da doktor kontrolüne götürülecek kadar rezaletler yaşanıyor. Yani kaçıncı yüzyılda, yaşıyoruz bilemiyorum. Bekâret kontrolü de ne demek? Sen kimsin ki başkasının bekâretini "kontrol" etme yetkisini kendinde buluyorsun? Burada "sen" dediğim toplumun kendisi, devletin, yasanın, ailenin kendisi. Kızımız şu sırada bir başkasıyla nişanlı durumda. Soru şu: "Ya nişanlım evlendiğimiz ilk gece daha önce yaşadığım deneyimi anlarsa?" E pes yani, söyleyecek şey bulamıyorum. Kendi vücudunu kendi istediğin gibi ve son derece doğal bir şekilde kullanmışsın. Nişanlın tipik erkek triplerine girecekse bu onun sorunu, seni lanet olası zarın ya da istediğin için girdiğin ilişkin için terk edecekse kendi kaybeder; önemli olan senin aklındır, ruhundur, şeklinde bir yanıt yerine artık kendisi de fosilleşmeş olan Güzin Abla'nın verdiği "akla" bakın: "Zaten doktor da söylemiş yavrum, anlaşılmaz, korkma. Yalnız ilişkini (tabii duygusal tarafını) nişanlına anlatmalısın. Ama sakın her şeyi anlatayım deme."

Kadınlar mücadele vermedikçe ezilmeye devam edecekler. Bir de birbirlerine böyle öğütler verip, sözümona dertleşecekler. İki bin yılma yaklaşıyoruz, farkında mısınız?

Umut

Oynamak, oynamak, inadına oynamak...

"Kimimiz içten bir ah çeker oturduğu yerde, kimimiz hafiften bir haset duygusuyla eleştiririz o'nu. Hafif kadın ne olacak deyip kendimizi aldatmaya çalışırız..."

Bir klarnet, bir darbuka, bir de kanun varsa yanında... Bu üç enstrümandan çıkan seslerin ritmine, yüreğinin sesini dinleyebilen kaç kadın karşı durabilir?.. Yüreğinin sesini dinlemek... Taa içine kulak verebilmek... kadın olmayı onurla taşımak... Kadın olmaktan haz alabilmek...

Baskıcı erkek egemen toplumlar ne yazık ki öldürmeye çalışırlar, böylesine yaşama ait, böylesine var olmamızdan gelen duyguları. Bizler küçücük birer kız çocuğu iken başlarlar duygularımızı katletmeye. İçimizdeki kıpırtılara ince cinayet yöntemleri ile kıyılır. Amaç köle kadın yaratmaktır; nereye çeksen oraya gidebilen, kendinden, varlığının değerinden habersiz, niye yaşadığım sorgulamayan kadını.

Çok gülmek ayıptır. "Çok gülme, sonra ağlarsın" derler. "Oturuşuna dikkat et, hanım kız ol" derler. Düğünlerde, nişanlarda ortalara fırlayıp, göbek atmak, gerdan kıvırmak, hafif meşrepliğin, orospuluğun ilk adımı olarak yorumlanır. Böyle şartlanarak buyutuluruz. hep bastırırız coşkumuzu... İçimizden gelen sesleri... Bastıra bastıra da artık içimizden gelmez olur yaşadığımızı bize hissettiren duygular.

Sonra bir ortamda klarnet çalar, darbuka vurulur... Yüreğinin sesini dinleme cesareti gostermiş, tüm şartlandırmalara direnmiş bir kadın fırlayıverir ortalara, müziğin ritmi ile bütünleşir. Bakar kalırız... O güzelim bele, kalçaya, omuzlara... Onların uyumlu kıvrılışlarına. Kimimiz içten bir "Ah..!" çeker oturduğu yerde. Kimimiz hafiften bir haset duygusuyla eleştiririz o'nu. "Hafif kadın n'olucak" deyip kendimizi aldatmaya çalışırız. "Ben bilmem, beceremem" diyerek çiftetelli çağrılarını içimiz giderek reddetmeyi marifet sayarız. "Ağır kadın, hanım hanımcık kadın" olmaya çabalarız. Oysa ne güzeldir müziğin ritmine uyup kıvrılmak, bükülmek. Bedenimizin, onun o mucizevi işleyişinin bir kez daha farkında olmak. "İşte ben de varım. Herşeyimle burada boyle tüm şartlandırmaları yıkıp kıvrım kıvrım kıvrılıyorum. Dişiliğimin farkındayım. Bu bana mutluluk, bu bana coşku veriyor..." diyebilmek. "Aldatılmalara, namussuzluklara, savaşlara, yıkımlara inat varım, yaşıyorum... Çünkü oynuyorum" en güzel yanıt değil mi düşmanlara...

Şimdi üç değişik ortam, üç değişik kadın: Ortam bir, birinci kadın: Otuz yaşlarına yakın. Sevimli çıtır pıtır. Açık bir bluz ve kısa kloş mavi bir etek giymiş. Yer Darıca askeri yazlık kampı subay gazinosu. Klarnet ve darbuka çalan iki çingene genci, insanları coşturabilmek için elinden geleni yapıyor. Fakat masalarda oturanlar için ne yapsalar nafile. Subaylar ciddi görünmek zorundalar. Subay eşleri ise onlardan da ciddi. Birbirlerine haset bakışlar fırlatıyorlar çaktırmadan. Giysiler süzülüyor, ayakkabılar inceleniyor. Giysinin altına yakışıp yakışmadığı tartışılıyor. Takılar inceleniyor. Gerçek mi sahte mi? tartışılıyor. Ertesi güne dedikodu malzemesi gerekiyor çünkü. Bu arada klarnet coştukça coşuyor. Neredeyse kediler köpekler dayanamayıp fırlayıverecekler piste. Bu arada ciddi yüzlü kadın ve erkeklerin oturduğu masalardan birinde, müziğin ritmine dayanamayan, omuzlarını, ellerini, kollarını zapturapt altına alamayan bizim kısa kloş mavi etekli kadınımız, yerinden kararlı bir şekilde kalkıp piste atıyor kendini. Müzik ve o var artık. Ciddi yüzler, şaşkın yüzlere dönüşüyor. Kadınımız içinden geldiği gibi oynuyor. Klarnet, darbuka bir başka coşuyor. Şaşkın bakışlara aldırmayan kadınımız on beş-yirmi dakika oynadıktan sonra iç rahatlığı ile kendini alkışlıyor ve doğal bir şekilde yerine oturuyor. Sessizlik...

Ortam iki, ikinci kadın, yer Kırklareli: Romanların Kakava şenlikleri. Altmış yaşını geçmiş, dişleri tamamen dökülmüş, yüzü kırış kırış. Kocaman karnını gururla taşıyor. Klarnet çalıyor. O göbeğini klarnete uydurmuş. Oynadıkça oynuyor. Gozleri çocuk gözleri. Pırıl pırıl yıldızlar yanıyor gözlerinde. Hayatında hastalık nedir bilmemiş. Tüm yoksulluğuna karşı neşeli, sevinçli. Doğduğuna, kadın olduğuna şükrediyor. Yedi çocuk doğurmuş, üç koca eskitmiş. Oynuyor. Gözbebeklerinde yıldızlar yanıp sönüyor. Roman kadınımız oynuyor.

Ortam üç, üçüncü kadın: Bordo renkli bir dopiyes giymiş, saçlar küçük bir topuzla ensede toplanmış. Ayakkabı alçak topuk. Elinde şık bir gece çantası. Boynunda "Vakko" fular. Arkadaşının kızının nişan töreni. Yer Hilton otelinin salonu. Israrlara dayanamayıp o da kalkıyor, oynayan insanların arasına katılıyor. Yüzünde tüm kaslar gerilmiş. Gözlerinde donuk bakışlar. İki ileri bir geri. Sağ kol sol ayakla uydurulmaya çalışılıyor. Doğru olanı yapmaya çalışıyor. Kendini yadırgıyor. Ona öğretileni yapmaya çalışıyor. İki dakika geçmeden "beceremiyorum işte" deyip oturuyor yerine. Ovnayanları küçümseyen bakışlarla izlemeye devam ediyor. Bir sigara yakıyor. Bu üç değişik ortamdaki üç kadına, Afrika'nın veya Avusturalya'nın ilkel kabilesinde, Küba'da. Brezilya'da, Güney Amerika'da, Anadolu'da, Çin'de, Japonya'da oynamadan yaşayamayan, oynadıkça "biz de varız" diyebilen tüm kadınlara ve oyunu para karşılığı satan, satmaya mecbur olan ve kendine yabancılaşan tüm hemcinslerime selam olsun...

Sevhan Bolkol

Genç kızlığa dair sorunlar

"Ben evden ayrılıyorum." Ah, nerde... Şu cümleyi söyleyebilmek için neler vermezdim. Bir düşünelim, neler verebilirim; hiçbir şey. Çünkü "hiçbirşeyim" var.

Kendi hayatını kurmak öyle kolay mı? Daha Güneş amca malum zamları yapmadan önce iki arkadaş yaptığımız hesaplarla ortaya çıkardığımız geçim tablosuna gore ikimizin en [illegible] milyon maaş alması gerekiyordu. E, öğrenciviz; [illegible]ulmak sorun, ev bulmak daha bir sorun, aileleri ik[illegible]ek en baba sorun. Ama bu sorunlar bizim gidip uy[illegible]iki hah almamızı engellemedi. (Serilecekleri günü bel[illegible]lar zavallılar.) Zaten evi bit pazarından doşeriz, [illegible]' sorunları saymıyoruz!

Anneme söylediğimizde cevabı bizi çok şaşırttı: "tabii olurmuş; hayatla yüzyüze gelirmişiz, öyle kolay olmadığını anlarmışız. Üstelik ev bulma, taşınma evrelerinde o bize yardım bile edermiş!" Ne cesaret verici bir konuşma. Anlaştık, mutfak masası da ondan, sırtımız yere gelmez artık. Yok, nankör değilim, ne aileler var bilmez miyim; evden ayrılmaktan bahsedemez onların kızları. Benim ailem açık fikirlidir, demokrattır. Bu ailenin kızı olmaktan gurur duyarım. Ama artık, kendi başıma olabilmekten gurur duymak istiyorum. Bakalım gerçekten "öyle kolay mıymış!"

Bunlar sadece hayal olarak mı kalacak? Ne, dur kalmasın! Sadece yaşımız gereği mi (20) kalkışıyoruz (daha kalkışa geçmedik ama) bu işlere. Yok yok olursa bu gidişle iki-üç sene sonra ancak olur. Maceraperest ruhumuzdan ya da yüreğimizden gelen sesler mi bunlar? Nereden gelirse gelsin dinleyeceğim işte. Ne demiş yazar; yüreğinin sesini dinle, yüreğinin götürdüğü yere git. Yüreğim beni bir oda, salon, duvarları mavi, yerde uyduruk ve mavi halıların olduğu, ucuza döşenmiş kendi evimize götürüyor, ama bu arada yüreğimin sesini değil de midemin gurultusunu dinlemek zorunda kalma korkusu bir kulağımı kapattırıyor bana kendi ellerimle. Bana ne, tek kulakla da olsa nereden gelirse gelsin dinleyeceğim ben bu sesi ve yol almaya başlayacağım. İtirazı olan şikâyet kutusuna! (Açılmadan yakılır) Ama eleştiri ve tavsiyeleriniz dinlenir sevgili büyükler. (Anne, baba size söylüyorum.)

Hatta bu işe kalkışıp başarılı-başarısız olmuş tüm genç kızlar, zamanında (gençken) denemiş olanlar; bana akıl fikir verirseniz memnun olurum. Başarısız olanların moral bozucu tavsiyeleri dikkate alınmayabilir, ona göre!

Bu arada, ucuz kiralık evi olanlara, eski püskü ama hoş ev eşyası olanlara, üniversite (iletişim fakültesi) öğrencisine gore bir işi (ev geçindirebileceğim maaşa sahip bir iş) olan işverenlere sesleniyorum, beni duyun!

Ben evden ayrılmak, kendi hayatımı kurmak istiyorum! (Yoksa rahat mı batıyor, çok şey mi istiyorum, ne dersiniz?)

Tanışığı

Oynamak, oynamak, inadına oynamak...

"Kimimiz içten bir alı çeker oturduğu yerde, kimimiz hafiften bir haset duygusuyla eleştiririz o'nu. Hafif kadın ne olacak deyip kendimizi aldatmaya çalışırız..."

Bir klarnet, bir darbuka, bir de kanun varsa yanında... Bu üç enstrümandan çıkan seslerin ritmine, yüreğinin sesini dinleyebilen kaç kadın karşı durabilir?.. Yüreğinin sesmi dinlemek... Taa içine kulak verebilmek... kadın olmayı onurla taşımak... Kadın olmaktan haz alabilmek...

Baskıcı erkek egemen toplumlar ne yazık ki öldürmeye çalışırlar, böylesine yaşama ait, böylesine var olmamızdan gelen duyguları. Bizler küçücük birer kız çocuğu iken başlarlar duygularımızı katletmeye. İçimizdeki kıpırtılara ince cinayet yöntemleri ile kıyılır. Amaç köle kadın yaratmaktır; nereye çeksen oraya gidebilen, kendinden, varlığının değerinden habersiz, niye yaşadığım sorgulamayan kadını.

Çok gülmek ayıptır. "Çok gülme, sonra ağlarsın" derler. "Oturuşuna dikkat et, hanım kız ol" derler. Düğünlerde, nişanlarda ortalara fırlayıp, göbek atmak, gerdan kıvırmak, hafif meşrepliğin, orospuluğun ilk adımı olarak yorumlanır. Böyle şartlanarak büyütülürüz, hep bastırırız coşkumuzu... İçimizden gelen sesleri... Bastıra bastıra da artık içimizden gelmez olur yaşadığımızı bize hissettiren duygular.

Sonra bir ortamda klarnet çalar, darbuka vurulur... Yüreğinin sesini dinleme cesareti göstermiş, tüm şartlandırmalara direnmiş bir kadın fırlayıverir ortalara, müziğin ritmi ile bütünleşir. Bakar kalırız... O güzelim bele, kalçaya, omuzlara... Onların uyumlu kıvrılışlarına. Kimimiz içten bir "Ah..!" çeker oturduğu yerde. Kimimiz hafiften bir haset duygusuyla eleştiririz o'nu. "Hafif kadın n'olucak" deyip kendimizi aldatmaya çalışırız. "Ben bilmem, beceremem" diyerek çiftetelli çağrılarını içimiz giderek reddetmeyi marifet sayarız. "Ağır kadın, hanım hanımcık kadın" olmaya çabalarız. Oysa ne güzeldir müziğin ritmine uyup kıvrılmak, bükülmek. Bedenimizin, onun o mucizevi işleyişinin bir kez daha farkında olmak. "İşte ben de varım. Herşeyimle burada böyle tüm şartlandırmaları yıkıp kıvrım kıvrım kıvrılıyorum. Dişiliğimin farkındayım. Bu bana mutluluk, bu bana coşku veriyor..." diyebilmek. "Aldatılmalara, namussuzluklara, savaşlara, yıkımlara inat varım, yaşıyorum... Çünkü oynuyorum" en güzel yanıt değil mi düşmanlara...

Şimdi üç değişik ortam, üç değişik kadın: Ortam bir, birinci kadın: Otuz yaşlarına yakın. Sevimli çıtır pıtır. Açık bir bluz ve kısa kloş mavi bir etek giymiş. Yer Darıca askeri yazlık kampı subay gazinosu. Klarnet ve darbuka çalan iki çingene genci, insanları coşturabilmek için elinden geleni yapıyor. Fakat masalarda oturanlar için ne yapsalar nafile. Subaylar ciddi görünmek zorundalar. Subay eşleri ise onlardan da ciddi. Birbirlerine haset bakışlar fırlatıyorlar çaktırmadan. Giysiler süzülüyor, ayakkabılar inceleniyor. Giysinin altına yakışıp yakışmadığı tartışılıyor. Takılar inceleniyor. Gerçek mi sahte mi? tartışılıyor. Ertesi güne dedikodu malzemesi gerekiyor çünkü. Bu arada klarnet coştukça coşuyor. Neredeyse kediler köpekler dayanamayıp fırlayıverecekler piste. Bu arada ciddi yüzlü kadın ve erkeklerin oturduğu masalardan birinde, müziğin ritmine dayanamayan, omuzlarını, ellerini, kollarını zapturapt altına alamayan bizim kısa kloş mavi etekli kadınımız, yerinden kararlı bir şekilde kalkıp piste atıyor kendini. Müzik ve o var artık. Ciddi yüzler, şaşkın yüzlere dönüşüyor. Kadınımız içinden geldiği gibi oynuyor. Klarnet, darbuka bir başka coşuyor. Şaşkın bakışlara aldırmayan kadınımız on beş-yirmi dakika oynadıktan sonra iç rahatlığı ile kendini alkışlıyor ve doğal bir şekilde yerine oturuyor. Sessizlik...

Ortam iki, ikinci kadın, yer Kırklareli: Romanların Kakava şenlikleri. Altmış yaşını geçmiş, dişleri tamamen dökülmüş, yüzü kırış kırış. Kocaman karnını gururla taşıyor. Klarnet çalıyor. O göbeğini klarnete uydurmuş: Oynadıkça oynuyor. Gözleri çocuk gözleri. Pırıl pırıl yıldızlar yanıyor gözlerinde. Hayatında hastalık nedir bilmemiş. Tüm yoksulluğuna karşı neşeli, sevinçli. Doğduğuna, kadın olduğuna şükrediyor. Yedi çocuk doğurmuş, üç koca eskitmiş. Oynuyor. Gözbebeklerinde yıldızlar yanıp sönüyor. Roman kadınımız oynuyor.

Ortam üç, üçüncü kadın: Bordo renkli bir döpiyes giymiş, saçlar küçük bir topuzla ensede toplanmış. Ayakkabı alçak topuk. Elinde şık bir gece çantası. Boynunda "Vakko" fular. Arkadaşının kızının nişan töreni. Yer Hilton otelinin salonu. Israrlara dayanamayıp o da kalkıyor, oynayan insanların arasına katılıyor. Yüzünde tüm kaslar gerilmiş. Gözlerinde donuk bakışlar. İki ileri bir geri. Sağ kol sol ayakla uydurulmaya çalışılıyor. Doğru olanı yapmaya çalışıyor. Kendini yadırgıyor. Ona öğretileni yapmaya çalışıyor. İki dakika geçmeden "beceremiyorum işte" deyip oturuyor yerine. Ovnayanları küçümseyen bakışlarla izlemeye devam ediyor. Bir sigara yakıyor. Bu üç değişik ortamdaki üç kadına, Afrika'nın veya Avusturalya'nın ilkel kabilesinde, Küba'da, Brezilya'da, Güney Amerika'da, Anadolu'da, Çin'de, Japonya'da oynamadan yaşayamayan, oynadıkça "biz de varız" diyebilen tüm kadınlara ve oyunu para karşılığı satan, satmaya mecbur olan ve kendine yabancılaşan tüm hemcinslerime selam olsun...

Sevhan Bolkol

Genç kızlığa dair sorunlar

"Ben evden ayrılıyorum." Ah, nerde... Şu cümleyi söyleyebilmek için neler vermezdim. Bir düşünelim, neler verebilirim; hiçbir şey. Çünkü "hiçbirşeyim" var.

Kendi hayatını kurmak öyle kolay mı? Daha Güneş amca malum zamları yapmadan önce iki arkadaş yaptığımız hesaplarla ortaya çıkardığımız geçim tablosuna göre ikimizin en [illegible] milyon maaş alması gerekiyordu. E, öğrenciviz: [illegible]bulmak sorun, ev bulmak daha bir sorun, aileleri ik[illegible]ek en baba sorun. Ama bu sorunlar bizim gidip uy[illegible]iki hah almamızı engellemedi. (Serilecekleri günü [illegible]lar zavallılar.) Zaten evi bit pazarından döşeriz, [illegible] sorunları saymıyoruz!

Anneme söylediğimizde cevabı bizi çok şaşırttı: "tabii olurmuş; hayatla yüzyüze gelirmişiz, öyle kolay olmadığım anlarmışız. Üstelik ev bulma, taşınma evrelerinde o bize yardım bile edermiş!" Ne cesaret verici bir konuşma. Anlaştık, mutfak masası da ondan, sırtımız yere gelmez artık. Yok, nankör değilim, ne aileler var bilmez miyim; evden ayrılmaktan bahsedemez onların kızları. Benim ailem açık fikirlidir, demokrattır. Bu ailenin kızı olmaktan gurur duyarım. Ama artık, kendi başıma olabilmekten gurur duymak istiyorum. Bakalım gerçekten "öyle kolay mıymış!"

Bunlar sadece hayal olarak mı kalacak? Ne, dur kalmasın! Sadece yaşımız gereği mi (20) kalkışıyoruz (daha kalkışa geçmedik ama) bu işlere. Yok yok olursa bu gidişle iki-üç sene sonra ancak olur. Maceraperest ruhumuzdan ya da yüreğimizden gelen sesler mi bunlar? Nereden gelirse gelsin dinleyeceğim işte. Ne demiş yazar; yüreğinin sesini dinle, yüreğinin götürdüğü yere git. Yüreğim beni bir oda, salon, duvarları mavi, yerde uyduruk ve mavi halıların olduğu, ucuza döşenmiş kendi evimize götürüyor, ama bu arada yüreğimin sesini değil de midemin gurultusunu dinlemek zorunda kalma korkusu bir kulağımı kapattırıyor bana kendi ellerimle. Bana ne, tek kulakla da olsa nereden gelirse gelsin dinleyeceğim ben bu sesi ve yol almaya başlayacağım. İtirazı olan şikâyet kutusuna! (Açılmadan yakılır) Ama eleştiri ve tavsiyeleriniz dinlenir sevgili büyükler. (Anne, baba size söylüyorum.)

Hatta bu işe kalkışıp başarılı-başarısız olmuş tüm genç kızlar, zamanında (gençken) denemiş olanlar; bana akıl fikir verirseniz memnun olurum. Başarısız olanların moral bozucu tavsiyeleri dikkate alınmayabilir, ona göre!

Bu arada, ucuz kiralık evi olanlara, eski püskü ama hoş ev eşyası olanlara, üniversite (iletişim fakültesi) öğrencisine göre bir işi (ev geçindirebileceğim maaşa sahip bir iş) olan işverenlere sesleniyorum, beni duyun!

Ben evden avrılmak, kendi hayatımı kurmak istiyorum! (Yoksa rahat mı batıyor, çok şey mi istiyorum, ne dersiniz?)

Tanışığı

Diana'yı anlamak

Siz bu yazıyı okuduğunuz sıralarda Caller Prensesi Diana'nın ölümünün üzerinden bir ay geçmiş olacak. Ama bu da dahil, pek çok yazı Diana üzerine bir şeyler söylemeye devam edecek. Sonra yeni yıl gelecek ve yılbaşına rastlayan günlerde Diana'nın ölümü, 1997'nin en önemli olaylarından biri olarak tekrar sayfaları ve ekranları kaplayacak. Daha önce çalışmalarına destek verdiği kurumların faaliyetlerinde anılacak, yaşamı ve ölümü sayısız belgesele konu olacak, adı kentlere, caddelere verilecek, müzesi, albümü yapılacak, adına konserler düzenlenecek, derken ölüm yıldönümü gelecek... O zamana kadar Türkiye'de, Diana mevzuundan bıkmamış nispeten küçük bir grup kalacak. Bu grubun da büyük çoğunluğunu kadınlar oluşturacak. Çünkü Prenses Diana, herkesi ilgilendiren modern bir mit olmasının yanı sıra, modern zaman acıları çeken modern kadınlardan biriydi yalnızca.

Rahibe Teresa ile hayır işleri, John Travolta ile dans ve ardınca birlikleri donatlarla... Diana buydu işte.

Ölüm, dünya gündeminde bu kadar geniş yer kaplamasına hayretle bakanlar bir bakıma haklılar, çünkü Diana'nın yokluğu bizim gündemimiz ve sosyal yaşamımız açısından büyük bir kayıp değil. Biz "dünyanın en çok fotoğrafı çekilen kadını"na ait görüntülerin ve faaliyetlerin küçük bir yüzdesine tanığız. Oysa o, sadece her gün evden çıkışıyla değil, evden çıkmayışıyla da benliğine sürekli olarak yapışmış bir "haber niteliği", tam olarak söylemek gerekirse "foto-haber niteliği" taşıyor ve dışarı çıkmayıp da evde ne yaptığını görüntülemek (üzerinde bornoz, cep telefonuyla konuşmak gibi) daha büyük bir haber olabiliyordu. Diana'nın varlığına çok da alışmamış bizler için paparazzilerden kaçarken ölmesi fazla anlamlı olmayabilir; ama kimi medya mensuplarının daha kazanın ertesi günü köşelerini "Ee n'apalım, atın ölümü arpadan olur" yazılarıyla dolduracak kadar soğukkanlı ve atak davranabilmelerinin, ve özellikle mürekkep yalamış erkeklerin abartılı buldukları bu trajedi karşısındaki tavırlarını (afedersiniz) "Valla s.kimde değil!" şeklinde özetlemelerinin bir anlamı vardır mutlaka:

1. Azrailler ülkesi Türkiye'de artık ölüm, diğer insanlara, ölen kişinin hayatının ya da genel olarak hayatın değerini ve anlamını düşündürme, tabii evvela hatırlatma özelliğini koruyamayacak kadar sıradanlaşmıştır. Biz ortalıkta cirit atmasına bu kadar alışmışken, 30 Ağustos günü Paris'te kah paparazzi, kah içkili şoför kılığına giren Azrail in Alma Tüneli'nin bir ucundan diğer ucuna üflediği soğuk nefesiyle filan ürperemeyiz. Hele hele algımızın, içinde dört insanın bulunduğu bir otomobilin yaklaşık 180 km. hızla beton direklere çarpışındaki dehşeti seçebilmesi daha da zordur. Bizim için bu da sıradandır; dehşeti, ancak birkaç gün sonra içinde 33 kişinin hayatını kaybettiği ve adeta jiletle ortadan kesilmiş gibi duran otobüsün fotoğraflarına baktığımızda şöyle bir duyar gibi olur, sonra yine unuturuz. Ne zaman gülüp ne zaman üzgün ifade takınacaklarını şaşıran haber spikerleri, "Azrail bugün yine fazla mesai yaptı sayın seyirciler" der pişkin pişkin. Paris'teki kazada kurtarma ekibinin hemen müdahale etmekle önce yaralıları araçtan çıkarmak arasında en doğru seçimi yapmak zorunda kalışı gibi ince ayrıntılara da uzağızdır. Bizde gencecik kızlar itfaiye görevlilerinin, itfaiye görevlileri yanmayan elbiseli itfaiye müdürlerinin, toprak altında kalan işçiler de kurtarmaya gelen buldozer kepçesinin ucunda oğullarının ve hepimizin gözleri önünde can verirler. Bizde hayat değersiz, ölüm sıradan, dehşet dolu kazalar rutin, hayat kurtarma ise pek bilinmeyen bir zanaattır.

(Biliyorum içiniz daraldı, nereden geldik şimdi buralara diyorsunuz, ama izninizle devam edeceğim.)

2. Diana'nın ölümüyle alevlenen özel yaşamın kutsallığı ve medya etiği tartışmalarının, bizde neredeyse "Zaten onu medya yaratmıştı, öldürmek de hakkıdır"a vardıktan sonra, ünlü "arz-talep meselesi"ne indirgenerek noktalanması da öncelikle birinci maddeyle, yani hayatın, dolayısıyla özelinin de değersizliğiyle ilgilidir. Ayrıca medyamız (yarı tanrı), katil basın feryatlarını ucuz bir slogan olarak değerlendirirken, medya etiğinden dem vurmayı da "büyük laflar etmek" olarak görür; tabii bu etik içinde bunu başköşesinde de yazar: "Medya etiği gibi büyük laflar etmenin alemi yok!" Aslında bu 'lafın' bizim basma bir numara büyük gelmesi olağan, çünkü bizde paparazzilik bile böyle bir tartışmaya girecek kadar gelişmiş değildir. Paparazziliğin sınırlarını da çıkar ilişkileri, egemen güçler belirler, asla ve asla "halkın talebi" değil. Örnek vermek için söylüyorum, gözüm çıksın böyle bir talebim yok; ama mesela boşanmak üzere olan Alpay-Cansel çiftine ilişkin haberlerde hep Alpay konuşur. Bizim paparazziler muhtemelen konuşmayı reddeden Cansel'i bulup rahatsız etsinler demiyorum, ama arşivleri deşip hızla Cansel Özzengin'in "evinin kadını" olmadan önceki iç çamaşırlı (anlarsınız ya!) "mankenlik" fotoğraflarına dönmelerine de katlanamıyorum. Bu "etiğe" isyan ediyorum.

3. Genel olarak erkeklerin, daha küçük bir nispette de kimi kadınların Diana'nın ölümü karşısındaki ilgisizliklerini "Hiç takıp sallamıyorum" türü sertçe tepkilerle ifade etmelerinin de, bilinçli bir seçimin bilinçsiz dışavurumu olduğu kanaatindeyim. Hiç takıp sallamadıklarını iddia ettikleri Diana değil, -çünkü ona ilişkin bilgileri, ilgisizliklerini kanıtlayacak kadar az değildir hiçbir zaman- Diana'nın bir simge olarak temsil etmeye talip olduğu değerlerdir: Aşk, sevgi, duygusallık, şefkat, yardımseverlik ve kişinin bunlardan alacağı güç.

Kimileri de sınıfsal kaygılarla bir eli yağda diğeri balda bir saraylının herhangi bir değeri temsil edemeyeceğini, etmeye kalkarsa sahte olacağını düşünür, fakat aynı itirazı Hollywood kaynaklı mitlere karşı yapmazlar çoklukla. Oysa Diana'nın cenaze töreni profilinden de anlaşılacağı gibi, bugünkü sınıfsal yapıya göre aralarında pek bir fark yoktur (halk dışarda, onlar kilisenin içindedir); bunun dışında bütün mitler toplumsal işlevleri bakımından eşittir.

Tüm bunlardan ayrı olarak kimileri de kaynağı ne olursa olsun, bütün mitleri, bütün (böğğk toplumsal denen, ıyğh hani paylaşılan filan) işlevlerivle birlikte toptan reddeder. Onları hep arzuladıkları gibi "klasman dışı" bırakmayı ben de isterdim, ama Hollywood onlar adına da bir mit yaratmış bulunduğu için bu artık mümkün değil: İletişimsiz kiralık katil Leon; hayatın şiddet dolu acımasızlığına karşı intikam hırsıyla dolu, bakire, üstelik Lolita ve sonradan ona aşkı karnında hissetmeyi öğretecek Mathilde'nin sunduğu yıldızlar geçidinde, Marilyn Monroe dahil hiçbir mitten haberdar değildir. Ah evet, vahşi Batı nın en "hızlı" silah çeken, en sert, hassas yüreği en kapalı kapılar ardındaki erkeğini, John Wayne'i bilir bir tek.

"Aşk dediğiniz nedir ki?"

19 yaşındaki soylu Diana Spencer, öğretmenlik yaptığı anaokulunun bahçesinde kucağında çocuklarla İngiltere'nin müstakbel kralının müstakbel eşi olarak ilk kez gazetecilere poz verdiğinde, şeffaf eteği sayesinde İngiliz halkıyla birlikte tüm dünyayı prensin (aman deyim!) güzel bacaksız bir kızla evlenmediği konusunda temin etmişti. Kendine güveniyordu Diana, tam kraliyet ailesinin aradığı türden bir kızdı: Çok genç, güzel, asil ve bakire. Ona göre sevilmemesi için hiçbir neden yoktu ortada. Prens Charles ise, zaten pek ürkütücü bulduğu bu damızlık arayışından alnının akıyla çıktığı için memnundu. Biricik aşkı, sevgilisi, yakın dostu, hatta hayat arkadaşı yaşlı ve çirkin Camilla'nın bu damızlık arayışında hiç şansı yoktu. O yüzden Diana'yla birlikte ilk kez basının karşısına çıktıklarında gazetecilerin "Aşık mısınız?" sorusunu, "Aşk dediğiniz nedir ki?" şeklinde bir karşı soruyla, yani "Usta seni ben gömdüm, peki beni kim gömdü?" türü "ib-

lisçe felsefe yaparak" yanıtlamıştı çaresiz. İşte böylelikle Charles-Diana çiftinde ilk kanı doken her manada Charles oldu.

Prensin daha ilk günden herkesin gözü önünde aşkından yoksun bıraktığı prenses, hep şık ve güzel olarak, yediklerini kusup formunu koruyarak, aileyi her yerde en iyi şekilde temsil ederek ve en önemlisi iki erkek çocuk doğurarak kendince oynadığı mükemmellik oyununu, her geçen gün özgüveninden yitirerek sürdürdü. Ta ki Charles, damızlıkla yapılması gerekeni yapıp tahtına ve halkına karşı en temel yükümlülüğünü yerine getirdikten sonra, bir tampon biçiminde Camilla nın bacaklarının arasına dönmek için yanıp tutuşuncava kadar. Artık kendisinden esirgenen aşkı başka erkeklerde aramaya başlamıştı Diana da. Mükemmellik oyunu tutmamıştı. İşte müstakbel İngiliz kralıyla kraliçesinin evlilikleri, prensin tampon olup ana rahmine geri dönmek istemesiyle değil, prensesin mükemmellik oyunundan bu şekilde vazgeçmesiyle çatırdamaya başladı.

Boşlukta koşan Diana

Artık yolları ayrılmıştı. Aşk arayışı ya da arayış aşkı (Peki beni kim gömdü?), birini ana rahminin karanlıklarına gönderirken, diğerini spot ışıklarının altında dünya sahnesine çıkardı. Diana, en başından beri ondan sevgisini esirgemeyen halka döndü. Yüzlerce yardım kuruluşunun başkanlığını yapıyor ya da çalışmalarına destek veriyordu. Dünyanın çeşitli bölgelerindeki yardıma muhtaç insanlara yardıma koşmak üzere her zamankinden dolu, dopdolu bir ajandası vardı. Ve geçen savımızda *Kadınları Anlamak* adlı kitabını tanıtıp "Boşlukta koşmak" başlıklı makalesini yayınladığımız, feminist psikoterapinin öncüsü Susie Orbach'ın Avrupa ve Amerika daki yüzlerce kadın hastasından biriydi artık...

Orbach'a göre, Diana'nın dopdolu ajandası, aşırı çalışan, aşırı seks yapan ya da uyuşturucu kullanan, aşırı sosyal ya da aşırı verici olan veya aşırı yiyen pek çoğumuz gibi, "hayatımızın merkezinde hissettiğimiz boşluğu giderme çabası"ndan başka bir şey değildi. "Çağımızın hastalığıydı bu: Hayatımızın tam ortasındaki boş yankının sonsuz yansıması." Yine Orbach'a göre, "bu doymak bilmez boşluk genellikle bir boşluktan öte -çünkü boşluğun tatmin edilmesi çok zor değildir, doldurulabilir- benliğin parçalanmış ve dağılmışlığı duygusunu gizleyen bir kara delikti." Farklı biçimlerde dışavurulsa da Charles ve Diana aslında aynı kara delikte kaybolup gitmek üzereydiler ki, Charles bu kara delikle halkın önünde yaptığı itiraflarla hesaplaşmava karar verdi.

Evet, geleceğin kralı olarak topluma karşı ağır sorumlulukları vardı, ama evet, özel yaşamında bu sorumlulukları hiçe savmış, geleceğin kraliçesini başka bir kadınla aldatmıştı. Bu hesaplaşmaya herkesten çok Diana şaşırdı. Mükemmel eş oyununu bırakalı çok olmuştu, ama bu kadarına asla cüret edemezdi. Ta ki Charles edinceye kadar... BBC'ye verdiği röportajda evet, geleceğin kralını başka bir erkekle aldattığını, evet intihara teşebbüs ettiğini ve evet, bir dönem bulimia hastası olduğunu itiraf etti. İşte kraliçenin "kesin boşanma emri", prensin itiraflarından sonra değil, prensesinkilerden sonra geldi.

Modern zaman acıları çeken modern kadın

Susie Orbach'ın *Kadınları Anlamak* isimli kitabının "Yeme sorunları: Zorlanmalı yeme, bulimia ve anoreksiya" başlıklı bölümüne bir göz atalım: "Zorlanmalı yemenin 15-40 yaşları arasındaki kadın nüfusunun yüzde 60'ını etkilediği tahmin edilmektedir. ABD'de her 100 öğrenciden ikisi anorektik eğilimler gösterir ve bayan kolej öğrencilerinin yüzde 50'sinin bulimia'dan çektiği sanılmaktadır.' Yazarlar, istatistiklerin kesin değil, yaklaşık oluşunun birinci nedenini, yeme sorunlarının gizliliğine ve kolayca belgelenememesine bağlıyorlar. Diana, en yakın arkadaşlardan bile gizlenen bu sorunu, tüm dünyaya itiraf etti. Royal College of Obstetricians and Gynaecologists'in toplantısında da şunları söyleyecekti: "Bayanlar ve baylar, bugün başkanınız burada olduğu için çok şanslısınız. Çünkü ben günümün büyük bölümünü klozetin başında geçirirdim."

Orbach, toplumsal konumları gereği kadınların dünyada sahip oldukları en önemli şeylerden birinin de vücutları olduğunu, kendilerine yuva, aile ve toplumsal saygınlık sağlayacak erkeği bununla etkilediklerini (Diana da bunu şeffaf eteğiyle yapmıştı) vurguladıktan sonra, yaşadıkları üzüntü, çatışma ve özlemleri de bedenlerinde göstermelerinin sürpriz olmadığını söylüyor: "Bilinçaltında bir yerde bir gereksinim itirafı vardır, ama bir kadın engelleyemediği bir dürtüyle yediği zaman bu gereksinimi zorlanarak duygusal bir düzeye indirivordur... Şişmanlık üzüntü, soyutlanma ve kendinden nefreti simgelerken; incelik iyi, sağlıklı ve çekici olan herşeyi temsil eder... Bulimia'da kadın yediğini kusacağını ve bir çeşit rahatlama duyacağını bile bile, sinsice ve 'hızla' yemek yer. İsteme ve istediğini almasına izin verilmemesinin korkunç gerginliğine yakalanmıştır... Anoreksiya, bulimia ve zorlanmalı yemede gördüğümüz, vücutlarının biçimini değiştirmeye çalışarak yaşamlarının şeklini değiştirmeye çalışan kadınlardır."

Diana bulimia'dan kurtulmuştu artık, yaşamını nasıl değiştireceğini biliyordu. Boşandıktan sonra yardım kuruluşlarında aldığı görevlerin büyük bir bölümünden çekilmek, özel olarak ilgilendiği, yine de kabarık bir liste oluşturan organizasyonlarda çalışmaya devam etmek ve en önemlisi, kendine, sadece kendine daha çok zaman ayırmak istiyordu: "Eğer toplum olarak kadınları sadece ailelerine faydalı olacak şeyler yapmaları gerektiğine inandırırarak engellemeye devam edersek; eğer kadınlar bu süreçten zarar görmelerine rağmen hiçbir zaman salt kendileri için bir şey yapma hakkına sahip olmadıklarını hissederler; kendi sağlıkları, kendi manevi güçleri ve kendi değerleri pahasına sevdikleri için herşeyi feda etmeleri gerektiğini düşünürlerse, sadece başkalarının gölgesinde yaşayacaklardır ve doğal olarak ruhsal sağlıkları bozulacaktır.

Diana, en zor dönemlerinde kendisine destek oldukları için halka teşekkürlerini sunup medyadan da özel yaşamında artık kendisini izlememelerini rica ettikten sonra, sevgilisiyle beş hafta içinde üç kez tatile çıkmak gibi sadece kendisi için bir şeyler yapmaya başladığı dönemde öldü.

Bir mit olarak Diana

Erkek kardeşi Earl Spencer, cenaze töreninde yaptığı etkileyici konuşmada, aynı adı taşıdığı "avcı" mitolojik kadın kahramanın tersine, Diana nın modern zamanların "avlanan" bir kahramanı olduğunu söyledi. Diana'nın yazgısı, kaderi, hayatının teması -ne dersek diyelim-, izlenmek ve sonunda avlanmaktı gerçekten de. Ve kadının toplumsal konumu nedeniyle yaşadığı zorlukları birebir yansıtan yaşamıyla olduğu kadar; monarşinin geleceğini tartışmaya açan, varı tanrı medyayı bizde olmasa da oralarda kendisiyle hesaplaşmaya iten, Avrupa'da yükselen İslam tehdidi tartışmalarıyla süslenip gizli servis kuşkusu içeren ve Rahibe Teresa'nınkiyle aynı haftaya denk gelen ölümüyle çağdaş mitolojideki yerine oturdu Diana.

Onu hep en yakından izleyen paparazzilerden biri "Diana hızı severdi" diyordu *Focus*'a verdiği röportajda. Herşeyden kaçmanın ve herşeye yetişmenin en temel motiflerimizi oluşturduğu bu modern zamanlarda hızı sevmemek, hıza bağımlı olmamak mümkün mü, bunu düşünelim. Pek çok aşırılığın ardından medyanın aşırı ilgisinden aşırı hızla kaçarken ölen Diana'nın yer aldığı çağdaş mitoloji sahnesinin diğer kahramanlarını, James Dean gibi bir haftasonluk nefes almaya giderken yine aşırı hızdan, Marilyn Monroe gibi eski kocasına geri dönmeye karar vermişken aşırı dozda uyuşturucudan ölenleri, Kurt Cobain gibi aşırı doz bana mısın demeyince karısı ve kızından özür dileyerek av tüfeğiyle kendini avlayanları düşünelim. Leon'un bir kez aşkı öğrenmişken Mathilde'nin intikamını almadan ölmeyişini düşünelim. Anlamaya çalışalım. Sonuçta bütün bu kahramanlar da bizim kadar gerçekler; ne eksik, ne fazla.

Yeşim

Madonna bir yana, Diana bir yana

Kadına yakışmayan özgürlük!

Madonna da, Diana da son on yılın en çok konuşulan kadınları. Her ikisi de dedikodu basınını tıka basa doyurdu. İkisinin de iyi hazırlandığını düşünebileceğimiz birer imajı var.(Bu noktada imaj gerçeği nasıl yansıtır, gerçek gösterilen mi, gizlenen mi türünden tartışmalar açmak gereksiz. Göstergeler dünyasına uymak yeter.) Söz konusu kadınları ele alırken, karşınıza günümüz toplum düzeninin kadın kimliğini açık eden iki seçenekle karşılaşıyoruz:

A şıkkı; şık, güzel, soylu, mahzun, masum, affedilebilir suçlar işleyen, ezik görünen, temiz, ezik, iyilik peşinde koşan ve "iyi aile çocuğu" kadın.

B şıkkı; rüküş, sıradan görünümlü (Çirkin yani), ayarı, edepsiz, suçlu, güçlü, kirli, boynunu büktürmeyen, hakları konusunda ödün vermeyen ve "aileye yakışmayan" kadın.

Geçen sayıda, Suna Karaküçük ün Çav Tabağındaki Prenses başlıklı yazısını okumasaydım, bu A şıkkını yazımın sınırlarına yaklaştırmayacaktım. Çünkü A şıkkıyla yaşam sınırlarımızı çizmeye çalışan pek çok "güç odağı" var. Bu sayı için tek isteğim, bir Madonna yazısı kaleme almaktı. Hem O'na yüklenen post modernist yakıştırmasına değinecek, hem de O'nun ilk albümlerinden muhabbet açarak çocukluk anılarımı tazeleyecektim. Kısmet değilmiş. Araya Di girdi. Ölümünden sonra manşetlerden inmedi. Bizim *Sabah* gazetesi "Dianalar Ölmez" diyerek duyarlılık gösterdi. Pek sayın Kemalist duşunur Toktamış Hocamız bile acısını belirtti. Eh, bir de önceden Suna'nın yazısıyla gıdıklanmıştım, artık konuya bulaşmamak kaçınılmazdı.

Öncelikle Suna'nın yazısına değinelim. Suna, Di'yi iyi giyindiği, öteki kraliyet mensupları gibi rüküş olmadığı, arabalardan iyi inip, arabalara iyi bindiği, anaokulu öğretmenliği yaptığı için takdir ediyordu. Kalın çorap giyinmemesini de beğenmişti. Ayrıca bizde soylu yok, kimsenin kökeni belli değil, hasbahçeliler bidon vücutlu filan diye yakınıyor. Bunları okuyunca kafam karıştı, tabii. Kadınlık görevlerimiz arasında zevkli(?) giyinmek, arabalara iyi binmek, kalın çoraptan uzak durmak varmış demek. Albenisizliğimizden ötürü aşağılanabilirmişiz. Farkında mısınız, ünlü erkekler arasında rüküş diye aşağılanan pek yok? Kadınlar neden çoğunluğun göz zevkinin tatmin etmek zorunda? Bir başka konu da "Hasbahçeliler". Biz Semra Ozal'ı ya da Tansu Çiller'i belleri kalın diye sevinemezlik etmedik. Onların tutumlarıydı bizi öfkelendiren. Soyluluğa gelince... Üzerinde yaşadığımız topraklar tam altı yüz yıl, soylulukta pek de Britanya hükümdarlarından aşağı kalmayacak Osmanlılarca yönetildi ve sömürüldü. Bu devirde kimse şah değil, padişah değil, şalınış gibi davranıp gizli ödenekleri filan ceplerine indirenlerin de karşılarında olmalıyız. Kimsenin soyunda, kökeninde değiliz. Saraylı arayanlara iyi saraylanmalar ama kanımca halkların aradığı yeni üst sınıflar değil, barışçı, eşitlikçi bir dünya.

Şimdi Maddy'ye gelelim. Sanırım O'nu yazmaya niyetlenen hiç kimse benim kadar ihmal etmemiştir bir yazı boyunca. O'nun öyküsü ne iki paragraf sonra uğruyoruz; O'nun öyküsü, O'nun roportajlarda, şarkılarda anlattıkları... Annesini küçük yaşta yitirdikten sonra neredeyse yaşıtı bir üvey anneyle mücadele etmek ve kardeşlerine bakmak zorunda kalan Amerikalı kadın, cebinde iki belediye otobüsü bilet parasıyla büyük kente gelir. Daha önce dans dersleri almıştır, müziğe meraklıdır. Cesurdur, öz güveni tamdır. Bir gün bir röportajda açıklayacağı üzere; "kalbi kırıktır". Yaşama yenik başlamıştır. Adını aldığı efsanenin (Meryem Ana efsanesi) dışında bir takısı yoktur. Kısa boylu, kaslı vücutlu, sıradan görünümlü bir kadındır. Göçmen bir aileden gelir. İtalyan ve Katoliktir ailesi. Aryen değil, soylu hiç değil. Diana Spencer gibi malikanelerde büyümemiştir. Küçük yaşta çamaşır-bulaşık ve kardeşlerine bakmak gibi işler yığılmıştır üstüne. Kent O'na tepeden bakar. O'nu garsonluktu, bulaşıkçılıktı, her işe sürer. İlerde, "o günlerde çöpten yemek topladığını" anlatacaktır, Madonna. Bu zorlu dönemde sokak müzisyenleri ve gece klüplerinde çalan adamlarla tanışır. Barlarda şarkı söyler. Bir yandan da kendi yıldızını parlatacak dostlar edinir şans eseri. O bunu kısaca "tanıştığı adamları, kariyerinde ilerleme yolunda kullanmak" şeklinde açıklayacaktır. Aerobik yaparken dinlenecek kalitede(!) bir albümden sonra, kendini biraz olsun yansıtabileceği *Like A Virgin*'i (bir bakire gibi'yi) doldurur.

Ben Madonna'yı ilk *Papa Dont Preach*'in klibinde izlemiştim. Çocuk sesli, kısacık saçlı, dar blue jeanli, bizim Nazan Öncel'e taş çıkaracak bir sokak kızı, tamirci sevgilisinden hamile kalıyor ve düşkünlük duyduğu görülen babasına "Vaazı kes, hamileyim ve bebeğimi doğuracağım" diyor. Şarkıyı ilk dinlediğinizde "aile kurumuna karşı bir tehdit" duyumsuyorsunuz. Hamile kızın babası; "Hadi oradan, nerede parmağında yüzük, *Yeni Yüzyıl* gazetesinin ilk reklamlarına çıkan hamile kadın bile parmağındaki alyansı gözümüze sokuyordu, sen nesin, alnımıza kara leke mi süreceksin, ya bu delikanlı seni almazsa?" dese, isyan etse, yeri. Ama Madonna ilerde yapacağı bütün yaramazlıklardan sonra da koruyacağı tavrı şarkısının sözleri arasına sıkıştırmış. "Belki ben ve sevgilim evlenir, küçük bir aile kurarız" diyor. Kutsal aile yapısının zorlamalarına karşı, kendi seçimleriyle kurduğu aileye değil

Maddy'yi erotik ve sansasyonel öğelerle pazarlanan bir kırk beşlikte, *Open Your Heart*'ta yakaladım daha sonra, *Material Girl* adlı parçasıyla karşılaşınca da şaşırdım. Parçanın sözlerinde ve klibinde erkek dünyasının yarattığı klasik kadın modeliyle dalga geçiliyordu. Maddeci kadın paralı pullu erkek peşinde ama klipte çulsuzun tekiyle gidiyor. Madonna'nın çocuk sesiyle söylediği *True Blue* ise sabun köpüğünden bir ballad'tı. Deliler gibi aşık kadın ama gerçekten sı-

Dünyanın en ünlü iki kadınından biri, Diana Spencer öldü. Öteki kadın Madonna bu ölümle ilgili açıklamasında "Üzüldüm" diyordu. "Hepimizin elleri kanlı. Dedikodu basınını izliyoruz çünkü. Diana dedikodu basınını doyurmak yolunda öldü."

kıntılı. (Deliler gibi aşık bir kadının sıkıntısızlığı düşünülemez.) *Live To Tell*'de anlatacak bir şeyleri var: "Bir erkek binlerce yalan söyleyebilir, ben dersimi aldım... Onlar (öteki kadınlar) ne zaman öğrenecekler, nasıl duyacaklar bunu?"

Madonna nın bu ilk dönem çalışmaları (*La Isla Bonita*'dan tutun, *Who's That Girl*'e...) türlü röportaj ve laf kalabalıklığı içerisinde karşımıza "tümüyle kadın bir edepsiz" çıkardı. Edepsizlik de, sokaksılık da abartılıydı. Lastik bileziklerle kaplı kollar, kalın kara kaş- açık sarı saç bileşimi, rengarenk çoraplar, "üzerinde çıplak bir adam var" dive sevdiğini söylediği haçlar... O'na kısaca "çılgın" dediler. O dönemde, en aptal Maddy parçasının bile salaklık düzeyinde eline su dökemeyeceği *I Wanna Dance* diye bir şarkıyla patlama yapan Whitney Houston, "Çocuklarımın O'na benzemesini istemem çünkü tam bir sokak kadınına benziyor." dive fikir beyan etti konu(?) üzerinde. (Bu Whitney hep böyle kaldı, cinsini ve ırkını aşağılayanlara göz kırptı ve Mariah Carey gibi hanımefendi sanatçılarla yarıştı.)

Madonna tek başına koşuyordu. Kılıktan kılığa girdi, Marilyn Monroe, Marlene Dietrich, Audrey Hepburn kılığına... Dünyanın bütün ünlü kadınlarından bir şeyler kapmıştı. İngiltere'den, göğüs güzeli Sam Fox ya da İtalya'dan hemşehrisi Sabrina (Bir yazı *Boys* adlı şarkısıyla bize zindan etmişti) Madonna'nın abartılı cinsel imgeleriyle yarışamadılar. Sonunda ortalık karıştı: Meryem Ana, siyah bir İsa'yla sevişiyordu, hem de kilisede. *Like A Prayer* adlı parçanın klibindeki böylesi görüntüler Papa'nın gözünden kaçmadı ve Meryem aforoz edildi. Ama Maddy Pepsi reklamlarındaki rolü çoktan kapmış. paraları almıştı.

Like A Prayer Madonna'yı yorumlamak için önemli bir albüm. Bir düş gibi anımsadığı annesine adanmış. Şarkıların çoğu kendi ailesiyle ilgili. *Oh Father*'da "Artık beni incitemezsin. baba" diyor, "Senden kurtuldum." *Express Yourself* adlı şarkıda ise "Kendini açığa çıkar, kendine saygı duy, en iyi ol" sözleriyle ve *Metropolis*'i anımsatan klibiyle dikkat çekiyor. Klipteki Madonna, her iki cinsin arasında bir karakter. Dansları ve fondaki görüntüler tüketim dünyasının egemenlik ilişkilerini yorumlar gibi. Şarkıcı kadın; sanatsalla sanatsal olmayanı, popülerlikle, zor kavranırlığı, kurguyla gerçeği birbirine karıştırmış. Kayda değer çalışmaları, *Snake Eyes* ve *Evita*'daki oyunculuğu, *Bedtime Stories, Smth to Remember* gibi albümlerdeki şarkıları, *Sex* adlı erotik fantaziler kitabındaki görüntüleri bu karışımın çarpıcı sonuçları olarak algılanabilir.

Sex adlı kitap, yayınladığı dönemde basını epey şenlendiren fotoğraflarla dolu. Madonna çırılçıplak. Ne zaman gerçekten giyinmişti? Sözleriyle de çıplaktı, "Aşkının hakkını isteyen, (gerektiğinde) aşksız/sevişmeden güçsüz olduğunu söyleyen" O. Kimileri O'nu kadın cinsellığını sömürmekle suçladılar, eğlence malzemesi yapmakla suçladılar. Ortada bir eğlence var, doğru, ama bu kez eğlenen taraf belki de ilk kez bir kadın. Teşhircilikten zevk alan, cinsellik konusunda talepkâr davranan bir kadın. Bu kez erkek egemen dünyanın topları erkek kalelerin surlarını dönüyor. Sömürülen bir cinsellik varsa, bu erkeklerinki. Seksenlerde "toyboy" (oyuncak erkek) kemeri takan kadın, doksanlarda çıplaklığını zekice açıklıyor: "İnsanların bedenlerin gizlemelerini anlamıyorum. Ben zirveye çıkmak için değil, zirvedeyken soyundum. Çıplaklığını sömürü değil, çünkü benim kontrolümde. Ben organımı seviyorum, O benim yaşamımın büyük bir parçası. Penisim olmasını istemem, penis insan bedeninde üçüncü bir bacak gibi..." Bu açıklama bana üç bacaklı erkek resimleri çizen anaokullu kızları anımsatıyor. Ama Maddy köktendincilere ve pro-nazilere hiç iyi şeyler anımsatmıyor. O'na kültürel terörist diyorlar. O'nu insanları dinden, ahlaktan, töreden uzaklaştırmakla suçluyorlar. Ben Madonna'nın bu kadar akılsızca yıkıcı olduğuna inanmıyorum. O ne dinsiz, ne ahlaksız. Yalnızca bunları kadın egemen taraftan ele alıyor. Kübalı fitness hocasından çocuk doğuruyor, çocuğunu Katolik kurallarınca vaftiz ettiriyor, ABD bayrağına sarılıp insanları oy vermeye çağırıyor, annesi için dua ediyor, çocuk pornografisine karşı... Hem her şeyin içinde, hem de dışında. Her şeyin pazar payını değerlendiriyor. "Çılgınım, yaparım" demiyor. "İki yüzlülükle savaştığını" vurguluyor. Evita rolü için Tanrı yla konuştuğunu söylüyor. Bu rolü istemesini de şöyle açıklıyor: " Eva'yı kendime benzetiyorum. İkimiz de yoksulluktan geldik. Annelerimiz biz çocukken öldüler. O'nu hırpaladılar çünkü insanlar güzel ve cinselliğini gizlemeyen kadınlardan korkarlar. O cesur ve saygı değer bir kadın. Halktan geldiğini hiç unutmadı. Hep halkın yanındaydı.'

Madonna, Evita'yı oynamak için şan dersleri aldı ve disiplinle çalıştı. "Süperstarım' diye tutturmadı. Oyunculuğa yoğunlaştı. Sonuçta önceki filmleriyle kötü puan aldığı sinema eleştirmenlerinden övgü koparabildi. Yüzyılı kariyerinde sağlam bir yere gelmiş, ünlü ve zengin br kadın olarak kapatıyor. Ayağı kolay tökezleyebilecek gibi değil: "Gençlik ben'im. Bir bakıma kendi yaşımdaki kadınlardan farklı değilim. Ama işimde, çok benzetildiğim M.M. gibi değilim. Kariyerimi, yaşamını kendim yönlendiriyorum.

Şimdi bir takım insanlar O'nu uslandı diye eleştiriyorlar. Ama Madonna parçaları hâlâ eski güçlerini koruyor ve o çocuk sesli kadının erişkinlikle kavuştuğu özgüveni anlatıyor: "Göreceksin, tek başıma da yaşamayı sürdüreceğim, evin yolunu bulacağım..." Madonna en çok bu akıllı ve dikbaşlı kadın imajından hırpalanıyor. Okuyan, kendini sürekli geliştirmeye çalışan biri O. Avam. Halktan geliyor. Yenik doğdu, hâlâ yenik. Bazı Arjantinliler'in O'na "Süprüntü" diye bağırdıklarını anımsayın. Ama başarılı bir kadın Madonna. Hem de silme erkek bir dünyada. Ama bakın Diana Spencer'a. Kazanan tarafta ama başarısız. Herşeyi gümüş tepside buldu, kimilerinin "soğuk" diye kızdığı ama entelektüel ve halkçı Charles ile evlendi. Hem de O'nun Camilla adlı kadına tutkusunu bilerek. Bir nevi kumalıktı bu, saraylılığa boyun eğmekti yani. Dianaseverler yaşlı, çirkin bulduklarını, giyimini beğenmedikleri Camilla'dan nefret ettiler. Oysa Camilla sevgilisinin beynini de yüreğini de doyuruyordu. Di Spencer sanki yapacak başka işi varmış gibi, hayır kurumlarıyla ilgilendi, sanki sırtında taş taşıyarak kazandıklarını değerlendirmiş gibi, bu kurumlara bağış topladı diye türlü abartıyla alkışlandı. Silah tüccarlarıyla hoş beş ettikten sonra iki Bosnalı yı kucakladı diye takdir edildi. Ama Bosna'da hemcinsi Müslümanlar tecavüze uğrarken O ortada yoktu. Doksanlı yıllarda prenseslik elbette ki farklı yaşanacaktı. oysa herkes Di'nin farklılığına inandı. Sonunda ne yaparsa yapsın, mahzun bakışları ve dış görünümüyle hep oyları topladı Diana. O'nu kimse yadırgamadı. Çünkü kadınlara yakıştırılan buydu: Aşklarında acı çekmek, iyi kalpli görünmek. çıtı pıtı prenseslik... "Halkın prensesliği." Hadi canını. siz de! Halkların acıları, kardeşliği, eşitliği olur da. prensesleri. prensleri olur mu? Ancak prens ve prenseslerin mülk edindiği, vergilerini yediği halklardan söz edilebilir. Yani prensesin halkı...

İşte. iki ünlü kadın. İkisi de tüketim toplumunun imgeleriyle bezeli. İkisi de aynı dünyada dans ediyor. Birinin. Diana'nın dansı biz kadınlara çok yakıştırılıyor, tam da bedenlerimize uyduruluyor. Haydi. hepimiz prenseslik rüyasına yatalım. Öteki kadın idealimiz değil, tabii. Ama kurtuluşumuza dair bir şeyler söylüyor. Lehimize bir cinsel devrimden söz ediyor. O'nda, yani Madonna adıyla tanıdığımız kadında bize yakıştırılmayan yönler var: dikbaşlılık. kendini sevme, seçim yapabilme, üretkenlik, yaratıcılık, bileğinin hakkıyla yükselme... Haydi. hepimiz rüyalardan uyanalım, gün artık ağarmalı. Kadın olduğumuz için hüzne lâyık görülmeyeceğimiz, mahzun perilik pozlarına yatmak ve kendimizi boynumuzu bükerek savunmak zorunda kalmayacağımız "bir gün" bu, artık ağarmasını gereken.

Gamze Deniz

Kadınlardan yana kadınlar için bir merkez

Kuledibi'nde bulunan Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı, kadınlar için harikalar yaratıyor. Dar gelirli kadınlara iş imkânı yaratmaktan tutun da, çocuklarının bakımına ve eğitimine kadar herşey var. Kimbilir belki sizin için de uygun seçenekler vardır...

Kadınların çalışma yaşamına katılabilmelerine ve yaşam kalitelerini iyileştirmelerine destek olmak amacıyla 1986 yılında, yine kadınlar tarafından kurulan "Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı" (KEDV), özellikle kentsel hizmetlerden yeterince yararlanamayan, kentsel yaşamla henüz bütünleşememiş dar gelirli bölgelerde çalışmayı hedeflemiş. Vakıf çalışmalarını, kaynak ve eğitim merkezi olarak da işlev görecek olan, Kuledibi'ndeki merkezinde yürütüyor.

Vakıf, yaptığı çalışmalarda kâr amacı gütmeyen gönüllü bir kuruluş. Çalışmalarını dar gelirli bölgelerde yürütüyor. Kadınların kendi işlerini kurmaları için kredi, eğitim ve danışmanlık hizmeti verip, gelir elde etmelerine destek verecek projeler geliştiriyor. Ayrıca çeşitli bölgelerde çocuk yuvaları açıyor, çocuk bakım ve eğitim hizmetleri sunuyor ve çocuk yuvalarının yaygınlaşması için yeni modeller geliştiriyor.

Uluslararası iletişim ağlarıyla küresel deneyim alışverişi yapan Vakıf, kadınlar ve çocuklar için katılımcı eğitim programları geliştiriyor. Grools International ve Super Coalition yürütme kurulu ve Habitat II uygulamalarını izlemek üzere Birleşmiş Milletler bünyesinde kurulan Huaairou Komisyonu-Eşgüdüm grubu üyesi olan Vakıf ayrıca, Mega-Kentler Uluslararası İletişim Ağı-İstanbul Koordinatörlüğünü yürütüyor. Bu arada geliştirdikleri yeni modeller ve programlarla ilgili bilgi ve deneyim birikimini, ilgili kurum ve kuruluşların da yararlanabileceği yazılı kaynaklara dönüştürüyor.

Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı çalışmalarını yerel yönetimlerle işbirliği yaparak ve oradaki kadınlarla birlikte hareket ederek gerçekleştiriyor. Bir projeyi hayata geçirirken, geliştirilen tüm programlar ve yapılan çalışmaların mahalleli kadınlar ve yerel yönetimlerce benimsenmesini ve Vakıf olmaksızın da sürdürülmesini amaçlıyor.

Çocuk Yuvaları

Vakıf ilk çocuk evini 1987 yılında Güngören'de başlattı. Ardından 1992 yılında Bahçelievler'de, 1995 yılında Pendik'te ve 1997 yılında Esenvurt'ta yuvalar açtı. Bu yuvaları açmak için o bölgelerdeki aileler ve yerel kurumlarla görüşüp işbirliği yapan Vakıf, gelir düzeyi düşük olan ailelerin bu yuvalardan ücretsiz olarak yararlanmasını sağlıyor. Çocuk yuvaları ailelerden oluşan bir yönetim kurulu tarafından yönetiliyor ve gelir düzeylerine göre aileler yuva bütçesine katkıda bulunuyorlar. Yuvaların kapıları hergün her saatte tüm ailelere açık tutuluyor. Bu yuvalarda çocuk bakımına paralel olarak, çeşitli eğitim programları uygulanıyor ve etkinlikler düzenleniyor..

Mahalle anneliği

Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı, çocukevleri kurma faaliyetlerinin yam sıra, çocuk bakım ve eğitim hizmetlerinin yaygınlaşması için de alternatif yollar geliştirmiş. Bu amaçla "Mahalle anneliği" programı ucuz, kaliteli, güvenilir bakım ve eğitim hizmetlerinin, evlerde de sertifikalı anneler tarafından verilmesini hedefliyor. Vakıf, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ile imzaladığı protokol çerçevesinde gelir ihtiyacı olan kadınlara, çocuk bakımı konusunda eğitim vererek sertifika almalarını ve bu hizmeti verebilir düzeye gelmelerini sağlıyor.

Mahalle annelerinde aranan özellikler şöyle sıralanıyor: Yirmi beş-kırk beş yaş arasında, ruhsal ve fiziksel sağlığı iyi, ilkokul eğitimi almış, daha önce çocuk büyütmüş, 0-6 yaş arasında ikiden fazla çocuğu olmayan kadınlar seçiliyor. Ayrıca evinin aydınlık, rutubetsiz, temizlik ve sağlık açısından uygun olması gerekiyor. Bu özelliklere uyan adaylar, hazırlanan eğitim programından geçerek, sertifika aldıktan sonra evde çocuk bakabiliyorlar. Evinin çocuk bakması için uygun olmayan adaya Vakıf tarafından şartla-

rının uygun hale gelmesi için kredi veriliyor.

Kadınlar için mikro kredi projesi

Dar gelirli kadınların iş kurmak için paraları ve teminat olarak gösterecekleri bir malları olmadığından, kefil bulmakta da zorlanıyorlar. Bu nedenle Vakıf, kendi işini kurmak isteyen kadınlara destek ohnak amacıyla Mikro İş Kredileri vermeye başlamış. Kredi için başvuran kadınlardan teminat koşulu aranmıyor ve geri ödemelerde işin türüne göre esneklikler sağlanıyor.

Kadın odaları

Kadın odaları dar gelirli mahallelerde, kadınların biraraya gelip çeşitli sorunlarını paylaştıkları, birlikte iş yaptıkları, konuştukları, uzmanlarla tartıştıkları, dayanıştıkları ve kendi güçlerini fark etmelerini sağlayıcı bir yer özelliğini taşıyor. Kadın odaları çocukevi bünyesinde yer alıyor. Kadınların talep ve isteklerine göre çeşitli konularda bir uzman eşliğinde toplantılar yapılıyor. Bilinç yükseltme grupları oluşturuluyor, "Beslenme, aile planlaması, gebelik öncesi ve sonrası bakım, menopoz, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, yerel yönetime katılma, kadın sağlığı" ve daha bir çok konuda bilgileniyorlar. Ayrıca çeşitli el becerileriyle ilgili kurslara katılan kadınların emekleri bir kermesle değerlendiriliyor. Bu kurslara katılım serbest ve ücretsiz.

Bakırköy El Ürünleri Merkezi

Bu çalışma da evde olan kadınların yaptıkları el ürünlerinin değerlendirilmesi ve bu yolla kadınların kazanç elde etmelerine olanak sağlıyor. Kadınların evde ürettikleri dantel, makreme, vitray, örgü, kumaş boyama gibi el ürünlerinin sürekli pazarlandığı "El Ürünleri Merkezi" yine yerel yönetimin desteği ile kurulmuş. Kadınlar, Bakırköy Zeytinlik Halk Pazarı'nda kurulan bu merkez aracılığıyla küçük de olsa gelir elde ediyorlar.

Karabiber Doğal Gıda Merkezi

Köylü ve kentli kadınları buluşturan Karabiber Doğal Gıda Merkezi Projesi, köy kadınlarının ev içinde ürettikleri dayanıklı gıda ürünlerinin bu merkezde pazarlanması ve o ürünlerden yapılan yemeklerin satılması ile gelir elde etmelerine olanak sağlıyor. Kentte yaşayan dar gelirli kadınlar, ambalaj (bez torba) hazırlayarak ve catering servisi için yemek, reçel ve turşu yaparak bu merkez aracılığıyla gelir elde ediyorlar. Tünel'de kurulan

gıda merkezi, benzer bir iş yapmak isteyen kadınlara bir eğitim merkezi işlevini de görüvor.

Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı'nm bu çalışmalarla ilgili özetle söyledikleri şunlar: "Vakfın şimdiye kadar kadınlar için yaptığı tüm çalışmalar, ülkenin diğer yerlerinde de uygulanabilecek başarılı birer model niteliğindedir. Bu modeller, kadınlara yönelik temel hizmetler (yaygın yetişkin eğitimi ve çocuk bakımı/eğitimi) ve yerel kalkınmanın, toplumdaki mevcut kaynakları verimli kullanarak ve toplumdaki diğer sektörlerle (özel sektör, belediyeler, sivil toplum kuruluşları ve bireylerle işbirliği yaparak gerçekleştirilebileceğini göstermektedir."

Vakfın sürdürdüğü çalışmalarda birçok kadın gönüllü çalışıyor ve çeşitli bağışlar kabul ediliyor. Eğer siz de kadınlar için çok gerekli olan bu çalışmalara katılmak, gönüllü çalışmak, bağışta bulunmak, fikir ve önerilerinizi iletmek istiyorsanız onları hemen arayın çünkü sizlere ihtivaçları var...

Tel: 0212.249 07 00.

Nevin Cerav

Larıssa nın yeşil gözleri

Uzakları hep sevdim! Yolculukları da! Ayrılıkları, bırakıp gidivermeleri ve sonra birgün bir o kadar ansızın geri dönüvermeleri de...

Hep başka dünyalarda başka renkler, başka sesler istedim. Soma? Soma günlerden bir gün uzaklardaki gezginler dediler ki, "Ne dolaşıp dursun bunca zamandır, sen olsa olsa kendi sesinin peşindesin. Uzaklara yolun giderek kısaldığında bil ki sesine yetişmek üzeresin!.."

Doğru mudur dedikleri? Ben onların yalancısıyım. Tüm bildiğim, vakit yine gitme vaktidir. Ve pusulanın ibresi bu kez Beyaz Rusya'yı göstermektedir. Kuzeyde bir şehirdeyim. Adı: Pinsk. Burada, Türkiye ekibi olarak, her üç ya da dort yılda bir düzenlenen Halk ovunları festivaline katılmışız. Beyaz ve ağırbaşlı Rusya'nın coşku dolu sıcacık yüzüyle tanıştık. Festivalin getirdiği yoğun ivmeyi bir kenara bırakırsak, günlük devinimleri içerisinde sessiz kendi halinde ve yeşil bir kent Pinsk.

Festival boyunca Pinsk kenti: müzik, renk ve ritmden örülü büyük bir coşkuya bürünmüştü. Birbirinden güzel ve zengin kostümler, akordeon eşliğinde söylenen kalinkalar, rengârenk güllerle işlenmiş el emeği göz nuru dekorlar ve yollarda genç kız coşkusuyla oynayan, yüzleri derin çizgili yetmişlik nineler Beyaz Rusya'nın sımsıcacık renkleriydiler. Kimi armağan olarak, özenle işlediği bir beyaz örtüyü uzattı grubumuzun üyelerine, kimi boynundaki kolyeyi çıkardı taktı boynumuza. Yaşlı nineler en kutsal saydıkları armağanı. henüz pişirdikleri sıcak ekmeği yanında bir tutam tuzu uzattı bize paylaşmak üzere. Giderek kaybolduğuna inandıkları geleneklerine sahip çıkma isteği perçinlemişti onları birbirlerine. Ateşin çevresinde elele tutuşarak ve şarkılar söyleyerek kötü ruhları kovdular ekinlerinin üzerinden.

Geçim sıkıntısı, yokluk, keder ne kelime! Ak tenli, al yanaklı on sekizlik Larissa'nın yaşamın içindeki hüzne bir isyan olup direnen yosun yeşili güleç gözleri var. Larissa'nın gözleri yeşil bir çığlık.

Beyaz Rusya'dan iki armağan ile döndüm yaşadığım kente: Biri Larissa'nın gözlerinden bana ve sonra oradan tüm sevdiklerime akacak olan yemyeşil bir sevinç!.. Getirdiğim diğer armağan eski bir Rus deyişi: Bahar kadar genç, yaz kadar mutlu, sonbahar kadar zengin, kış kadar güçlü olun.

Ben uzakları ve gitmeleri hâlâ çok severim. Sevmesine ya, ne dersiniz günün birinde sesime yetişebilecek miyim?!..

Nilgün Çetinalp Erentay

Thelma, Louisa, Betsy, Linda...

Kadınlar şimdi de motosiklet üzerinde, yolda!

Avrupa'nın ve Amerika'nın değişik şehirlerinden çok sayıda kadın, erkeklerin yollar üzerindeki hâkimiyetine son veriyorlar. Hemşireler, öğretmenler, ev kadınları, üst düzey yöneticilerden, kısacası her meslek grubundan otuz-kırk yaş arası kadınlar Harley Davidson marka motorlarına atlayıp binlerce millik macera dolu yolculuklara çıkıyorlar. Kadın "yol savaşçıları"nın yol boyunca karşılaştıkları erkeklerin tepkileri hep aynı oluyor. Önce şöyle bir bakıyorlar. Sonra silkinip gördüklerinin halüsnasyon olup olmadığını kontrol ediyorlar. Benzin almak için durdukları istasyonlardaki erkek görevliler hep aynı şeyi soruyor. Bu koskoca ülkede kadın kadına seyahat etmekten korkmuyor musunuz? Hayır diye yanıtlıyor kadınlar. Cebimizde bıçağımız ve bir ayıyı boğazlayacak kadar güçlü ellerimiz var. Bir sonraki soru, çantanızda ruj da var mı oluyor genellikle. Fakat kadın yol savaşçıları bu soruyu yanıtlamadan motorlarına atlayıp hızla yola koyuluyorlar tekrar.

Küba'da Dünya Öğrenci ve Gençlik Festivali

Dans, dostluk

7 yıl önce Kore'nin Piyongyang şehrinde yapılan festival bu kez Küba'da yapıldı. 28 Temmuz 5 Ağustos tarihleri arasında gerçekleşen festivale, Türkiye'den 64 kişi katıldı.

Dünya 14. Öğrenci ve Gençlik Festivali nedeniyle Küba, Havana'dayız. Kübalılar onlarca ülkeden gelen konuklarını evlerinde ağırlıyor. Biz Türkiye'den gidenler Havana'nın Chibas mahallesinde ağırlanıyoruz. Hepimizin bir ailesi var. İlk gün ailelerimiz bizi dışarıya yemeğe götürüyor, içki ısmarlıyor. Başlangıç çok iyi. Ondan sonraki günler daha da iyi. Ailelerimizle yakınlaşıyoruz. Fidel Castro ve 119 devrimcinin 26 Temmuz 1953'de Santiago kenti yakınlarında Moncada Kışlası baskını, ulusal ayaklanma günü olarak her yıl kutlanıyor. Herkes sokaklara çıkıyor ve herkesin evden getirdiği malzemelerle hep birlikte devrim çorbası pişiriliyor. Sonra müzik ve dans... Bu defa bizim mahallede önce Kübalılar dans ediyorlar. Hepsi müthişler, vücutlarının her bir noktası oynuyor. Sonra, gecenin ilerleyen saatlerinde biz de onlara halay çekmeyi öğretiyoruz. Az önce o kadar becerikli dans edenler, bizim halayı zor buluyorlar. Polisler gülümseyerek dans edenleri izliyor. Güvenlik için oradalar ama güleryüzlü konuklar gibiler.

Dans, Küba'da kaldığımız bütün günlerde hayatımızda. Zaman zaman özellikle ailelerimizin kadınlarıyla sahilde geziyoruz, biralar içiyoruz. Ardından daha çok tavernaya benzeyen barlara gidiyoruz. Barlarda sürekli dans ediliyor. Belli bir yaşın altında olan kadınların biçimli vücutlarının ve kilosuzluklarının nedeni belli: dans.

Benim ailem dört kişilik. Erkek muhendis, kadın teknik eleman. Mesleğini sorduğumda "gemi karşılıyorum," diyor. Gelen gemilerin teknik işleriyle ilgilendiğini sanıyorum. Kadın haftada üç gün çalışıyor. Haftada üç gün çalışmak Küba'da pek çok kadının tercih ettiği bir şey. Artan işsizlikten, erkekler gibi kadınlar da payını alıyor. İşsizlik önemli bir sorun. Ama kadınların üç günlük işi tercih etmelerinin en önemli nedeni çocukların bakımı ve ev işleri. Kadınlar fazla çocuk doğurmuyorlar. Bizim mahallede aileler en fazla üç çocuklu. Benim ailem bir çocuklu, evde bir de anneanne yaşıyor. Tek başına sokakta gece yarısı bile rahatça dolaşan, dans eden, bara giden, politikayla ilgilenen, çalışan

Fotoğraflar Ayşegül Bacak İyidoğan

Bedava sağlık hizmeti!

Küba'da sağlık hizmetleri tüm yurttaşlar için ücretsiz, ayrıca koruyucu hekimliğe özellikle önem veriliyor. Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Küba'nın 2000 yılı hedeflerine şimdiden ulaştığını kabul ediyor. Çocuk ölüm oranı; canlı doğumlar için binde 10.7, ortalama yaşam süresi ise 75 yıl.

* Eğitim ve Sağlıkla ilgili istatistiksel bilgiler 1995 yılına ait bir araştırmadan alınmıştır

Ücretsiz eğitim!

Küba'da 9. sınıfa kadar eğitim zorunlu. Yaklaşık üç Kübalıdan biri öğrenci. 2174 orta ve 47 yüksek dereceli okul bulunuyor. Yıllık bütçeden eğitime ayrılan pay 1.7 milyar cup. Her 900 kişiye bir bilimsel araştırmacı düşüyor. GYSH'nın yüzde 1.3'ü bilimsel araştırma ve geliştirme harcamalarına ayrılmış durumda.

ve politika...

kadın, sıra çocuk bakımı ve ev işlerine gelince farklı bir tablo çiziyor, bu işleri genellikle tek başına üstleniyor. Bizim ailede erkeğin ev işlerine elini sürdüğünü görmedim, diğer arkadaşlarım da kendi ailelerinde görmemişler. Bizimkilerin karı koca ilişkileri çok iyi. Masada yemek yerken bile elele tutuşuyorlar.

Benim kaldığım ev villa tipi bir ev. Mahallede daha çok apartman var. Apartmanlarda komşuluk ilişkileri daha sıcak. Oralarda kalan arkadaşlarım gece yarılarına kadar müzik sesinden uyuyamıyorlar, hatta danstan apartmanların sallandığını iddia ediyorlar. Evler arasında farklılıklar var. Bazıları daha bakımsız. Devlet herkese ev veriyor, karşılığında vergi alıyor. Ama evlerin bakımı oturanlara ait. Bizim evin daha bakımlı olmasının nedeni, evde iki kişinin çalışıyor olması. Üstelik anneannenin de emekli maaşı var.

Küba'daki günlerimiz sadece dans ve eğlenceyle geçmiyor tabii ki. Gündüzlerimiz çok dolu. Genç dindarlar, genç kadınlar, anti-emperyalizm, barış gibi konularda çeşitli konferanslar yapılıyor. Bütün bu politik işlerin örgütlenmesinde Kübalı genç kadınlar ön planda. Oturum yönetiyorlar, tartışmalara katılıyorlar. Türkiyeli heyetle parti adına görüşmeye üçü parti görevlisi, biri fotoğrafçı dört kadın geliyor. İki gün süren genç kadınlar konferansının ikinci günündekine katılabiliyorum. Bütün tartışmaları gerek Türkiye'den gidenlerin organizasyonsuzluğundan, gerek Küba kaynaklı ulaşım sorunları nedeniyle izleyemiyoruz. Konferansa pek çok ülkeden kadın ve tek tük erkek katılıyor. Gana, Tanzanya, Fas, Küba, Türkiye, Kıbrıs, İspanya, Guatemala, Almanya, Portoriko, Etiyopya, Avusturya, Avusturalya, Angola, Laos, Kolombiya, Norveç, Haiti, Arjantin, El Salvador, Saint Lucia, Portekiz, Meksika, Şili, Güney Afrika, Paraguay, ABD, Trinidad ve Tobago, İsveç, İsviçre, Rusya, Çin, Ekvator, Panama Myenmar, Hindistan, Kore, Kanada, İsrail, Finlandiya, Belçika, Yunanistan, Sudan, Uruguay, CapeVerde, Venezüella, Fransa, Guyana, Vietnam, Zimbabve, Peru, Filistin, Libya, Hollanda, Sirilanka, Kostarika, Bolivya, Batısahra (Western Sahra) Uganda.... Toplam 137 ülkeden, binden fazla kadın sorunlarını ve deneyimlerini anlatıyorlar. Konular hemen hemen aynı, Türkiye'de de tartıştığımız konular. Cinsel taciz, şiddet, pozitif ayrımcılık, kota... Biz bunları tartışırken, Küba'da bireysel fuhşu serbest bırakan yeni bir yasa çıkıyor. Küba'nın turizme açılışıyla fiilen başlayan fuhuş, böylece yasallaşıyor.

Bu durumu hafifletmez ama Kübalı çocuklar hem annelerinin hem babalarının soyadlarını alıyorlar. Örneğin: Sayrima Valde's Garcia. (Valde's annenin, Garcia babanın soyadı.)

Ayşegül Bacak İyidoğan

Kadınlar konuşuyor

Almanya, "Kadın erkek birlikte özgürleşeceğiz..."
Kore, "Halen savaşın yaralarını sarmaya çalışıyoruz..."
Kongo, "Devlet kadınların eğitimini ve gelişimini destekleyen politikalar izliyor. Devrimden bu yana kadınların eğitim düzeyi yüzde 55 oranında yükselme kaydetmiş."
Filistin, Filistin'den bir erkeğin kadınlar adına konuşması bile zaten durumun nasıl olduğunu özetliyor..
Şili, Bence Şilili kadınların kafası biraz karışık. Bir taraftan pozitif ayrımcılığa karşılar, bir taraftan da sosyalist hareketlerin pasif aktörleri olmaktan şikâyetçiler...
Aslında sonuç olarak bütün dünya kadınlarının sorunları ortak, mücadele biçimlerinde de birbirine yakın örnekler çıkıyor...

Kadın çizerler konuştu

Cinsiyetçilik beşikte başlıyor

Geçen sayıda mizah piyasasının yazar kadınlarıyla tanışmıştık. Birbirinden farklı kadınlardı onlar. Ama takılıp kaldığımız nokta, giderek güçlenen cinsiyetçi mizah anlayışıydı. Bu sayıda ise üç çizer kadın konuştu. *Ustura* dergisinden Yüce, *Gırgır*'dan Eda Oral ve *Öküz* dergisinden Gülay Batur... Neden çiziyorlar, neler çiziyorlar, neler düşünüyorlar...

Yüce
"Karikatürü bir eğlence aracı gibi görmüyorum"

Ustura dergisinde çalışıyor. Yirmi bir yaşında. İ. Ü. Hukuk Fakültesinde öğrenci.

"Hasan Kaçan'ın Tarık Zafer Tunaya'da açtığı Kara Mizah Okulu'nda çizmeye başladım. Oradaki çok az kız öğrenciden biriydim. Amacım karikatürlerimle fikirlerimi açığa çıkarmaktı. Karikatürü bir eğlence aracı gibi görmüyorum. Bir tepki gösterme biçimi gibi algılıyorum."

Hangi mizah dergilerini izliyorsun? Hangi çizerleri beğeniyorsun?

"Okul yüzünden fazla dergi okuyamıyorum. Bizim dergide Şafak Tan ın çizgileri hoşuma gidiyor. Bir ara *Leman* ve *Gırgır* okudum. İkisini de itici buldum. İdeolojik açıdan değil. Cinselliğe bakış açılarından dolayı. Oralarda tabuları yıkmak adına çok yüzeysel şeyler yapılıyor. Toplumu bir yere getirmeli mizah. Toplumu üretkenleştirmeli. Ama mizahın kadını aşağılayan türden belden aşağı esprilere indirilmesi üretkenliği yok eder."

Ama şu anda mizah dergileri çok okunuyor.

"Piyasada bir hareketlenme var. Halka yakın geliyor mizah dergileri."

Bir yanda da cinsiyetçi espriler...

"Tipler çoğunlukla erkek. Ben kendi köşemi herhangi bir cinse yönelik düzenlemiyorum. İnsana seslenmek önemli. Aslında çoğu kadın dergisi topluma siyasi ve kültürel açıdan bakamıyor. Boş yazılar. Çocuk nasıl bakılır... Erkek de çocuk bakmayı öğrensin, bence. Kadına sürekli çocuk bakmayı empoze etmek yanlış. O zaten bu işi ister istemez üstlenmiş. Kadın ufkunu genişletmeli. Bize düşen görev buna yardım etmek. Şimdi okurlarla daha çok iletişim kurmak için, çizgilerimin yanma yazı da koyuyorum."

Çalışma ortamın nasıl?

"Kardeşlik ilişkileri içinde sürüyor. Yeni başladığım için arkadaşların yardımını görüyorum. Kadını aşağılayan esprilere yer veren yok bizim dergide."

Ama bir kapalı kadın imajı var.

"Konumumuz hassas. Çünkü önyargılar çok. İslam nasıl köleleri kademe kademe kurtarmışsa, kadınları da özgürleştirmiştir. Dinin bu yönleri unutuluyor. Allah'ü Teala erkekler için istediklerini kadınlar için de ister. Siyasette kadınların da sözü geçmeli. İslamın belli yönleri sloganlaştırılırken, kadınların işine yarayacak konular hasır altı ediliyor. İslam'da Allah'a takva olarak yakın olan üstündür. Peygamber 'İnsanlar bir tarağın dişleri gibi eşittir' demiştir. Kadın eksik değil. Bizi gelenekler bastırıyor. Toplumumuz namusu yalnız cinsel namus gibi görüyor. Biri ülkeyi satıyor, kimse aldırmıyor. Kadın ilişkisinden dolayı aşağılanıyor. Ülkeyi satan ise, toplumumuzun gözünde 'mübarek.' Geri kalmışlık işte."

Özellikle bu konuları mı işliyorsun?

"Evet. Söyleyecek çok şey var. Çok haksızlığa uğruyoruz. Fakültede 'başörtüsüz fotoğraf getirmezseniz, sizi kayıt etmeyeceğiz' diyorlar bu yıl. Aşırı görüşler taşıyan bir erkek böyle bir duruma maruz kalmıyor ki. Biz öğrenciler toplandık, bahçedeyiz, konuşuyoruz. Etraf sivil kavmvor. Dekanlıktan 'azınlıksınız' demişler, henüz resmi bir açıklama yapmadılar. Bazı hocalar arkadaşlara hakaret etmişler."

Cinsiyetçi mizaha karşı neler yapabiliriz?

"Böylesi bir tavrı kolay kolay yok edemeyiz. Gelişim her konuda gerçekleşmeli. İnsanlarımızın kafaları değişmeli. Toplum kadına bir tek gözle bakıyor. Sanki erkeklerin işlerini üstlenmesi gereken varlıklarız biz. Kadından mükemmellik beklenivor. Oysa bir tek işin bile üstesinden gelemeyen erkekler o kadar çok ki."

Eda Oral
"Mizahın sınırı olmamalı"

Gırgır dergisinde çalışıyor. Otuz bir yaşında.

"Lise sonda üniversite tercihlerim sadece İstanbul'daydı. Bunun sebebi de büyük ölçüde *Gırgır*'dı. Utana sıkıla on dokuz yaşında ilk kez Gırgır a gittim ve başladım. Gülay ve Ramize'yle birlikte 'Biz Bıyıksızlar'da çizdim. Sonra *Hıbır*'a gittim. Ve şimdi yine *Gırgır*'dayım."

Kadın ve erkek çizerlerin ürettikleri arasında farklılıklar görüyor musun?

"Kadın-erkek çizgisi farklı olamaz ama kadın ve erkeklerin yaşadıkları farklılaşınca konular apayrı çıkabiliyor. İlk başladığımda, dergilerde 'Olaylara kadın gözüyle bakın.' 'Kadın-kız dünyasından konular olsun' diyorlardı. Öbür konuları biz erkekler bunca zaman bulmuşuz. çizmişiz gibi bir zihniyet bu. Oysa belki ben de uzayla ilgili espri bulmak istiyorum. Bu tür beklentiler sadece zorlama ve tutukluk yaratıyor. Şu anda kimse bana 'şunu bul. şunla bunla ilgili olsun demiyor ve zaten kadınlarla ilgili konular buluyorum."

Mizah dergilerinde nasıl karşılanıyor kadın çizerler?

"Bunca adamın arasında çok az olan kızlar göze batıyor ve 'bakın işte bizim derginin kadın yazarı-çizeri' diye vurgulanıyor. Ama aslında dergi içinde pek de değer verilmiyor. Piyasada üç beş kadın çizer varsa, 'şu en iyi kadın çizer' geyiği yapılır ama 'şu en iyi erkek çizer' denmez. Çünkü onlar zaten 'iyi çizer' kategorisindedirler. Kızlar 'çizer' değil, 'kız çizer'dir."

Dergilerdeki esprilerde cinsiyetçi bir tavır görüyor musun?

"Bazılarına bir takım espriler kadınları aşağılıyormuş, sömürüvormuş gibi görünse de, bana öyle gelmivor. Klasik olarak mizahın sınırı olmamalı. Ama 'on yaşındaki yeğenim bunları okuyunca ne olacak?' diye ben de düşünuyorum , tabii ki... Sonuçta o gözle bakılırsa kadınları da, erkekleri de rahatsız eden espriler çizmişimdir mutlaka. Bence espridir, gülunür geçilir. ciddi ve ağır yorum yapılamaz."

Öteki kadın mizahçıların ürünlerini izliyor musun?

"Takip etmeye çalışırım. Kadınlarla ilgili konular çizerler, beğenirim. Bütün çizerler arasında ise... Çizgisi zamanla yemlenen, değişen, yenilikler deneyen çizerleri beğeniyorum."

Şu anda piyasada bulunan mi-

zah dergileri hakkında ne düşünüyorsun?

"Mizah dergileri içerikten çok ticari olarak düşünülüp çıkarılıyor artık. Satması tabii çok önemli ama tavuk-yumurta hesabı. Mesela eskiden sabahın köründe kalkıp gazete bayisinden mizah dergisi satın almaya giderdim. Şimdi o heyecanı hissederek aldığım bir dergi kalmadı. Dergilerde çok az sayıda yeni çizilmiş iş görmeye başladık artık. Kazanılan az paralar, zevksiz dergi ortamları, tepkisiz okuyucu, ince hesaplar ve ucuz entrikalar motivasyonu azaltıyor. Çizmek, boş zamanları değerlendirmeye yarayan bir hobiye dönüştürüldü sonuçta. 'Acaba bu işi mankenlik gibi, belli bir yaşta bırakmalı mı?' diye düşünüyorum."

Gülay Batur

"Tartışma yaratmak bile önemli bir adım"

Öküz dergisinde çalışıyor.

"1978 senesinde *Mikrop* dergisinde çizmeye başladım. Aslında Tatbiki Güzel Sanatlar'daki karikatürcü arkadaşlara özenerek başladım, diyebilirim. Behiç Pek gibi arkadaşlar vardı. Onlar sayesinde ilgim arttı. *Mikrop* kapandıktan bir süre sonra *Gırgır*'a gittim. Orada çalıştım. Sonra *Hıbır*'da. Derken tekrar *Gırgır*'a döndüm. Geçen seneye kadar *Gırgır*'da çizdim. Şu an *Öküz* dergisine çiziyorum. *Fesat* dergisinde de eski işlerim yayımlanıyor. Şimdilik böyle. Zaman bulduğumda, oraya yeni işler vereceğim. Ben çizmeye karikatürcü olacağım diye başlamadım. Çizmek bana çekici geldi. Espri bulmak çekiciydi. İnsan acaba ben de yapabilir miyim diye düşünüyor. Bu güne kadar da çizerlik dışında bir işle uğraşmadım."

Çoğunlukla öykü mü çiziyorsun?

"Son senelerde evet. Ama daha önce tek karikatürlerim vardı. Zaten köşe yapıyorduk dergilerde. Şu son beş altı senedir haftalık hikâyeler çiziyorum."

Feminist bir çizer olduğunu söyleyebilir miyiz?

"Feminizm şu gün için bir yaşam biçimi. Ortama baktığımızda feminist bir çizer olarak adlandırılabilirim."

Özellikle kadın konularını işlediğin göze çarpıyor.

"Bu öncelikle benim hayatımdan, kadın olmamdan, bu konuların hep içinde olmamdan kaynaklanan bir şey. En iyi çizebileceğim, önce tarifini, sonra mizahını yapabileceğim sorunlar bunlar."

Takip ettiğin mizahçılar, dergiler var mı?

"Öteki çizerleri de takip etmeye çalışıyorum, tabii. Ama mizah dergisi olarak seçmek zorundayım. Zaman yetersiz hepsini okumak için. Maliyeti çok. Ara sıra dayanamayıp alıyorum çeşitli dergileri. *Leman* okuyorum. *Fesat*'ı alıyorum, haliyle. *HBR*'ı eskisi gibi düzenli takip edemiyorum.Artık, kadın çizerlere gazetelerde, dergilerde de rastlıyoruz. Onların çalışmalarına bakıyorum, yakın duruşlarımız var. Çakışmamamız gerek, buna dikkat ediyorum. Ayrıca onların işlerini çok seviyorum."

Beğendiğin meslektaşların kimler?

"Özden Öğrük'ü beğeniyorum. Şu aralar, galiba. çizmiyor Özden. Ramize Erer'i kendime yakın buluyorum. Eda Oral'ın çizgisini çok beğeniyorum. Eda'nın çizgisi de, anlatımı da çok özgün. Bu arkadaşlarla bakış açılarımız birbirine benziyor. Kadın çizer kadın tarafını iyi gözlüyor, doğal olarak. Zaten bizden başka bu taraftan dünyaya bakan yok. Erkek çizerlerin en iyi niyetlileri kadın konusuna hiç bulaşmıyor, değinmiyor. Bu konuda çizen erkekler genelde berbat ediyorlar her şeyi. Kadın kötü anlatıyorlar."

Mizah piyasamızda cinsiyetçi bir tavır olduğuna inanıyor musun?

"Özel olarak cinsiyetçi bir yaklaşım yok bence. Yani günlük gazetelerde ne kadar varsa, sokaktaki adamın kafasında ne kadar cinsiyetçilik varsa, o kadar. Ortamdaki yaklaşımlarla paralel. Dergilerin satış kaygıları var. Direkt buna bağlamak istemiyorum ama sokaktaki adam neyi çekici buluyorsa, mizah dergilerinde de o yer alıyor. Demin dediğim gibi, erkek çizerin iyi niyetini kadını kötü ifadelerle çizmediğinde anlıyoruz. Bir de kadınları çok hırpalayan, çok duyarsız davranan çizerler var."

Ama burada bir çelişki görülüyor. Mizah dergileri topluma bir çok yönden muhalif. İş cinselliğe gelince, genel kanıların dışına çıkılmıyor.

"O konuyu aşmak zor çünkü. Herhangi bir kariyere sahip erkek içinde geçerli bu. O konuda objektif olamıyorlar."

Mizah dergileri kadın çizerleri nasıl karşılıyor? Özellikle yetmişlerde nasıldı durum?

"Tutum sıradan. Merak, kibarlık, ilgi var bakışlarında. Normal karşılamıyorlar. Biz yetmişlerde 'özeldik'. İstemesek de özeldik. Kabalıkla karşılaşmadık hiç, tabii. Ama yaşıtlarımız bile bazen bizi hâlâ 'tıfıl' görüyor. 'Kız çizer, işte.' O zamanlar yadırgıyorlardı. Bir de kadınlar kendilerini tarif etmeye yeni başladılar. Tarifin de mizahını yapmak ayrıcalıklı bir durum. Şaşırtıcı buluyorlar bir kadının espri yapmasını. Ciddi kadın yazarlara bu kadar şaşıran yok. Ama mizah çok ayrı. Mizah bir şeyleri sarsmak, yıkmak demek. Kadını ise düzeni korumakla özdeşleştiriyor toplum. Bu güne dek böyle gördüler. Mizah yıkıcı ve kadının mizaha yönelmesi yakışıksız bulunuyor. Yani 'hangi aklıyla şimdi espri yapacak' tutumu..."

Senin esprilerinde günlük hayatla ilgili pek çok ayrıntı yer alıyor. Evlilik, gençlik konularında...

"Ben gündelik hayatı kaçırmamaya çalışıyorum. Aslında kadınlardan çok erkeklerden bahsediyorum bu arada. Çeşitli ideolojilerdeki akıldışı uygulamalara değiniyorum. Sembolik karikatür benim tarzım değil. Günlük dille, günlük hayattan sahnelerle kuruyorum anlatımımı. Haksızlıkları işliyorum. Mağdur tarafa ayrıcalıklı davranıyorum, tabii. Kadın konusunda, mesela. Kadınlar şu anda toplumsal bakımdan erkeklerle eşit koşullara sahip değil. Ben bu mücadelede tarafım ve desteklenmesi gereken taraftayım."

Sence mizah anlayışına sinen kimi cinsiyetçi tavırlardan nasıl kurtulacağız?

"Gelişmişlikle. Kısa vadede bu tavırları yenemeyiz. İnsan olarak haklarını kazanmalı kadınlar. Okurun kapasitesi de artmalı. Okur almadıkça, sen ne yapsan etkili değil. Ancak soru işaretleri yaratırsın. Tartışma yaratırsın. Belki ürettiklerimizle insanları sinirlendiriyoruz ama bu da bir gelişme, bir yol. O zaman bir merak başlıyor. İnsan düşünmek zorunda kalıyor. Böyle bir konuda tartışma çıkarmak bile önemli bir adım."

Erkek çizer dostların bir kısmı bu konuyu özenle takip ettiler. Sonuçta bu alanda bir tartışma çıkabildiğine inanılabilir. Önyargıların yenilmesi ve yeni anlayışlar oluşturulması ancak böylesi tartışmalar arttıkça gerçekleşecek. İki sayıdır konuya ilgi gösteren ve benimle görüşmeyi kabul eden yazar ve çizer arkadaşlara teşekkür ediyorum. Değerli zamanlarının bir bölümünü ayırdılar ve içtenlikle düşüncelerini ortaya koydular. Geçen sayıda Hacer Yıldırım'ın söylediklerini hep anımsayacağım, sanırım hepimiz bu konuda aynı kanıdayız, "Şartlar değişebilir, biz yazdıkça, biz çizdikçe." Biz ürettikçe...

Gamze Deniz

bir zamanlar savaşçıydılar'ı kaçırmayın...

savaşmanın zamanı

bu film bize berth'in kişiliğinde, sanatta çok az rastladığımız, ka ın direncinin suretlerini sunuyor. o yüzden, denk düşürebilirseniz, bu filmi görün. karışık bir mesajı var ama siz görmeniz gerekeni görürsünüz.

Sinema sanatı, bize genellikle ticaret ve tekeller dolayımıyla ulaştığı için esas olarak amerika, biraz avrupa, nadiren asya'mn en ucuz ve en seçkin örneklerinden (karate filmleri-festival filmleri) müteşekkil olarak karşımıza çıkıyor. böyle bir ortamda yeni zelenda gibi ha deyince dünyanın neresine düştüğünü bile gösteremeyeceğimiz bir ülkede yapılmış filmleri seyretmek heyecan verici. yeni zelenda sineması denince bütün yazarların aklına birkaç yıl önce gösterilmiş bulunan *piyano* adlı film geldi. insan bu filmlere bakarak yeni zelenda'da hep kadın bakış açısını yansıtan filmler yapılıyor duygusuna kapılabilir. bu ülkede hatırı sayılır bir kadın kurtuluş hareketi olduğunu akla getirince, şaşırtıcı bir durum değil bu. *bir zamanlar savaşçıydılar*, öyle aman aman iyi bir film değil. hele oyuncular yer yer bayağı başarısız bana sorarsamz. ama bu olumsuz faktöre rağmen inamlmaz acılıkta bir hikâyeyi inanılmaz bir inandırıcılıkla aktarıyor.

bir ailenin filmi bu. tam olarak işçi sınıfından bile denemeyecek, deklase tâbir edilen, yarı işsiz, fakir bir ailenin hikâyesini anlatıyor. ilk bakışta, yoksulluk çekseler de mutlu olma şansı olan bir aile. kadınla erkek birbirlerini hakiki bir tutku ve aşkla arzuluyorlar. dünya tatlısı derler ya öyle çocukları var. hele kızları bir pırlanta. ama baba jake'in şiddeti, sorumsuzluğu hayatlarını zindan ediyor. aşkın, o tatlı çocukların bir kadına, bir erkeğe, aile olarak biraraya gelmiş insanlara sunduğu mutluluk imkânı erkeklik diye öğretilen, benimsetilen değerler uğruna çar çur ediliyor. çok tamdık, mümkün, dünyanm her yerinde, her iktisadi sisteminde mümkün bir erkeklik hikâyesi, bir kadının, üstelik de sevilen bir kadının hunharca dövülmesi, bir oğulun ıslahaneye verilmek zorunda kalınması ve bir kızın intiharıyla sonuçlamıyor. film, jake'in neden böyle olduğuyla ve karısı berth'in direnciyle ilgili çeşitli açıklamalar getiriyor. berth, maori kabilesinin reisinin kızıdır, dolayısıyla savaşçı geleneğini ve soyluluğunu buradan almıştır. buna karşılık köle kökenli jake, başarısız ve karısının asaleti karşısında eziktir, hırsını böyle çıkarmaktadır. bütün bunlar gerçek olabilir, ama durum tersine döndüğünde, soylu bir erkekle evli yoksul kadınlar ezikliklerini şiddetle çıkarabilirler mi? bence kendilerini seçtiği için kocalarına müteşekkir olup ömürlerini ezik geçirirler. kocalarının şiddetine uğrarlarsa da bunu sineye çekerler. tıpkı berth'in uzun zaman yaptığı gibi. bu boyun eğişin sebepleri konusunda da gerçekçi *bir zamanlar savaşçıydılar.* jake'in vahşice dövdüğü berth, kısa bir süre sonra yine ona yakınlaşır; "sorun da bu ya, seni seviyorum." aşk, tutku, arzu neleri affettirebiliyor. ama, berth'in kişiliğinde. sanatta çok az rastladığımız. kadın direncinin suretlerini sunuyor bu film bize. hele berth'in yüzünü dağıtan jake'in suratına, ağzındaki kam tükürdüğü sahne mükemmel! nasıl ki halk kurtuluş savaşları, sınıf mücadeleleri kendi direniş örneklerini yaratmışlarsa kadınların da böyle kahramanlık modellerine ihtivacı var bence. ezilenin, daha da acı çekmek pahasına koruduğu şeref ve haysiyeti! nitekim berth de, jake'in suratına tükürürken, arkasından daha ağır bir şiddetin geleceğinin farkındadır. ama sonunda onu başından atabildiyse bunu ayakta tuttuğu haysiyetine ve şerefine borçludur. bu arada yukarıda, laf sınıf mücadelesinden açılmışken bir şeyden sözetmek istiyorum. film boyunca, içimden hep erkek egemenliğinin kapitalizmle birlikte ortadan kalkmasının mümkün olabileceğini savunan bir solcu bulup, "üretim araçları el değiştirdi diye şu adam bu yaptıklarını yapmakan vazgeçer mi?" diye sormak geçti. bu arada, *gündem* gazetesinde, cemile çakır'm, "Kadına karşı köle gibi davranmak, bir bakıma erkeğin kendi köleliğinin sonucu değil midir?" cümlesi karşısında hayretler içinde kaldığımı söylemeden geçmek istemiyorum. yani, ne diyeyim, böyle bir vahşetin, "ama onlar da köle," diye bağışlanmasına mı kızayım. yoksa, "kadına köle gibi davranmak" meselesinin, erkeğin köleliğinden değil egemenliğinden kaynaklandığını gizlemekten bir kadının ne çıkarı olabilir diye mi sorayım, bilemiyorum. neyse.

bu arada filmdeki şiddet sahnelerinin gerçekçiliği ve sertliği çok çarpıcı. yani nasıl diyeyim, insanın feminist olası geliyor!

uzun lafın kısası, denk düşürebilirseniz, bu filmi görün. karışık bir mesajı var ama siz görmeniz gerekeni görürsünüz bana kalırsa.

ayşe düzkan

ABONE OLAN MUTLU OLUR (BİZ DE!!!)

Pazartesi'ye abone olursanız mutlu olursunuz! Her sayı bayiye geldi mi, gelmedi mi stresini yaşayacağınıza ***Pazartesi*** ayağınıza kadar gelir. Az mutluluk mu? Hem dergiye olur da zam gelirse, siz muaf olacaksınız. (Abone olursanız ayrıca bizi de mutlu edeceksiniz.)

5 Abone yapana bir kitap, 10 abone yapana bir yıllık abone hediye!

ABONE FORMU

Adı: .....
Soyadı: .....
Adres: .....
.....
.....
.....
Abone süresi: .....
Başlangıç tarihi: .....

Türkiye içi:
Posta Çek Numarası: 662 965.
Yıllık abone ücreti: 2.400.000 TL.
Altı aylık abone ücreti: 1.200.000 TL.

Türkiye dışı:
Bir yıllık 50 DM, altı aylık: 25 DM
Döviz hesabı: Asuman Bayrak, Türkiye İş Bankası, Taksim Şubesi, İstanbul.
Hesap Numarası: 1052 / 30100 / 3184936

Dikkat: Abone ücretini yatırdığınıza dair belgeyi ve abone formunuzu bize gönderin. Biz de size her ay **Pazartesi**'nizi postalayalım.

Dergimize Almanya'da bulunan kadın Vakfı Frauen-Anstiftung (FAS) destek vermektedir.

"Ataerkil pazarlık"ta kadınlar

Deniz Kandiyoti "gelişmekte olan bir araştırma alanının öyküsü" dediği kitabında "kadınlar kadın oldukları için ezilirler" gibi yaklaşımlardan uzak durarak, bir sistemin mantığını sergilemeye çalışmış.

Deniz Kandiyoti
Cariyeler Bacılar Yurttaşlar
Metis Kadın Araştırmaları, 1997.

Türkiye'de süreçler karmaşık, çok boyutlu, çelişkili ve sürprizli. Erkek egemen sistem de buna koşut olarak aym özellikleri taşıyor. Yazara göre tarihsel/toplumsal değişim ne olursa olsun, bunun kadının durumuna yansıması dolaylı oluyor. Yani değişim önce erkekler dünyasını değiştiriyor, kadının konumu da buna göre (yemden) tanımlanıyor. Bu nedenle ataerkillik olgusu yalnızca kadın açısından değil, erkekler açısından da çözümlenmeli. Ama kadın bakış açısı korunarak; çünkü ataerkillik yok olmuyor, biçim değiştirerek kadın karşıtlığını sürdürüyor.

Kitaptaki en hoş kavramlardan biri "ataerkil pazarlık". Bu kavramın klasik ataerkillik kavramı yerine kullanılması öneriliyor. Genel, tekdüze ve mutlak bir ataerkillik yerine, kadınların özerklikleri ile erkeklerin eşlerine karşı sorumlulukları arasındaki değiş tokuşu ifade eden, kadınların baskıya boyun eğme ve uyum karşılığında korunma ve güvence istedikleri bir sistem. Ve karşılıklı beklentilerin (bu beklentiler topluma göre değişiyor) yerine getirilmesi. İlginç olan, kendilerini ezen bu sisteme kadınların da erkekler kadar bağlı/bağımlı olmaları. Sonuçta görülen, her iki sistemin de kadınları peşinden koşturuyor olması.

Kitabın tümünü okurken ataerkil pazarlığı akılmda tuttum. Çünkü bu kavram kadınların yaşadığı farklı sorunları anlayabilmek için aradığım kayıp anahtardı. Örneğin feministlerce baskıcı olarak tanımlanan aile kurumu sarsılıp yerine kadına güvence verebilecek yeni bir seçenek bulunmadığı zamanlar...

Kitap üç bölüm. Birinci bölümde kırsal/kentsel değişimin kadın üzerindeki etkisi inceleniyor. Göçebe aşiretten yerleşik köy toplumuna, kasabadaki ve kentteki kadın olmaya kadar değişen/dönüşen bir süreçte genç kızlık, evlilik, analık durumları ele alınmış. Göçebelikte evliliğin başlık parasına, başlığın da çeyize ve kadının dayanıklılığına, doğurganlığına, üretime katkısına endeksli oluşu; ama bu özelliklerin tümünü taşıyan kadının bile evliliğini, çocuklarını, üretim ve tüketimi denetleme hakkının olmadığı belirtiliyor. Köyde ise, yerleşikliğin sonucu olan doğadan kopuş "duvarlar" gibi somuttur. Girilemeyen mekânlar artmıştır; konuk odası, kahve, gelinin kendi köyü/ailesi gibi. Köy ideolojisinde de erkeğin otoritesi açık ve kesindir. Anamalcılığın kırsala girmesi, makineleşme, fabrikalaşma bir dizi değişimi başlatır. Otorite kavgası, yaşlı erkeğin tek adamlığının sona ermesi, oğulun evden ayrılması, hane biçimindeki değişiklikler, çekirdek aileye geçiş gibi. Bunlardan kadının payına düşen değişim ise çok azdır.

Zincirin son halkası olan kentlerdeki kadının durumunu tartışmak ise daha zor. Çünkü kentler farklı bir tabakalaşmayı ve çok çeşitli olguları taşıyor. Kandiyoti kente özgü cinsiyet rollerini, gecekondulu, "eğitimli" ve "üst orta" sınıf kadınlarına ayırarak tartışıyor. Burada, Türkiye'deki meslek sahibi kadınların oranının "neden bu kadar yüksek" olduğunu tartışan Öncü'nün saptaması ilginç: Kadınların eğitiminin sınıf atlama yönünde bir hareketlilikten çok, sınıf ayrıcalıklarını pekiştirme aracı olduğu şeklinde.

İkinci bölüm güzel bir soru/başlıkla başlıyor: "Kurtulmuş ama Özgürleşmiş mi?" Bu, Kandiyoti'nin araştırmacılık yaşamındaki bir geçiş yazısı ve kendisi bunun tepkisel bir yazı olduğunu belirtiyor: Kadıncı (feminist) yaklaşımın batılı ve doğulu biçimlerini karşılaştırırken, batılı araştırmacıların başka toplumlara "teleskopla" ve "soyut kategoriler oluşturarak" bakmasına, ortadoğuda kadın dendiğinde "bir refleks gibi" islamiyetin akla gelmesi saplantısına tepki duyuyor. Yazara göre aile ve cinsiyet rolleri yalnızca İslamiyete maledilemeyecek bir olgudur ve tarihsel, ekonomik, siyasi boyutlar taşır. Bu nedenle, makalede ataerkilliğin din (islam) ile, ideoloji (milliyetçilik) ile ve devlet kurumlarıyla olan ilişkisi sorgulanıyor. Soru şu: Devletin politik projeleri kadının konumunu "gerçekten" değiştirebilir mi? Hakları "verilmiş" olan kadın "özgürleşmiş"midir? Hayır. Kandiyoti'ye göre kadınlar yeni/reformcu hükümetler tarafından eski rejimi parçalamada bir öğe olarak kullanılıyorlar. Yeni Türkiye Cumhuriyetinde de, sosyalist devletin kadın politikasında da bu böyle. Bu konuda son yıllarda Ortadoğu ve Güney Asya ülkelerindeki kadınları güçlendirici projeler oluşturulması ve benzeri girişimleri; BM'nin Kadın On Yılı, Kadın Yılı, Kadın Dairesi, Kadın ve Kalkınma Projeleri düzenlemesini yazar, kadınları yeni bir düzende yeni bir biçimde "işe koşmak", "kadınları denetleme alanları yaratmak" olarak, kadınları da "edilgen kurbanlar", "politik aktörler" olarak nitelendiriyor. Yani herşey devlet aygıtının uzantısı. Devlet ise bildiğimiz devlet. Kandiyoti bu yüzden kadıncı (feminist) hareketin politik eylem için daha zengin ve etkili bir araç olması gerektiğini vurguluyor.

Yazar, İslam ülkelerinde kadının durumunu incelediği bölümde, İslami rolü şekillendiren ve kullananın devlet olduğu, laikliğin etkisinin bu yüzden sınırlı kaldığı sonucuna varıyor. Kısaca, devlet kadını ataerkil çıkarlara feda ediyor. Kurtulma/özgürleşememe bağlamında söylersek, Kandiyoti'ye göre kadının durumunun iyileşmesi için "yapılan" ama "uygulanamayan" yasaların nedeni İslam değil, devletlerin politikası.

Cariyeler, Fettan Kadınlar ve Yoldaşlar. Kitaba adım üçte iki oranında veren bölümün konusu tanzimat dönemi ile cumhuriyetin kuruluşuna kadar olan dönemde Türk romanında kadın kahraman seçimleri. İlk roman örneklerinde nedense yetim erkek kahramanlar var. Olayların anlatımında, Osmanlı'daki evlilik adetleri ve kadının konumu eleştiriliyor ve cariye/köle kadın ile özgür kadın/fahişe tiplemeleri karşı karşıya getiriliyor. 1900'lerin romanında ise buna üçüncü bir tip uçarı, huzursuz, maceracı, Avrupa havram hatta işbirlikçi alafranga kadın tipi ekleniyor. Ve bu kadınların medeni olma çabaları romanın sonuna bir biçimde (erkeksileşme, kötü yola düşme, çocuğunun ölümü...) cezalandırılıyor. Daha sonraki dönemde bu kadın tiplemeleri yine ikiye, saf taşralı, Anadolulu kadın ve kentli, yozlaşmış, süslü "tangolar" şeklinde verilecektir.

Bunlara Adıvar romanıyla eklenen bir tip de milliyetçi, yoldaş kadın kişiliğidir ve bu kadın artık batılı değil, Türk-İslam çizgisindedir. ve yetersizlikler"de toparlanıyor. Reformcuların "yerli kimlik" arayışlarında, kadının özgürleşmesi ulusal çıkarlara uygun olursa kabul görüyor. Kendi talepleri ve çıkarları bastırıldığı için de kadın bir türlü devletin gerçek anlamdaki yurttaşı olamıyor.

Yer yer önceki bölümlerin tekrarı olan üçüncü bölüm "Türk Toplumunda Erkek Kimliğinin Çözümlenmesi" üzerine. Ataerkilliğin anlaşılabilmesi için erkek kimliklerinin de sorgulanması gerektiğini vurgulamıştık. Burada, cinsiyet ayrımında yapısal, ilişkisel ve simgesel olarak etkili olan tüm toplumsal kurumların araştırılması gerektiği yineleniyor.

Kandiyoti, Türk modernleşmesi üzerine çalışmaların da "yoksul" ve "sınırlı" olduğunu söylüyor. Kemalist bakış açısının ideolojik bir paket halindeki modernleşme programı ile modernleşmeye karşı olanların gerekçeleri araştırmalara yansımamış durumda. Bir yandan kurtarıcılık, ideal aile modeli, yeni ahlak anlayışı sunan modernlik ve öte yandan bireycilik, bencillik ve İslamdan kopuşu temsil eden bir modernlik ile ilgili sorunlar. Eğlence, piknik, mobilya, giyim, yeme-içme biçimlerine indirgenen alaturkalık-alafrangalık ayrımı. Kamu yaşamına giren kadındaki erkeksileşme dikkat çekici: Koyu renk kostüm, kısa saç, makyajsız yüz ve saygın erkekler gibi davranma. Kandiyoti erkeğin kadın üzerindeki bunca etkisini anlamak için "erkeklik paradokslarını" çözümlemek gerektiğini vurguluyor bir kez daha. Erkekliğin şekillenme biçimleri ve bundan sorumlu kurumlardan başlıyor işe. Bu konuda Froydcu, yapısalcı yaklaşımlara, Arap-Osmanlı toplumuna ilişkin verilere gözatıyor.

Kitapta karşılaştığım bir başka yeni terim: Homososyal. Kandiyoti'ye göre, tıpkı homoseksüellik gibi ataerkilliğin ürünü olan bir toplumsal cinsiyet belirsizliği. Özellikle İstanbul kültüründe tulumbacılarda ve bir tür yüz örtüsü olan "civelek peçesi" kullanan genç yeniçeri neferlerinde örnekleyebileceğimiz bir durum.

Bölümün ve kitabın son alt başlığı "Cumhuriyet Kızları'nda" yüzü ve başı açık ama cinsiyetini vurgulamayan modern kadından başka, formalı kız öğrenci tipi, Şoför nebahat'ın iffetli, mert, erkek gibi kadın kimliği, devlet feminizminin elinden tuttuğu öncü kadınlar olarak aktarılıyor. Ve günümüzde bir grup kadının örtünme veya ayrı otobüs taleplerine değiniliyor. Ve kadınlar farklı görüşlerin siyasal savaşımlarının parçaları olmaya devam ediyorlar.

Suna Karaküçük

PANO

• Sevgili arkadaşımız Vildan'm bir bebeği oldu. Bebeğe hoşgeldin, Vildan'a da kolay gelsin diyoruz.
Pazartesi

• İstasyon Sanat Merkezi müzik bölümü açıldı. Gitar (jazz, klasik, pop) piyano (klasik jazz), flüt, ses eğitimi, saksafon, klarnet...
Tel: 0212.252 92 22, 23, 24.

• Lise öğrencisiyim, haftada iki gün İngilizce dersi almak istiyorum. Bilgi için *Pazartesi* Dergisini arayın.

• Terbiyesini almış, temiz, piresiz, dünya tatlısı, iki aylık beş kedi yavrusu, kendilerine sıcacık bir yuva vermek isteyenleri bekliyor. Eğer bu kedi yavrularım sevindirmek isterseniz *Pazartesi* yi arayın.

"Tek başıma ben cesaret edemezdim. Tacize uğradığımı kanıtlamak zorunda bırakılırım diye. Ama bunun kanıtı yok. Yalnızca ağlarken görenler var. Meğer adam pekçok kadını taciz etmiş. Sonra aramızdan iki kişi birbirine anlatınca olay çözüldü. Diğerleri de adam hakkında dilekçe vermişlerdi, böylece birbirimizi bulduk. Biz birbirimizi cesaretlendirdik. Hepimize benzer şeyler yapmıştı. Önce iltifat, sonra açık taciz, sonra tehdit ve baskı. Müdürümüz olduğu için baskı ve tehdit onun için çok kolaydı. Önce yapayalnız çıktık biz yola. Yargılama süreci bizi hayal kırıklığına uğrattı. Sorgulama sırasında kendimizi sanık gibi hissettik. Şimdi bizi destekleyenler var. Partiler, dernekler, avukatlar, tabii ki kadınlar... Artık kendimizi yalnız hissettmiyoruz."

Tacize uğrayan bir kadın

PAZARTESİ

Kadınlara Mahsus Gazete
(Aylık kadın dergisi)
Sahibi: Kadın Kültür İletişim Vakfı
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Filiz Koçali

Her gün büroda olanlar: (Yazı Kurulu) Asuman Bayrak, Ayşe Düzkan, Filiz Koçali, Nesrin Tura. **(Görsel Yönetmen)** Semra Emre. **(Arşiv)** Ayşegül Ulus. **(Halkla İlişkiler)** Aşkım Tekgül. **Sadece Pazartesi Günü Gelenler: (Yayın Kurulu)** Beril Eyüboğlu, Fadime Gök, Filiz Kerestecioğlu, Füsun Özlen, Gülnur Savran, Handan Koç, Meltem Ahıska, Miru İnkaya, Nermin Coşkun, Nural Yasin, Tülen Ateş, Yaprak Zihnioğlu.
Almanya Temsilcisi: Hülya Eralp.

Günü saati belli olmayanlar (Çizerler): Ayşen Balcıoğlu, Feyhan Güver, Ramize Erer, Semra Can. **(İllüstratör):** Rana Mermertaş.
Adres: Abdullah Sokak, No:9, Beyoğlu, İstanbul.
Tel: (0212) 249 59 59, 292 07 39, 292 07 47
Ankara Büro: Konur 2 Sokak, 53/ 10.
Tel: (0312) 419 09 95
Baskı: Özer yayıncılık Ltd. Şti., Hadımköy, İstanbul.
Dağıtım: Bir-Yay